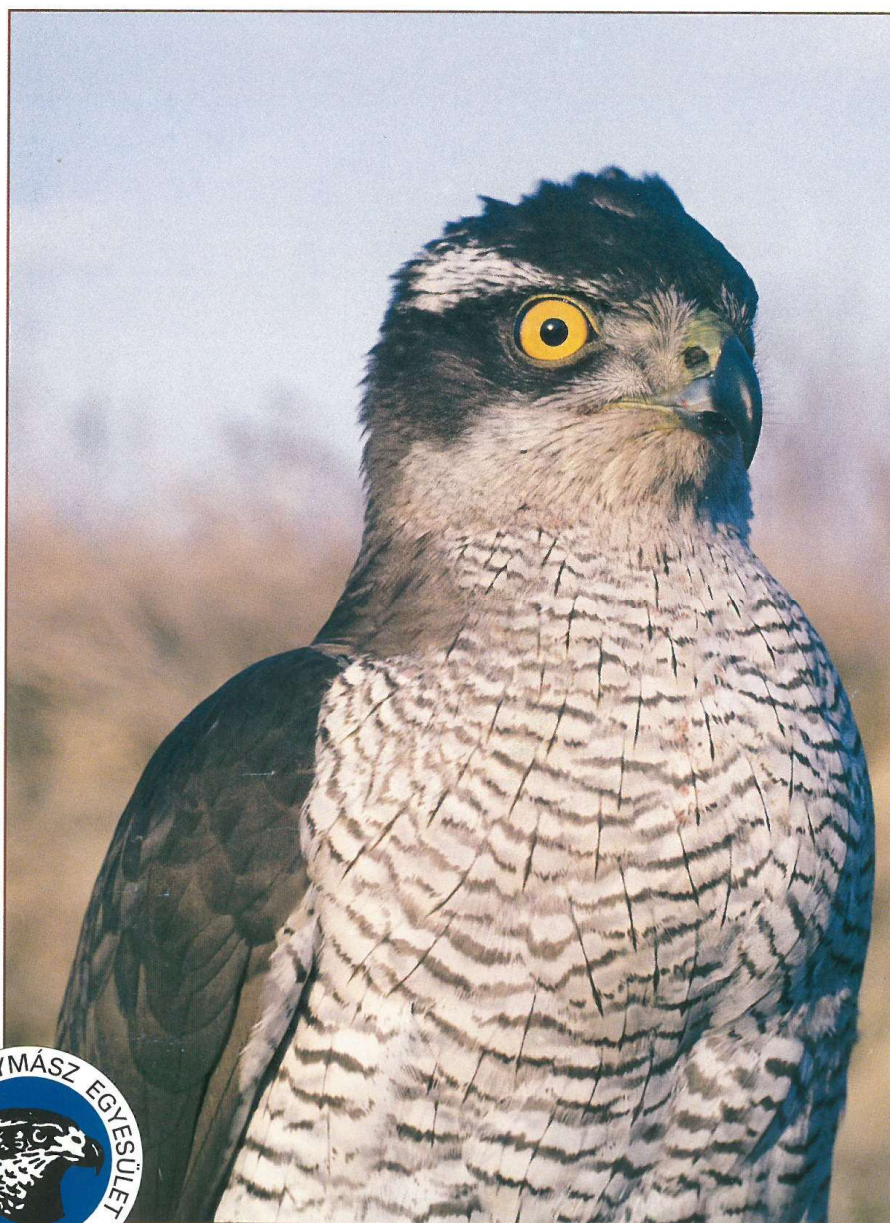

Magyar Solymász

Évkönyv - 1997

Szerkesztőbizottság: Ambrózy Árpád, Bagyura János, Bérces János, Bogyai Frigyes, Dr. Tóth László
Technikai szerkesztő: Dr. Tóth László
Grafika: Lukács Albert, Veltkei Ötömizs Szalomat. Utóbbi kazak festőművész, aki *A sassal végzett vadászati és turulmadarunk* című cikkhez készített illusztrációkat a szerző, Torma József kérésére.
Angol nyelvű összeoglalók: Kónczy Róka
Levelezés: A kéziratokat Bagyura Jánosnak kell elküldeni a következő címre: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, 1121 Budapest, Koltó u. 21. Akinek módjában áll az mágneselemzen is küldje be a szövegállományt. A kéziratok megőrzését, visszaküldését nem vállaljuk. Kérjük grafikák, fényképek mellékelését a cikkeik színesítéséhez, amelyeket eredeti állapotban juttatunk vissza.

Magyar Solyász Egyesület (MSE)
Elnök: Tóth János
Elnökséghelyettes: Györfly-Villám András
Titkár: Bérces János
Titkárhelyettes: Zaborszkyné Kocsis Márta
Főselymész: Dr. Lakos István
Solyászszervező: Csucsics Imre
Gazdasági felelős: Galambos József

© 1998 Magyar Solyász Egyesület, Budapest. A fényképek, rajzok szerzői joga az alkotónál marad.
 BEKE-PRINT Kft.

Tartalom

Évkönyvtől évkönyvig (TÓTH JÁNOS) 3

Ragadozómadár-védelem
 Felkötött kerecsensólymok (*Falco cherrug*) repatriálása (BAGYURA JÁNOS ÉS GYÖRFY SÁNDOR) 4
 A mauritiusi vércse (*Falco punctatus*) megmentése a kipusztulástól (CARL JONES) 15

Hús népek solyászata
 Portugál solyász (TÓTH JÁNOS) 16
 Solyász a központi Orországhán (BOGYAI FRIGYES) 17
 A sassal végzett vadászat és turulmadarunk (TORMA JÓZSEF) 19

Solyásziskola
 A vadonfoglalt karvaly (BÉRCES JÁNOS) 32
 Vérs vécse ideműs (HORVÁTH ZOLTÁN) 47
 Amvartsolyász (AMBRÓZY ÁRPÁD) 50

Üzös vadászatok
 Füzesgyarmat, 1997. – Idet első közös vadászatonk (CSURCSICA IMRE) 52
 A füzesgyarmati talákozóról röviden (DR. LAKOS ISTVÁN) 54
 Solyászalkozó Szarvason (DR. LAKOS ISTVÁN) 54
 Szarvas – 1997 (ZABORSZKY EDF) 55
 Harmadik hatvani találkozó (BÉRCES JÁNOS) 59

Néhány gondolat a közelmúlt solyászatról (DR. BALÁZS ISTVÁN) 64
 Solyászemlékünk a *Megsejtés* című film forgatásáról (BANFFY GYÖRGY) 65
 Varjú padás a Hortobágyon (PUKAS LÁSZLÓ) 67
 Pakászórvény (BÉRCES JÁNOS) 68
 Híbridek a természetben és fogságban (PENN Y OLSEN ÉS JERRY OLSEN) 71
 Kerecsensólyom (*Falco cherrug*) északi kifosztó hollók (*Corvus corax*) (BAGYURA JÁNOS) 72

Solyász praktikák
 „Sárkánytréning” (NAGY PÁL) 74
 Adó-véő 1997-98 (BÉRCES JÁNOS) 75

Solyászutatók
 Az én solyászutatóm – a drótszéri magyar vizsla (BÉRCES JÁNOS) 81

Vadászmadár betegségek
 A talpfélcyl (DR. BEREGI ÁTILÁ) 88
 A Magyar Solyász Egyesület tisztágselöl 91
 A területileg illetékes természetvédelmi hatóságok 92
 Summaries (angol összeoglalók) 92

Cimlap féő: Adult héja *Accipiter gentilis* (BAGYURA JÁNOS)

Content

From Year-book to Year-book (JÁNOS TÓTH) 3

Birds of Prey Protection
 Reintroducing Sakers (*Falco cherrug*) by Hacking (JÁNOS BAGYURA & SÁNDOR GRÖF) 4
 Saved (JONES CART) 15

Falconry of Other Nations
 Falconry in Portugal (JÁNOS TÓTH) 16
 Falconry in Russia of the Middle Ages (FRIGYES BOGYAI) 17
 Hunting with Eagle and the Turul Bird of the Ancient Hungarians (JÓZSEF TORMA) 19

Falconry School
 Sparrowhawk Taken from the Wild (JÁNOS BÉRCES) 32
 Training the Kestrel (ZOLTÁN HORVÁTH) 47
 Training Falcons for Waiting-on Flights (ÁRPÁD AMBRÓZY) 50

Field Meetings
 First Field Meeting of the Season – 1997, Füzesgyarmat (IMRE CSURCSICA) 52
 Few Words about the Field Meeting at Füzesgyarmat (DR. ISTVÁN LAKOS) 54
 Field Meeting at Szarvas (DR. ISTVÁN LAKOS) 54
 Szarvas – 1997 (EDÉ ZABORSZKY) 55
 Third Field Meeting at Hatvan (JÁNOS BÉRCES) 59

My Reflections about the Falconry of the Past Decades (DR. ISTVÁN BALÁZS) 64
 My Reflections about Falconry when Making the Movie „Haute École” (GYÖRGY BANFFY) 65
 Crow Hill at Hortobágy (LÁSZLÓ PUKAS) 67
 The Law of Old-style Fishing (JÁNOS BÉRCES) 68
 Hybrids in Nature and in Captivity (PENN Y OLSEN & JERRY OLSEN) 71
 Ravens (*Corvus corax*) Depredating a Nest of Saker Falcon (*Falco cherrug*) (JÁNOS BAGYURA) 72

Falconers' Equipments
 „Kite Training” (PÁL NAGY) 74
 Radiotelemetry News 1997-98 (JÁNOS BÉRCES) 75

Hawking Dogs
 The Witchair Vizsla (JÁNOS BÉRCES) 81

Diseases of Hunting Birds
 Bumblefoot (DR. ÁTILÁ BEREGI) 88

Officers of the Hungarian Falconers' Club 91
 Competent Nature Conservation Authorities by Area 92
 Summaries (In English) 92

Front cover: Adult Goshawk *Accipiter gentilis* (JÁNOS BAGYURA)

Évkönyvtől évkönyvig

TÓTH JÁNOS

Amint ez a címből is kiderül, egyfajta számvetésre készült ennek a cikknek a megírásával. Az új évkönyvünk megjelentésének kísébetén természetesen gondoltam, hogy az ember visszatérnek a közelmúltira és leírt készít az elmúlt időknek eredményeiről és kudarcairól, számba veszi az ötleteket és az ezek nyomán megvalósult dolgokat.
 A Magyar Solyász Egyesület, hasonlóan az elődök céljához, fontos feladatának tartja, hogy elismertesse munkáját, mely a természetben követtett el és követve is kapcsolódik, hogy elősegítse a solyászati szakmai színvonalának emelését az elméletben és a gyakorlatban, hogy az egyesületi életet fejlessze, és hogy az egyesületet az anyagiak terén és erkölcsiben megerősítse.

Azzal, hogy az elmúlt évben a Közgyűlés elfogadta a Szervezeti és Működési Szabályzatot, egy világos utat jelölt, hogy mindannyiunk bizalma érdekében, hogy a solyászatiot tükösen és eredményesen gyakorolhassuk. Fontos lépés volt ez, hiszen számos megválasztatlan kérdésre adott feleletet. Új pénzársamunk kivévese is abba az irányba hatott, hogy mindannyiunk bizalma érdekében az egyesület működésével kapcsolatban. Az ősi Közgyűlés óta elégedetlen fargathajuk új, tetszetős igazolványunkat, bíva benne, hogy egyre komolyabb rangot jelent ennek az okmányunk a birtoklása.

Más már megengedhetjük magunknak, hogy az apróvad vadászati idény minden hónapjában rendezzünk egy közös solyászaton. Ezek a rendezvények nagyon hasznosak az egyesületi élet szempontjából, a szakmai fejlődésnek kiváló lehetőséget adnak. Nem kevésbé fontos a solyászati fejlesztésben játszott szerepük sem. Meggyőződésem, hogy az egyesület egyik legjelentősebb hatása, hogy tagjainak természetvédelmi gondolkodására, vadászati kultúrájának kialakítására sokkal erőteljesebben hat, mint bármilyen írott törvény vagy rendlet. Számos esetben lehettünk tanúi annak, hogy egy-egy elismert solyász szelid feddése vagy tanácsa mennyire döntően hatott azokra a többnyire tapasztalatlan solyászokra, akik apróbb ekeket cselekedtekkel ezt kiérdemelték. Továbbra is megőrzendő érték közös solyászati megírása, illetve bővítése.

Ugyancsak a solyászati szakmai színvonalának emelésére alapított egyesületünk az „Év solyász” vándordíjat, aminek az elnyeréséhez szükséges feltételek kidolgozásával egy bizottságot bízt meg.

Mind az IAF, mind pedig a C.I.C. Ragadozómadár-védő és Solyász bizottságának a munkájában egyre nagyobb szerepet vállal egyesületünk. Jelenleg mindkét szervezet nagy hangsúlyt fektet a solyászati és szakmai, etikai színvonalának emelésére, valamint a természetvédelmi feladatokban való aktív részvételre. Ezek a munkák jelentősen javították a solyászati megjelést Nyugat-Európában és Észak-Amerikában. Manapság a solyászokat ezeken a területeken parnerként kezelik a természetvédelmi hatóságok, sok esetben anyagi és erkölcsi támogatással segítik őket.

Mi is számos lépést tettünk, hogy a solyászatról valós kép alakuljon ki. Ragadozómadarunk tartásához szükséges eszközöket ajánlottunk fel sérült madarak tartására létesült telepeknek. Létrehoztuk a „Solyászati” bizottságot, amelynek kizárólagos feladata az egyesület munkájának és életének, a magyar solyászati mai gyakorlatának a bemutatása. Ennek a munkának már vannak kézszelgató eredményei, hiszen számos alkalommal megjelentünk a helyi és országos televíziós adásokban, írások jelentek meg a sajtóban. Részt veszünk mint meghívott, és alkalomként mint szereplő a természetvédelmi és a vadászati rendezvényeken. Bizom benne, hogy a sikerok hatására a munkában résztvevők egyre nagyobb lelkesedéssel végzik majd feladataikat.

Kiváló kapcsolatunk vannak különböző helyi és országos természetvédelmi társadalmi szervezetekkel, akik időnként igénybe veszik szakmádszolgálatunkat.

Sajnos sikertelenül végződtek a Kormányzati és Területfejlesztési Minisztérium illetékesével folytatott tárgyalásaink a solyászati rendelteti szabályozásra vonatkozóan, és ez nem az egyesületen múlt. Nem tudtuk elérni, hogy az ez évben megjelent 8/1998 (I.23.) Kormányrendeletben a szabályozás tükrözze a solyászati és természetvédelmi ragadozó madár állományra gyakorolt tényleges hatásait. Fontos feladat, hogy a rendelkezés tudományosan megalapozott tények alapján, ne pedig idejélműt előítélettel, vezérve történjen. Sajnálatos, hogy a rendeltet alatti elmozdított az alkalmat, hogy olyan szabályozást készítsenek, amely mind a solyászok, mind a természetvédelmi hatóság megelgődésére szolgál.

Más természetvédelmi egyesületek és szövetségek is jeleztek, hogy komoly kifogásuk vannak a rendeltet kapcsolatban. Biztos vagyok benne, hogy a

természetvédelmi hatóság is érzelmi a változtatás sürgős szükségességét a szabályozásban.

Mindent összevetve így érzem, hogy egyesületünk jó úton jár és az elmúlt időszak számos előremutató változást hozott életünkben, amit saját tetrefelkészítésként köszönhetünk. A tapasztalat már megmutatta, a selymesek csak a saját erjükben bíznak és azokkal a lehetőségekkel

gazdálkodhatnak, amiket megteremtettek maguknak. Évkönyvünk legújabb száma is bizonyítja arra, hogy a magyar selymesfajta-állomány képes méltóan ellenállni – a selymesokat, mint sportot magas színvonalon művelni, és mint kultúrátöréti értéket megőrizni a következő generációk számára.

Füzfővártelep, 1998. július

Elkobzott keressenselymök (*Falco cherrug*) repartíciója

BAGYURA JÁNOS és GRÓF SANDOR

A Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium Természetvédelmi Hivatala 1996. augusztus 8-án kelt, T.V.E. 678/1996 számú határozatában a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Ragadozómadár-védelmi Szakosztálya számára engedélyezte hat példány, korábban illegálisan tartott keressenselym vadprótektúrára. A természetes életörükből történő visszajuttatásához szükséges módszer megvalósítását a szakértő bizta. A minisztérium vállalta a felmerült költségek fedecését. Az NME egy Land Rover gépkocsival, tábori felszereléssel és Bagyura János személyében egy felállási szakemberrel járult hozzá a sikeres vadprótektúrához. A tábor érzését, a selymök identitását a szerzők végezték.

A selymesek szakirodalmomban bőségesen találhatók ragadozómadár-identitást tárgyaló publikációk, de a fogságban tartott keressenselymök szabadon engedésével kapcsolatos hazai, vagy külföldi irodalmi adatról nincs tudomásunk, ezért elsősorban saját tapasztalatunk alapján vállaltuk meg a műközést. A selymök identitáshoz szükséges fogásokat alapvetően a selymeszaból – amiben mindketten jártaak vagyunk – adaptáltuk. A szakirodalmi ismeretanyag bővítése érdekében célszerűnek tartottuk eredményesnek, részletesen ismertetni, különösen tekintettel arra, hogy a szabadon fogó selymök közül négy példány 28 bónusnap korában segítségünkkel repült először.

A ragadozómadár-védelemben elsősorban a szabadtéri védelmet tartjuk fontosnak a szabadtériben, ennek ellene kötelességünknek érezzük a selym és egyéb sókál kézzel került madarak gondozását, és ha lehetőségek, a természetbe történő visszajuttatásukat.

A keressenselym hazánkban fokozottan védett, természetvédelmi értéke 500 000 Ft.

A selymök eredete

A selymök két fészkaljából származtak. Négy példány – két him és két tojó – 1994-es kelési volt. Lemérték és rendszeresen ellenőrizték azt a Pest megyei fészkét, ahonnan közvetlenül kirepülték előt. Előttekorban a sikeres költés érdekében tájékoztattuk a területen dolgozó hivatásos vadász. Sajnálatos, hogy éppen tőle kobozták el négy keressenselymet 1996. február 21-én, amikor már meztőlként dolgozott. Tollazatuk alapján az 1994-es költés egyértelműen meg lehetett határozni, mivel csak egy-egy példányt és fiatalokat voltak a voltak. A másik két selym – egy him és egy tojó – 1996-os kelésű fiatal volt, 10-12 napos korukban ismeretlen személyek badták őket egy magánkézben levő állattenhelyre. Lakossági bejelentés alapján 1996. július 29-én már röpképes állapotban hozták el őket.

A selymök egészségi állapota

A nem megfelelő tartási körülmények hatására az öreg selymök közül két példányuk kezdődő talpfekélyre volt, ezekkel egyáltalán egy karna korábban kitérített, de szerencsére már növekedni volt. Az egyik him szájüregében diftéria okozta daganatot találtak. Egy him és egy tojó szárnyait erősen töredékelték voltak.

A selymököt a lefoglalást követő napon további vizsgálatok, gyógykezelés és vedlés céljából a Hortobágyi Nemzeti Park repartíció telepre szállítottuk, ahol szeltes, napfényes velőreba helyezték el őket. Az útlekkel talpfekély gyógyulása érdekében műfűvel és puha szövetű csavartuk be, ezenkívül két, gyöngykalocsal felöltött tájat szereltünk fel, ahol a beteg madarak elfergettel felkúrták. A diftéria madarat elkülönítették, és Clon adagolásával 14 nap alatt sikeresen gyógykezeltek, majd beeresztették a többiek közé.

Az első napokban gyenge erőtűlték miatt még az útkérvé való felteplítés is nehézséget jelentett a madarak számára. Ezután a rendszeres friss táplálék (zabmal, egér, napocsiba) és fűrdűvő biztosításán kívül más zavarón nem körülözték. Néhány nap elteltével ezennel láthatóan jól érezték magukat, erőtűlték javult.

A két fiatal madár minden tekintetben egészséges volt, az embert fajjáraknak tekintették, barátságos viselkedésük hangos sírásokban is megnyilvánult. A vadprótektúrá kezdetéig szakszerű tartási körülmények biztosítása mellett Bagyura Jánosral lettek elhelyezve.

A vadprótektúrá helyszínének kiválasztása

1996. augusztus 8-9-én területbejárás tartottunk. Fontos szempont volt, hogy a kiválasztásra kerülő (részben) a vadprótektúrá ideje alatt, és annak befejezése után megfelelő mennyiségben legyen környezetben természetes eszkálmányállal. Kiváltképp ügyeltünk arra, hogy behatóan távolgáson belül ne legyen közpénzfűszáltségi elektromos távezeték, ami napjainkban a madárvilág számára a legjelentősebb pusztító tényező. Fontos szempont volt az is, hogy a tábor cső, sáros időben is megközelíthető legyen. Választásunk Úrböszörmény és Kumpaszér község között, a pezeri erdőhez közel eső

A vadprótektúrá helyszíne Apujaszán. (Bagyura János)

pusztá közepén, egy ligetes erdőfőlra eső. Nyugat felé irányban a legelő, északi irányban kb. 3000 m távolságra napraforgó, kék félék locmorfók, déli irányban pedig ógyesek és repelőfűk terültek el. Vizsgálataink alapján az úrgék és pecek –

kedvelt táplálékalkalattak – egyedsűrűsége elegendő volt a vadprótektúrához. Ez abból is látszott, hogy napközben lucatny vöröse, egérselymök, barna rétihéja vadászott, továbbá vad keressenselymök is megfigyeltek. Úgy számítottuk, hogy a napraforgó a vadprótektúrá kezdetéig körülözték a madarakat, aratni, s feltekerítették, hogy a tartóra járó gerlek, galambok és egyéb madarak a selymök számára kedvező vadászati és egyben táplálkozás lehetőséget biztosítsanak. Táborhely alakítását tervekkről értesítettük a területtel illeszkedő hatóságokat.

A selymök szállítása

Hortobágyról 1996. augusztus 9-én egészségesen, jó kondícióban elhozta a négy öreg selymöt. A talpfekélyes madarak lábát a szakszerű tartási körülmények hatására speciális kezelés nélkül is meggyógyult. A kövölgyő től miatti – amikor már kevesebb a táplálék és csökken a túltöltés esélye – nem várhattuk meg vedlésük teljes befejezését. Tollazatuk már amúgy is lehetővé tette röptetésüket.

Tokos tollak sűrűsödésnek ellenléte végett szállításhoz külön gondot fordítottunk. Mivel selymeszabó korábban nem használták őket, megjelöltük vadok voltak. Kipróbáltuk, kesztűn, sapkára nem ütök meg, sokatkaakhoz meg nem volt elegendő idő. Ezért megjelöltük mereti kartonokhozban szállítottuk őket. A dobókáljára hullámpapírral tetűnk, hogy felsőnyája az esetleges ütésekkel szembe ne álljon, a tollak esetleges beakadásának és abból adódó sérülések ellenléte végett nem vágunk. Hogy ne törjék magukat, a szállítást éjjel, sótkében végeztük. A vésőből kivéve szabászerzőn, béklyóval, forgóarikkával, hosszú pározalal ellátva tettük őket dobókáljára.

Három óra alatt értünk Budapestre, ott egy előre berendezett hívó, zárt helyiségben magasszállítóra ültetők őket. Ezt követően éjjel-nappal folyamatosan világítást biztosítottunk azért, hogy ha az útlekkel fennmaradt, vissza tudjanak kácsolódni. Erre a néhány napszavartalan karanténra azért volt szükség, mert a szabad

környezetben a még több zavaró inger hatására jó erőtűltékkel adódó gyakori ugrálások következtében tollaik megrázkódtak volna, ami viszont akciók sikerességét veszélyeztette volna. Mindenképpen hozzá kellett azonban szoktatni őket a költéshez, és magasszállítványhoz. A karanténban töltött idő alatt táplálékot nem fogadtak el, ezért erőnlétük csökkent, kifáradtak, kevesebbet ugráltak, így tollazatuk is kevésbé stróltelt.

A táborhely kialakítása

A szakszerű tartáshoz szükséges speciális útlekkel két nagyméretű hönvésségi sátor közé helyeztük, és az erdő fölől neccával kerítettük be. A selymök csak a sátorok fölött lehettek megközelíthető – így tehát nyugodtabban ülték nem emberszerűen. A selymök madár támasztástól nem tartották a másik irányból. Külön gondot fordítottunk a galambok

A tábor. (Bagyura János)

szakszerű tárolására alkalmas kért kialakítására. Itt egyszerre 100 galambot is egészséges körülmények között tarthattunk.

Augusztus 10-én a két fiatal selymöt, másnap pedig az öreg selymököt is a táborhelyre szállítottuk. A két szállítást alkalmasan az öreg sótkál tojó jobb szárnyának egyik tokos előcsőrével ezeltöltve bevesszt és később kihúllott, ezenkívül más strótes nem történt.

A selymök felkészítése a vadprótektúrára

A selymököt koruk, színezetük, és nemük alapján megkülönböztettük és elneveztük (fiatal tojó, fiatal him, sótkál tojó, sótkál him, világos tojó és világos him),

ami a későbbi azonosítás miatt is fontos volt.

Működésük alapvetően abban különbözött a hagyományos selymeszabóban alkalmazott identitási módszerektől, hogy táplálékot közvetlenül nem adtunk nekik, szeltesítésre nem törekedtünk, és naponta csak annyit foglalkoztunk velük, amennyi a sikeres vadprótektúrá érdekében elengedhetetlenül szükséges volt. Az első napon lemértük mindkét selym súlyát. A napi eseményekről naplót vezetünk. Mivel a fiatal és öreg selymök viselkedésében eltérést tapasztaltunk, ezért identitásukat is célszerűnek tartjuk külön tárgyalni. A vadprótektúrá összesen 45 napra tervezünk.

A fiatal selymök felkészítése a vadprótektúrára

Számmal láthatóan jól érezték magukat az új, ingergazdag környezetben. Szeltesek voltak, tollaik nem törtek, ezért kerit útlekhez: kotozunk ki őket, ahol nagyobb mozgásérték volt, mint magasszállítványon. Elengedőszerű körülményben nem volt másra szükség, mint hogy megszokják a táborhely környékét. Az első nap délután a röptetéshez jó kondícióban lévő és megfelelő éhségérzetet mutató fiatal tojót az erdőből 50 méterre, felszélkötőzve leraktuk egy útlekhez, és hat méter távolgágra kikötöttünk egy galambot. A selym röptetője, ami csak a galambig ért el, egy fadarabot kötöttünk azért, ne rússza meg a lábát. Levettük róla a sapkát és elmentünk. Néhány per néződéskor után határozottan repült meg a galambot. Ezek után ugyanígy a fiatal himmel is foglalkoztunk egy galambot, így elve arra, hogy közben ne lássák egymást. Miközben ettek, mellyük raktak az útlekhez, és a becsavarodott megjelölése érdekében a röptetőpórtázra szereltük. Éves után felölték az útlekhez, és késő este ugyanúgy felölték a környékét. Másnap az előző napi sikerelmény hatására még nagyobb távolgágra és határozottabban fogták a galambot.

A folyamatos egyeneslétes identitást volt a célunk, aminek eléréséhez fontos volt a megfelelő kondíció és ezzel párhuzamosan a napi röptetés időpontjára

A keressenselym vadprótektúrá előtt. (Winkel György)

időzített erős, de egészséges éhségérzet kialakítása, aminek hatására felül tudnak kerékedni felülükön, és így etetéskor befolyásolni lehet viselkedésüket, vagyis röptetni lehet őket. Nem szakszerű foglalkozás esetén lassult volna az identitási menete, később pedig nőtt volna elkölőbőrük veszélye, ami pusztulásukat is jelenthette volna.

Napi táplálékadagukat elsősorban viselkedésük alapján határoztuk meg. Ha látszott rajtuk, hogy nem elég éhesek, akkor a megszokott időpontnál később foglalkoztunk velük, és aznap kevesebbet etettük. Sajátos kapcsolat alakult ki a selymök és közöttünk. Röptetésük éhségérzetük hatására felülkerékedtek felülükön, és elülték közelegünket, sőt rendszerint az is, hogy éves közben röptetőpórtázuk lecserejűk. Először pórtázukat kotoztuk ki, utána vittük kézzel őket, de ez egyre kevésbé sikerült. Ha már eleve menekültek, gyorsan a béklyóval fogva felémeltük őket, hogy tollaik a fibem védőre ne törjenek, és csak ez követően kotoztuk ki porjukat. Szelteségük ellenére a fiatalok sem szerették, ha kézzel vittük őket, kivételtépp, ha nem voltak éhesek. Egyik alkalommal a fiatal tojót Sándor be akarta hozni, de az nem akart a kesztűn megülni. Legelő felé és méltatlankodva kiabált. Ezután megpróbálta a háta mögé nyitva kesztűre segíteni, de nem állt meg a kezén, hanem ugyanazzal a lendülettel átrepült a feje felett, miközben sórtűvel lecsipette sapkáját. Ez nem egyedi eset volt. A táborban lévő útleknek mindig nyugodtan

viselkedtek, mert megszokták, hogy ott nem ér őket kellenetlen zavarás.

Kialakult napi életműködésük, megtanulták, mikor mi fog történni és asztirni is viselkedtek. Magartarásuk folyamatosan világítást biztosítottunk azért, hogy ha az útlekkel fennmaradt, vissza tudjanak kácsolódni. Erre a néhány napszavartalan karanténra azért volt szükség, mert a szabad

szertünk természetes veljárása volt, és nem veszélyeztetett, inkább valószínűsített akciók sikerességét. Három nap alatt megismer mértéke növekedt a fogási távolgágot. Ekkora már feltelegessé vált a röptetőr használata. Gyors fejlődéséhez valószínűleg az is hozzájárult, hogy már a vadprótektúrá előtt is foglalkoztunk velük.

Augusztus 14-én a KTM-mel közösen sajátotájé-koziatú tartottunk. Ez alkalommal dr. Bajja Ferenc akkori Környezetvédelmi és Területfejlesztési Miniszter ur engedte szabadon a fiatal tojót. Levettük róla a béklyót, meggyújtottuk, majd a szokott módon száz méterről megfogattuk vele egy galambot. Miután megente, bizonytalan repülésre a táborhelytől 400 méterre álló magányos fára ott. Másnap hajnalban a táborról 2-300 méterre különböző irányokba röpképtelen galambokat engedünk ki, melyek közül egyet a fiatal tojó déliéltől meg is fogott. A következő nap – megjelölésünk – magabiztosan körözött az erdő fölött. Pihenés előjából általában a földre ut. Úgy álltunk meg, hogy ez a selym már megszokta a tábor környékét, ezért 16-án, röptetés után a fiatal himet is kint hagytuk.

Az öreg selymök felkészítése a vadprótektúrára

Az öreg selymökkel való foglalkozás a fiatalokhoz viszonyítva nehezebb feladatnak bizonyult. Ez azért mert nem tudtuk repülni, másrészt mert sokkal vadabbak voltak. Utóbbi a természetes életörükből történő beilleszkedés előnyét jelentett, mert várhatóan nem fogják keresni az ember közeleget, így életben maradásukra nagyobb az esély. Meg

Dr. Baja Ferenc szabadon engedi az első keresztet. (Bogayra János)

mindig jó kondícióban voltak, ezért voltak kímélve... mindig jó kondícióban voltak, ezért voltak kímélve... mindig jó kondícióban voltak, ezért voltak kímélve...

viszámolni kellett, ne-hogy karmakkal belénk markoljanak. Az öreg tojók voltak a leggereszevűbbek. Például a sötét az egyik eszi tálborba szállítás közben...

Röptetés előtt a már szabadon lévő fiatalokat... Röptetés előtt a már szabadon lévő fiatalokat...

Következő nap a távolosítg 6 méterre növeltük. Elkeserült lányom volt, ahogy a röptéről híre, büszke sólyom ülőkéjéről leugrva csak esztelenül futva, buldázolva tudta megfogni a galambot. Nem tudtuk, hogy repülhetnek, bírtatlannal viselkedtek, nem voltak hozzászokva a szabdól dtehez, ezért röptelmezattuk sem volt megfelelő. Ezek után összerakunk egy két méter magas ülőké, és röptetjük arról indítottuk a sólymokat. Innen már kénytelenek voltak repülni indulni, és így megfogva a galambot. Erőtelien, röptük javulásával párhuzamosan növeltük a távolosítg. Megfelelő kondíció mellett is meg tudtuk emni egy egész galambot, és mástap még így is kellőképpen csesk voltak.

Újabb nehézséget jelentett, hogy ha a 30 méterre feleltett galamb nem moogott, akkor az kevésbé érdekelték őket. Kisebbségekben egymástól 5 m távolságra két fa rúdát vertünk a földre, az egyiknek a végére másfél méter magas egy erős zsinórt kötöttünk, amit hasonló magasságban egy görge segítségével a másik rúdon is átvettünk egészen a táborhelyig. A két rúd közötti zsinór kövepéhez, béklyóra erősítettük a galambot, így a zsinór meghúzásával felemeltek és repülésre tudtuk kényszeríteni anélkül, hogy a sólymok láttak volna minket. A módszer bevált, a repülni próbáló galambot a sólym gondolkodás nélkül a levegőben maroklta. Ezintán hasonlóan, mint a fiatalokkal, az ülőkéket kivittük, s miközben estek, kikötöttük őket és estig ott maradtak. Most már rendszeresen repültek.

és szinte csak vonzóltak magukat a levegőben. Ha a galamb kicserelte őket, nehezen tudtak felkérzeni, megállni. Gyakran felbukkantak a földön, ilyenkor csodálkozik néztek körül, de rövid pihenő után azért csak megfogták a galambot.

Elértek a 60 méteres távolosítg, amikor a röpsznör, állatmunkák elakadva a fűben, akadályozta egyrészt is gyöngye röplétek. Ezért kondíciójuk és viselkedésük fokozott ellenőrzése mellett a röpsznör nélküli röptetés mellett döntöttünk. Így a távolosítg már korlátlanul növelhetjük. Ez további szakmai kihívást is foglalt jelentett számunkra. Egyrészt azért, mert tudtuk, ha most hátszánk - mivel meg nem szokták meg a tábor környéket -, elköborolnak, és az pusztulásukat jelenti, másrészt azért, mert éreztük, közelítik elengedéstük napja. Felszerelésünket messzabre vittük a pusztába, naponta ugrásszerűen növeltük a távolosítg. Ekközben ha valamelyik sólyom nem volt kelően erős, akkor csak rövidebb távon röptettük és kevesebbet etettük. Csúspan egy alkalommal fordult elő, hogy a világos him nem bírta a kelő végheneművel a galambot és egy félóra után leült a földre. Vártunk egy keveset, majd ismételtlen megemeltük a galambot, és hagytuk, hogy a sólyom a levegőben megfogja. Ezt követően, még mielőtt lelétek volna, már megmozdult a galamb és így kelés nélkül röplött vissza-fordultak. Így röpltek gyorsabban fejlődött, állatmunkák már egy-egy kört repültek, mielőtt megfogták a galambot. Ezt követően a galambot a földön elhelyeztük, az ülőkéket odavittük és megkötöttük őket. Az eszi behozatalra már igazán állagotok voltak. Ha megkötöttük rögtön menekültek, amit továbbra sem bántunk, mert tudtuk, az az utólag később javukra váltak.

Mintán úgy ítéltük meg, hogy már kellőképpen megerősödtek, megszokták a környéket, (augusztus 24-án) levettük a béklyókat, meggyűrűztük őket és röptetés után kím hagytuk őket a táplálkozó területen. Sötétedéskor figyelemmel kísértük mozgásukat. A gyp külsőből pontján üldögéltek, emeztettek, és éjszákra is a földön maradtak.

Ezzel véget ért a sólymok felkészítése az elengedésre, ami egyrészt örömet és megkönnyebbülést jelentett számunkra, mert nem kellett naponta időmítani és röptetni őket, ami sok időt igényelt, másrészt kellett gyönyörködöttük felmőlő látványtól, ahogy a tábor környékén munkánk eredményeképpen szabadon, béklyó nélkül repültek.

A fiatal sólymok vadróptetése

Elengedésük után kezdésben napi aktivitásuk, viselkedésük rendszeretlen volt, ami abból adódott, hogy az új környezetbe még nem illeszkedtek be, nem találják a helyüket, új szokásaik még nem alakultak ki. Előfordult, hogy késő este 10 és 11 óra között, haldőnyvel a tábor fölött köröztek, majd nagy meglepetéssel sikerült megfogni őket az ágonak megkapaszkodniuk, de rövid idő múlva már ismét a levegőben voltak. Néha 15-20 percet is repültek, köröztek a tábor felett.

Fáradságuk miatt napközben ritkán lehettek látni őket. Sokat pihentek, de az este környéki időben mentrendszertelen megjelentek és megfogták a számunkra kitelt galambot, amit most már nagy óvatossággal fogyasztottak.

A két fiatal sólyom már szabadon. (Bogayra János)

Egyik alkalommal a fiatal him szakasos esti körözése közben egy mezedék zuhano repülésre keresztelkedett a sátrunk tetőjére és ott is aludt. Másnap este ismét megjelent a sátor tetőjén, majd az öreg sólymok közé szalasztva, megmozdított ülőkéjére. Napközben 8-10 méterre közelítő már nem engedték magához, azonban megmozdított körözésében ülőkéjén továbbra is kellett mehetünk hozzá, sőt meg is simogathattuk. Ettől a naptól kezdődően - a vadróptetés sikere érdekében - ha közel jöttek hozzáik, éjjel-nappal zöld, leveles ággal és egyéb eszközzel riasztottuk őket. Így elértek, hogy bealattunk vállunk, de arra ügyeltünk, hogy a környeket ne hagyják el. Megszokták ülőkéjüket kirakni a pusztába, amin nappal gyakran pihentek, éjszakázásra azonban nem használják. Egy hét elteltevel nagy magasságokban köröztek, játszódtak, napközben vadászni próbáltak, sötétedéskor pedig rendszeren eláltak. Saját kirepülési helyüknek tekintették az erdőt és környéket. Az ott vadászó, átrepülő ragadozó madarakat, sőt még a fészert golyót is valmerben támadták, elűzték.

A tábor közelében felszereltünk egy darab fűdét, amit galambok és srálok lepetek el. A két fiatal, vad keresztsólymok társaságában próbált zsákmányolni. Most már ép szárnnyal galambokat engedünk ki nekik az erdőből, amikor ezek nem láthatnak, mert éppen a földön ültek vagy valami másat voltak elfoglalva. Mások meg gépkocsival mentünk ki a pusztába, és menet közben engedték el a kocsiból a galambokat, amiket látványosan üldözve vettek. Továbbra is ügyeltünk arra, ne lassuk, hogy mi engedjük el a galambokat és így továbbra se kerülődnek hozzáik, annak ellenére, hogy jelenléteinket megmozdíták.

Azért, hogy mind előbb önállóan vadászzanak, a galambterec környékén fiatal városi galambokat engedünk szabadon. Ketrechben lévő fajtáruk uvozege miatt nem mentek el, többnyire a környéken szalagáltak és a kőzet, fákon pihentek, éjszákraik. Először 15-20 galambot engedünk el, s a későbbiekben is folyamatosan gondoskodunk az utánpótlásról.

A sólymok a fák között vadászva egyre ügyesebbekké váltak, de a galambok is tanulmányoknak bizonyultak. Hol a helyi juhász bódijába, vagy épp a mi sátrunkba menekültek, hal a bokrok között keresnek menedéket, vagy egy ágon mozdulatlanul megültek. A két fiatal sólyom között meglepően nagy ropkéségheli különbséget tapasztaltunk a him javára. Előfordult, hogy a földről indulva kb. 200 méter magasra üldöztek meg galambot, s tojó mindig messze lenaradt. Ez az elérésig járások köztében is megmaradt. Szanyi pointer kutyájával, Danával hamar megbírtakoztak, mert megtanulták, hogy a fűt kutya pocsirtákat var fel a földől, ezért alkalomanként játékosan követtek ugyanarokor a helyi juhász kutyájától félték. Minél távolabb találkoztunk velük a táborról - valószínűleg a szokatlan előhely hatására - annál féltékenyebben viselkedtek.

Augusztus 22-én fogták meg az első természetes zsákmányukat. Magasan az erdő felett párban üldöztek egy szárnnyal ismeretlen galambot, amit végül megfogtak, s a tojó evett belőle először. Ha egy nap sikeretlenül vadászik, az nem jelentett veszélyt számukra, másnap még rámentésben vadásztak, de ha esztig nem zsákmányoltak, akkor galamb kiegészítéssel segítők őket.

Augusztus 26. - A tojóét egy barna rétihéja próbálta elvenni a galambot, sikertelenül. A him előzőben a magasban körözött.

Augusztus 27. - A him városi vésrészt kergetett.

Augusztus 28. - A him telepített galambot zsákmányolt.

Augusztus 29. - A tojó 120 méter magasban a lucernás felett körözött, majd megtámadott egy gerlel. Később az erdőből egy galambot engedünk el, amit 3 km-es üldözés után egy bokorba hasarva megfogott.

Augusztus 30. - A tojó egy telepített galambot zsákmányolt. A him egy 45 évesből álló tüzköcsapat felett körözött, majd fölött 30 méterre leült a földre. Később a lucernás felett átrepülő galambok közül vágtak le egyet. Délután egy sziri sas repült át a táborhely felett.

Augusztus 31. - A him dolmányos varjú kergetett, később egy telepített galambot fogott, de egy egyszerűen elvette tőle.

Szeptember 1. - A him dolmányos varjú és facsant kergetett, végül egy fiatal mezt nyafat fogott, amit a tojó elvette tőle.

Szeptember 2. - A him telepített galambot zsákmányolt, de a tojó elvette tőle.

Szeptember 3. - A him levágtott három telepített galambot, de a többi sólyom mindnyegüket elvette tőle.

Szeptember 4. - Mindkét fiatal madár galambot üldözött a magasban Apaj irányában. A him eszt telepített galambot zsákmányolt.

Szeptember 5. - A him a vetésre járó galambok közül sikeresen zsákmányolt, a tojó dolmányos varjú kergetett.

Szeptember 6. - A him három, a tojó két telepített galambot zsákmányolt, de nagy részt az öreg sólymok elvették tőlük.

Szeptember 8. - A tojó telepített galambot zsákmányolt.

Szeptember 9. - Mindkét sólyom több óra keresztül a tábor környékén vadászott, délelőtt és déltán egy-egy telepített galambot zsákmányoltak.

Szeptember 10. - A him telepített galambot zsákmányolt.

Szeptember 11. - A him telepített galambot zsákmányolt, de egy egyszerűen elvette tőle. Később mindkettő telepített zsákmányoltak.

Szeptember 12. - Délelőtt mindkét madár telepített galambot fogott, utána a tojó facsankakast, a him szarkát kergetett. Délután a him levágtott egy galambot, de a tojó elvette tőle. Később fogott még egyet, de a tojó azt is elvette tőle.

Szeptember 13. - Mindkettő telepített galambot zsákmányoltak - a him kettőt is -, de az öreg tojók elvették tőlük.

Szeptember 14. - A him telepített galambot fogott, amit a sötét tojó elvette tőle.

Szeptember 15. - A him levágtott két telepített galambot, de az öreg sólymok elvették tőle.

Szeptember 16. - A him délelőtt galambot zsákmányolt, de a tojó elvette tőle. Délután a him megment galambászott, a tojó fúrját kergetett.

Szeptember 18. - A napraforgó érésével párhuzamosan folyamatosan vonuló őrvéggalamb csapatok és gerlek érkeztek a területre, ezért csökkentettük a telepített galambok számát. Párban, több alkalommal vonuló galambokra vadásztak.

Szeptember 19. - Megkezdtek a napraforgó aratást, rendszeresen őrvéggalamb-csapatokat figyelünk meg a környéken. A fiatal sólymokat egész nap nem láttuk, este csak a tojó vissza. A tábor felett egy vad kereszen vadászott.

Szeptember 20. - Einyhe, szép időben a him lassan termelkező 300 méterre emelkedett, majd Apaj felé elindult, ezzel egy időben egy kiegészítővel egy halászati figyeltünk meg.

Az öreg sólymok vadróptetése

Az elengedés után sötétedésig mind a négy sólyom a gyepen maradt. Éjjel hangos kereszenkiáltásra lettek figyelmeztetve. Kiderült, hogy a világos tojó riasztott, nyúlva vagy valami másat jöndthet meg, regelgel hasonló okból még később ellenőrzük.

Másnap hajnalban a világos tojó a harmatos fűben ugyancsak ott aludt éjjel, tollazata viasz volt. Aznap, bár több helyre lettek ki galambot, nem vadásztak, viszont a következő nap már éjszakai hatására aktívak voltak és rámenően fogták a galambot. Az egész napos szabadonléti kedvező hatással volt röplük fejlődésük, állatmunkáik - elsősorban a himé - már alacsony köröztek és a fura ülésel is

A világos színű tojó. (Bogayra János)

megpróbáltak. Nem mentünk a közelükbe, nehogy elriasszuk őket. 20 m-nél közelebb nem vartuk be.

Ettől a naptól fogva már könnyebb volt a dolgunk - az összes sólyom szabadon volt, csak etetniük kellett őket, ami az egész napos elfoglaltságot jelentő időmítás után jóval kevesebb időt igényelt, így a madarak viselkedését folyamatosan figyelemmel kísértük. Természetes ropkészegek elérésé érdekében sokat jelentett, hogy szabadon repülhettek, orronlók naponta látványosan fejlődött.

Növeltük a telepített galambok számát, bár repülő galambot még nem tudtuk zsákmányolni. Három nap

elvetett éváguk megőtt. Még figyelműl repültek, röpkészleg gyengébb volt a fiataloknál, de már rendszeresen fára ütök, ahol sokat pihentek. Repülési csak akkor voltak hajlandók, ha éhsek voltak és zsákmány is volt a láthatáron. Ennek oka az lehetett, hogy már túljutottak azon szakaszon amikor még észönösen, játékosan sokat repültek. A fiatalok ugyanis kezdetül fogva játékosan sokat repültek. A rendszeresen ismétlődő galambmások alkalmával végzett repülések hatására már megfelelő egyensúlyra tettek szert, de ez az iramot csak rövid ideig bírta, és ha fordult kellett, akkor bizonytalanná váltak, és rendszerin füllgattak az üldözéssel.

Elfordult, hogy egyszerre mind a négyen egy galambot kergettek, és ehhez alkalmanként még a fiatalok is csatlakoztak. Kárt nem tettek egymásban mert ismerik egymást, kialakított köztük a rangsor.

A hímek röpképessége gyorsabban fejlődött, mint a tojóké. Augusztus 28-án mindkét hím vitorláza körözött, termeltek, ugyancsak a tojók szinte csak egyenes irányban voltak hajlandók repülni. Ezen a napon etetőkör mind a hat selyem egyszerre volt a levegőben. Az erőből és a gyors haladva gépkocsit repülők galambokat engedünk el. Ha nem zsákmányokhoz közülik, akkor röpképtelen galambokat engedünk a gyepre. Ebben az időszakban előfordult, hogy napi 70-75 galambot is kiegészítünk. A magasságban galambokból származó tollakat szelvényt külső eszköz gyűjtöttük össze. Több alkalommal kipróbáltuk vadászlakat, ha valamelyik selyem tért a vadászlak alá, odamentünk, azt tapasztaltuk, hogy mindig jóval félénkebbnek bizonyultak, mint a tábor környékén.

Augusztus 27. - A sötét hím négy kiegészített galambot fogott, de a többiek elveték tőle.

Augusztus 29. - A sötét hím fekete rigót kergetett. Utána látványos repüléssel fogta az általunk kiegészített galambot. A két hím selyem nem félt különösképpen egymástól, a sötét tojót viszont tartott a világos tojótól, ez meghatározta zsákmányolási és a beillesztés sorrendjét. A két hím délután az erdő felé költözött. A világos tojót 1 km-re eldőlözött egy általunk kiegészített galambot. Ez követően napok nem láttuk, csak szeptember 3-án este jött vissza. Szemmel láthatóan nem félt éhesebb a többi selyemtől. Dr. Kalotás Zsolt és dr. Magyar Zoltán megfigyelései táborunkat. Fényképezés közben mind a hat selymet ott láttuk, sőt előfordult, hogy felettük köröztek.

Augusztus 30. - A világos hím teleített galambokra vadászott, sikertelenül.

Szeptember 3. - A két tojót 80 méter magasságig

kergetett egy kiegészített galambot.

Szeptember 4. - A világos hím a lucernaföldön egy boglyán ült és pocokra vadászott - 20 pecrten belül kétszer is sikeresen zsákmányolt, az egyik pockot egészben nyelte le. Ettől kezdve kapcsolatunk megszűnt vele, nem jött vissza a táborunkra. A világos tojót 50 méter magasságban körözött az erdő felett, majd Apaj felé elrepült.

Szeptember 5. - Egyik hím sem jelentkezett. Lehet, hogy közösen vadásznak, ek már korábban is összetartottak. Sajnos kevés idők volt arra, hogy a táborról távolabb is végesszünk megfigyeléseket, előtér egy külön megfigyelésre lett volna szükség. A sötét tojót felült egy boglyára és pocokra vadászott. Nem láttuk sikeres zsákmányolást, ennek ellenére este teli beggyel ült a bűrlőhelyen.

Szeptember 6. - A világos tojót teleített galambot fogott, a sötét pedig a lucernás felet vadászott. A hímek nem láttuk.

Szeptember 7. - A sötét tojót teleített galambot fogott le. Sajnos a jobb szárnyban, feltételezhetően táplálékot főlyo verekedés közben megsérült egy meg növekedés levő tokos toll, ami később kihullott. Korábbi tapasztalataink alapján tudjuk, ha a szárnytoll tokos korban bevérik és kitérik, ott általában már nem nő toll. Sajnos az élelnek kiűrt helyén sem látszik tollnövekedés, feltételeztük, hogy ott már nem is fog kinőni. Reméljük az újonnan kinőtt kinöveszi és több nem fog megsérülni mert az már veszélyeztetve a vadroptetés sikerét és kénytelnek lennénk visszafogni.

Szeptember 10. - A sötét tojót a tábor felett 50 méter magasan körözött.

Szeptember 11. - A sötét tojót a lucernás felet vadászott, a világos tojót egy vörös vércsőt próbált elvenni egy pockot, sikertelenül. A két hím továbbra sem mutatkozott, és a későbbiek folyamán sem láttuk őket.

Szeptember 16. - A sötét tojót teli beggyel a táborhelytől egy kilométerre, erdő szélén szemben országosan Apaj irányban repült, rajta nem láttuk, hogy két toll hiányzik a szárnyából, de este már a táborhelyen, megakaszt bűrlőhelyen volt. A világos tojót a táborról 2 km-re délről és sárgalábú sárlayokra vadászott.

Szeptember 17. - Mindkét tojót teleített galambokra vadászott.

Szeptember 18. - A világos tojót a sötét tojót magasan a Pészéri-erdő felé kergette. Délután a

sötét tojót levágott egy kiegészített galambot, a világos tojót ehette lőle, a sötét hamarosan egy másikat fogott.

Szeptember 19. - A táborhely felett megjelent egy idegen hím keresően, amit a világos tojót 150 méteres magasságban elkergetett. Megnövekedett a kóborló kék vércsek száma, igaz őszi vonulási idő van.

Szeptember 20. - A világos tojót teli beggyel a beszlőfőn, míg a sötét tojót a boglyákon ült.

Szeptember 21. - Mindkét tojót kiegészített galambot zsákmányolt, a fiatalokat nem látni. Délután azzal a megyutató tudattal, hogy a keresésselymök sikeresen önállóulak, táborot bontottuk.

A fiatal és az öreg selymök kapcsolata

Az öreg selymök elengedésnek időpontjában a fiatalok már meglehetősen jól repültek, főkéntük kiegészítő folyamatosan, játékosan zaklatlak az öregeket. A fiatal tojót gyakran megkergette a világos tojót, amely kiabálva menekült, de a fiatal többszer is utolértte. Az öreg hímek gyakran elveték a táplálékot a fiatal hímre. Az öreg selymök közül a sötét színű hím volt a legfelélekedő. Augusztus 27-én például meg kiegészített galambot is fogott, de csak a negyedikből tudott emni. Ha valamelyik selyem csak feleje repült, már otthagya a zsákmányt és ezt a többiek ki is használták, ezért viszont röpképessége a leggyorsabban fejlődött. A két öreg hím egyébként is leggyeseen gyorsabban fejlődött, mint az öreg tojók. Amikor a hímek már magasan köröztek, a tojók még

nehézkösen repültek.

Szeptember 3-án a világos tojót és him egymás mellett aludtak, és időnként egymáshoz kötve, ugyanezt korábban is tapasztaltuk is megfigyeltek.

A fiatal tojót, az előle korábban rendszeresen menekülő világos tojót szeptember 4-én már nem éri utol, sőt az öreg kergeti meg a fiatal, és röpkész-ségük között nem vehető észre különbség.

Időjárás

A táborpiélet követően az első éjjel viharos felhőszakadás volt, az éjszakai telei selymök, átengedtek a viert, felszélcsúsnak élizott. Ez követően szeptember elejéig átlagos őszi idő volt, alkalmanként északi viharok tarkítva.

Szeptember 1-8 között napközben viharos szél fűlt, alkalmanként esett az eső, ami nehezítette a napi röpteléseket. A nagy sár jelentős mértékben megnehezítette a tábor megközelítést.

Szeptember 8-18 között szép őszi idő volt, majd két napig ismét esett az eső.

Szeptember 21-én, táborbontáskor szép, napos idő volt. Sátorponyvákat a tábor végére használtuk államán vált, a KTM egyesítési tájánra felajlaltunk két új sátrat - ezeket később megvásároltuk.

A vadroptetés utáni megfigyelések

Szeptember 24. - A táborhely közelében domlyos varjú maradványaira (töpsé) találtunk, a helyi juhász szerint két selyem fogta meg párban. Feltételeztük szerint a fiatalok zsákmányoltak. A világos tojót a beszlőfőhelyen ült, más selymök nem láttunk. Az erdőbe kiegészítünk négy galambot. Két napja folyamatosan esik az eső és viharos erőtől szél fűl.

Szeptember 28. - A táborhely környékén selymök nem láttunk, a juhász szerint a napraforgótábla fölött kértük mindig látni párban.

Béklyó nélkül - a fiatal tojót (Bogvara János)

Szeptember 29. - A napraforgótábla fölött a két fiatal keresen galambot fogott.

November 21. - Dunaharaszti határában Horváth Zoltán megfigyelte a fiatal tojót, aminek időközben a bal szárnyából három előrenéző evező lerótt. Ettől az időponttól kezdve már csak a fiatal tojótól voltak megfigyelésünk.

December 26. - Egy speciális eszközzel megfogtuk a fiatal tojót, és megvizsgáltuk. Kondíciója jó, lábai épék, karmai hegyesek voltak. Tollazata nagymértékben kiforrott. A tolltörés őket nem sikerült megállapítani, lövése utolsó tolltörés nem észleltünk. Valószínűleg korábban vadászat vagy verekedés közben pattant meg ez a három toll, és később a fokozott igénybevétel hatására lassan kitért. Speciális megismerővel a tojót tollakat keresésselymök tollakkal megdőlötük, és a madarat elengedtük.

1997 január 4. - A fiatal tojót magasságig teravertzen ült. Elindultam felé 350 méterre lehetett tőle, amikor átszállt egy másik traverze. Ismét megindultam a selyem felé, de most sem vált be közelébe, mint a vadon élő keresésselymök.

Január 5. - A fiatal tojót galambra vadászott.

Január 9. - A fiatal tojót egy szalmaköpeny ült, valószínűleg pocokra vadászott. Ekkor azzal a fehér Land Roverrel közelítettük meg, amiből korábban rendszeresen galambokat engedünk ki neki. Erdekődvé figyelte a gépkocsit, majd felszállt és közösen kitért. Feltűnt, megismerő a gépkocsit, emlékezett arra, hogy korábban többszer is sikeresen zsákmányolt a közelében. Aznap Dana is velünk volt, akit megismerhetett, mert meglopón közel engedte magához. Toldozott tollai jól élelésztek a többi szárnytollhoz, röpte jelentős mértékben javult.

Január 12. - Dunapataj határában ragadozó madár gyűrűzők kockalóval megfogták, majd továbbengedték.

1997 december 20-án Horváth Zoltán Dunaharaszti határában - ott, ahol korábban a fiatal tojót is megfigyelte - látott egy tojót kerescent galambra vadászni, a jobb szárnyából hiányzott két toll.

1998 január 10-ig még hatszor megfigyelte ezt a madarat, ezreinte a mi vadroptelési selymünk - amit korábban is ismert. Sajnos időhiány miatt személynem nem láthattuk, de feltételezzük, hogy a sötét tojótól van származék.

Összefoglaló

Munkánk során bebizonyosodott, hogy repülni, vadászni nem tudó keresésselymökkel megfelelő szakértelmű eredményesen vissza lehet juttatni természeté életkörübe. A vadroptetés módszerét az elengedésre szánt madarakra egyedenként kell meghatározni. A siker érdekében feltétlenül ismerni kell a madarakat, hogy korábban milyen körülmények között tartottuk őket, és különösen fontos, hogy milyen előzetes tapasztalatokra tettelek szert.

A keresésselymök speciális, erőteljes, gyors röpkésziséget igénylő vadászati típusa van, amit a fészékből való kirepülés után szülői segítséggel, fokozatosan tanul meg. Ezért megfelelően repülni, vadászni nem tudó selymököt utógondozás nélkül nem szabad elengedni, mert mielőtt megtanulna zsákmányolni, legyengül, éhen pusztul vagy más ragadozó megfogja. Vadropténi kizárólag minden tekintetben egészséges, ép tollazattal rendelkező selymöt szabad. Ellenkező esetben kevés esélye van a természetben való megélésére, és így a túlélésre. A sikeres vadroptetéshez szőlész-szakmeret feltétlenül szükséges. A visszavadásítás során ügyelni kell arra, hogy a selym közvetlenül az emberől ne lapon táplálkál, ne kapcsolja össze a zsákmányozást az emberrel, mert ez a szabad életben a későbbiek folyamán - tapasztalatból tudjuk - veszélyt jelenthet számára.

A vadroptetés során kialakult feltételek reflexek még sokáig működésben ismételt megértesítés nélkül is, mert például a fiatal tojót keresően még hónapokkal később 30 km-re a vadroptetés helyszínétől zsákmányt remlt annak a gépkocsinak a közelében, ahol korábban rendszeresen sikerrel zsákmányolt.

Vadroptéskor nem minden esetben szükséges tábort kialakítani, de ha mégis sor kerül rá, akkor ahhoz legalább 4 fős személyzet szükséges. Két embert kell a madarakkal való foglalkozás, egyet a tábor őrzése, a megvedésnek pedig megfigyelésnek kell végteni a tábor szűkebb és tágabb környezetben.

Köszönetnyilvánítás

A keresésselymök vadroptételese csupán egy része volt annak a folyamattal, amely végrehajtásának visszanyerését szabadságukat.

A sikerhez jelentős mértékben hozzájárult a Hortobágyi Nemzeti Park ragadozómadár-reparatório jelce, személy szerint Dudás Miklós és Besenyi László Bozsa, akik az öreg selymököt szakaszosan

tartották és kivédtek. Köszönettel tartozunk a Környezetvédelmi és Természetvédelmi Miniszteriumnak, dr. Bajza Ferenc akkori miniszter úrnak, dr. Kulotás Zoltánnak, és különösen dr. Rodics Katalinnak, aki a hivatalos ügyintézésen felül is lelkesen segítette munkánkat. Köszönettel tartozunk a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület titkárságának, vezetőjének, Fidlőczy Józsefnek, és mindazon MME-tagoknak, akik a tábor körüli ten-

A mauritiusi vércse (Falco punctatus) megmentése a kipusztulástól

CARL JONIS

A mauritiusi vércset már a világ leginkább madárfajának nyilvánították egyszer, melynek összesen 4 vadon élő példányát ismerték 1974-ben. Mauritiuson ma már 540 vércse él szabadon, több, mint a század során hármikor. A Jersey Wildlife Preservation Trust (JWPT, Jersey-szigeti Vadropténi Szervezet) területénben először mondhatjuk egy vészelettelét fájrol azt, hogy „megmentek!”

A mauritiusi vércse - a sziget egyik bensősított selymfélsze - egyedszáma előfeltehetően beszűkítése miatt kezdett apadni a sziget kolonizációja utáni első évszázadokban. A közelmúltban a faj olyan peszticid miatt vált veszélyeztetetté, mint a DDT, melyet az 50-es és 60-as években a maláriát terjesztő szinnyogok, valamint a mezőgazdasági kártevők ellen vetettek be. Amikor 1979-ben először kezelték ellen vércsével foglalkozni, csak abban bizakodtam, hogy egy túlélt állatkerti populációt megörökíthetünk. Néhány tudós kollektíván szerint a vércset még foglagnak sem lehet megmenteni, és a fajt hagyni kell kihalni.

A mauritiusi vércset a vadon élő populáció intenzív védelmével, a fogságban szaporított egyedek visszavadásításával, a szabadon élő szülők fészékből szedett tojások keltetésével és a fiókák röptel felnevelésével megismertettük. Néhány szabadon engedett pár részére, a legjobb szaporodási kondíció élése érdekében, a továbbiakban is helyzetünk ki táplálkolt. A faj fák vagy sziklák teregben költ, mivel nem volt elegendő a földhöz, fészékköndik és kihelyeztünk.

A populáció sorsa kedvezően alakult, a városoktól messze megfaldva, Tom Cade professzornak, egy amerikai szőlőbiológus és -védelem szakértőnek köszönhetően Tom szervezte, a Preptine Fund (Vadropténi Alap) egy évtizeden keresztül gyakorlati segítséget adott azzal, hogy Willard Hackett 1984-ben Mauritiusra küldte.

A tojásokat a vadon élő pároktól évente elszedték, ezzel pótlótlásra késztetve őket. Kivétel nélkül minden pár póklóttott. A tojásokat inkubátorban kikellettük, a fiókákat mesterségesen felneveltük, hogy később szabadon tudjuk engedni őket.

A vércsetek két módon juttattuk vissza a természetbe. A nevelésüket igénylő, 10-14 napos korú vércsefiókákat olyan természetes fészékké helyeztünk, ahol megfelelő számbanban tartott a kolónia. A sziklák saját-jáiként nevelték fel a fiókákat.

Amikor eltaláltak leginkább kedvelt más „vadroptetés” volt, melyet új előhelyeken engedhetünk szabadon a vércsét. A 30 napos korú fiókákat keltőidőidőbe tettük, és egy ápoló állandó felügyeletre (étetés, megfigyelés) bíztuk a helyszínre. A fiatalok kiprűltek, de mindaddig, amíg tökéletesen nem tudtak repülni - azaz megközelítőleg 50 napos korukig - leginkább a táboron ücsörögtek. Ez azt jelentette, hogy a ragadozók, pl. a morgócsok vagy a vadmacskák számára könnyű prédát jelentettek, ezért több tucat csepadt a vércseteknél. A vércsek 75-100 napos korukban váltak önállóvá, azaz lettek képesek zsákmányt szerezni és magukról gondoskodni. Végül a kirendelt ápoló táborot bontották és mehetett - egy forró fűrészténi.

Amikor a visszavadásítás elkezdődött, elmentek csak a Fekete-folyó völgyében és körülötte élő természetes populáció maradványának megerősítése volt. Azt hittuk, hogy a mauritiusi vércse kizárólagos élőhelye az erdő, másodlagos vagy degradált erdőben pedig nem él meg. Azonban a fiatal vércsek hamar bebizonyították, hogy nem igazunk, amikor felgyűlényekben, nyitott térségekben és áttermelő gazdaságok földein látnak viszont őket.

Ezek után a faj élőhely toleranciáját azzal vizsgáltuk, hogy vércseteket nyitl szavannák, tördeléken megmaradt természetes erdőfoltokban és egy

partonál szigetén is visszaválasztottuk. A legtöbb egyed jól érezté magát ezen a számkra idegen öbölhelyen. Ma a faj nyílt területeken él, ahol azelőtt soha nem figyeltük meg. A vadpöcsöt madarak zsákmányválasztása is sokkal változatosabb, mint szabadon szellett társulék: rendszeresen fogják madarakat, agmákat, cicányokat és rovarokat.

Az utolsó vérései, a 333 számú egyedek 1994-ben vadpöcsöt, ugyancsak az évben, amikor rendheltelen keltek és neveltek. Willard Heck végleg hazatért. A munkát befejeztük. A vérések a továbbiakban önállóan is szaporodhatnak. A populáció sorsának nyomát követés nem hagyjuk abba. 1997 Karácsonya a lehető legcsodálatosabb hír érkezett: túlélték jelentették, hogy a populáció egyedszáma feltehetően az ösztázi(!), a kőtó párok

száma pedig a száraz. A szabadon élő populációban a szaporodási ráta messze meghaladta a pusztulási ráta. A faj a továbbiakban már nem szorul a segítségünkre. A mauritiusi vércéset megemlítjük a közvilágítás.

A mauritiusi vércéset megemlékezés fontos szerepet játszott a Mauritius Nemzeti Parkok és Természetvédelmi Szolgálat Vezetősége, a Peregrine Fund, a Wildlife Preservation Trust (Vadvédelmi Alap), a Mauritiusi Vadvédelmi Alap, a British Airways Assisting Conservation, valamint a JWPT fajvédelmi alapja, a SAFE (Saving Animals from Extinction).

(Forrás: *Saved on the edge*, JWPT, No. 81., 1998. Fordította: KONCZYK REKA

Portugál solymások

TOTTI JÁNOS

Portugáliában két solymás szervezet működik, a Portugál Solymás Egyesület és a Centro Falco (utóbbi főleg ragadozómadár-énekesekkel foglalkozik) összesen kb. 20 fős taglétszámmal.

Az Iberiai-félsziget, Portugália és Spanyolország, Európa egyik legnagyobb vidéke ami a ragadozó madár fajok elterjedését illeti. 26 nappali és 7 éjszakai faj él a félszigeten. A halászsas, héjasas, parlagi sas, farkó- és barátselyű a leginkább veszélyeztetett közülük.

Történeti adatok alapján valószínű, hogy a solymásokat északról a vizigótok, délről az arabok terjesztették el.

Virágkorát a solymászat a XIV-től a XVII. századig élte, ez idő alatt számos portugál király vált híressé solymás tudásáról, solymás szenvedélyéről.

D. Fernando király 500 sólymot tartott, gyakran vadászott madarral és 45 solymással Santorem környékén. Ebben az időben született az első portugál solymás könyv. Fernando király megbízásából, A könyvet udvari solymász, Pero Menino írta. Ez a munka szolgált példának Pero Lopez de Ayala számára, aki D. João Castela spanyol király solymásza volt, és az aljabbartati csatában fogságba esett, és börtönében, Óbidos várában, Portugáliában írta meg solymászművét. D. Fernando király krónikáiban pontos leírás található a korabeli solymásokról.

Később 1616-ban Diego Fernandes Ferreira írt egy másik solymás művet „Arte de Caça de Altamaria”

(A solymászat művészet) címmel. Munkáját Ferreira öröfőjének és Tenúgal öröfőjének ajánlotta. Más királyokat és főurakat is kiváló solymászként említenek a krónikák. Férdekes, hogy D. Luis herceg norvégiai hajával vadászott varjúra és góréra. Ebben az időben a solymászeszt művészeti rangban állt és közvetlenül a királynak tartozott számadással.

D. Jose király Salvarerra de Magosban megalapította a Királyi Solymászatot. A dán uralkodótól kapott ehhez segítséget, aki solymászeszt és több tucat solymászt küldte el becsületi ajándékul. Királyi Solymászatot 1780-ban 30 sólym és 10 sólymász állt itt alkalmazásban. Később a népellenes megszállás, tűzvész, földrengés és pénzügyi nehézségek miatt a Királyi Solymászatot felszámolták, az épületet 1894-ben D. II. Maria király nővére, Jelenleg a Királyi Solymászat épülete önkormányzati kezelésben széken felújítva áll.

A monarchia megszűnése, a túrférvérek elterjedése és még néhány ismert ok miatt a solymászat elvészett a korábbi jelentőségét és évtizedeken keresztül csak néhány elszigetelten tevékenykedő solymász jelentette továbbéledését.

A 70-es és 80-as években a portugál solymások, hasonlóan európai társaikhoz, megalkotották szervezetüket és csatlakoztak az európai solymász és ragadozómadár-mozgalomhoz.

Jelenleg Portugáliában viszonylag kevés solymász van, de az ország adottságai, az életmód változása, a solymászat és a ragadozómadár-védelem közös céljai

választásúlag a solymásznak számának növekedését eredményezte.

Az ország területének meglehetősen kicsi, a népesség a tengerpartja koncentrációk, amely erősülést dondbeltek. Kedvezőbb lehetőségek kínálkoznak az

ország belterületében ahol a nyílt síkségek vadban bővelkednek. Solymalm vadászható vadfaj a város fölély, hajával és sással messi és árgu nyíra lehet solymászni. A vadászidény október elejétől december végéig tart.

Solymászat a középkori Oroszországban

BOGGYAI FRIGYES

A magyar solymászi irodalom igen hiányosan említi meg az orosz solymászokról. Leginkább a történelmi kutatások sólyom ajándékozási adatai ismerjük, holott az orosz solymászat – és természetesen a sólyom ajándékozások is – igen jelentős szerepet játszottak az orosz solymászatok és a sólyom történetében. A birodalom keleti és déli határainál, a nagy eurázsiai szteppéken alakult ki a lovas solymászat és indult el világhódító útjára. Ennek történetében igen jelentős szerepet játszott az orosz solymászatok, az orosz solymászatok és a sólyom ajándékozásoknak is. E földrajzi ország a legkiterjedtebb vadászmadarak tömegével látta el nem csak Oroszországot, hanem Európát, Ázsiát, a Közel-Keletet, sőt Észak-Afrika solymászaival is.

Elsősorban Nyikolaj Kutepov műveiből, kisebb részben Dr. G. P. Demontiev professzor és Vöncszky-Schenk János írásaiból érdekes részleteket ismerhetünk meg az orosz solymászat egyes időszakaihoz. Halalmas forrásanyag összegyűjtésével és feldolgozásával Nyikolaj Kutepov mutatta be a XVIII. századi Oroszország vadászati kultúráját. Mihail Fedorovics és Alekszej Mihailovics című kézikönyvben. Műve 1895-ben Szt. Pétervártól jelent meg. Több, a círi vadászatról szóló fejezet is foglalkozik a solymászattal, a sólymok beszerzésével, tartásával, felkészítésével, és nem utolsósorban a solymászi eredményekkel. E kézikönyv szerzője tudhatjuk, hogy a hatalmas orosz birodalom keleti peremén élő országok szorosan kötődtek a sólymokhoz és a solymászathoz. Fővezeték harci feladóját „laman” (urna) díszítette.

Az V. és VI. századból származó legendáinkban már említik a Sunkári, a legendás vadászsolymot. Az egy törzsek között is híres sólymofogók és vándorsólymofogók, vagyis idehittott sólymokkal vadászó sólymofogók voltak, akik miután madarakat tudtak beszélni, fűrei és királyi udvarokban, azok értékesítéséből éltek.

Az északi vidékekre szervezett sólymofogó expedíciók a solymászat fejlődésével, annak sport és hadgyakorlat jellegének felismerésével és tudatos vállalásával egyre gyakoribbá váltak. Ez a

feltevések már a XIV. században vagy még korábban szervezték. Arról is vannak adatok, hogy a pécsoori solymások (sólymofogók) már Iván Danyilovics kalifaól adoménetséget kaptak. Ebben az időben Szalovegében, Pécsorán, az Uráiban Perm környékén, sőt Novaja Zemlján és főleg a Fekete-tenger vidékén foglalkoztak sólymofogással.

A XVI. században Európa északi lakosságában egyes csoportoknak az állomány szembent kötelezővé vált a sólymofogás. Ezeket a sólymofogókat „pomiesiki”-nek hívták. Kötelezőségi közé tartozott, hogy évenként meghatározott számban sólymot szolgáltassanak be Moszkvába. Azokért a madarakért, amelyeket az előbb darabozsomban felül szolgáltatnak be, a befogók prémiumot kaptak. Ebben az időben Szalovegében, Pécsorán, az Uráiban Perm környékén, sőt Novaja Zemlján és főleg a Fekete-tenger vidékén foglalkoztak sólymofogással.

A XVI. században Európa északi lakosságában egyes csoportoknak az állomány szembent kötelezővé vált a sólymofogás. Ezeket a sólymofogókat „pomiesiki”-nek hívták. Kötelezőségi közé tartozott, hogy évenként meghatározott számban sólymot szolgáltassanak be Moszkvába. Azokért a madarakért, amelyeket az előbb darabozsomban felül szolgáltatnak be, a befogók prémiumot kaptak. Ebben az időben Szalovegében, Pécsorán, az Uráiban Perm környékén, sőt Novaja Zemlján és főleg a Fekete-tenger vidékén foglalkoztak sólymofogással.

A sólymofogók szigorú utasítás szerint végezték munkájukat. Moszkvában kivül tilos volt bárkinél sólymot eladni. A szabályokat a divnszki vajda, Szrenka Szanov utasításából ismerhetjük meg, melyet a sólymofogók választott zolvnyijához, azaz vezetőjéhez írtak 1670-ban.

„Ő északi és nyugati fellegnek, Alekszej Mihailovicsnak, egész Nyugatországát, Kázi-Oroszországot és Fehéroroszországot feljuttatni uralkodójának parancsa szerint Neszerka Jerdokimov sólymász és kőene társa a „Jlet szigetére”, a Vroeng-főfolyóhoz és Mochudokinná küldték, ahol Krisztus szent evangéliumában előírtak szellemükben kötelesek a Murman part múlt évben is igénybe venni befogóiban a legnagyobb gondmal és gyázkedveléssel, és lényegesen nagyobb mint az elmúlt évszázadban, vadászsolymokat tojások és húsokat befogni... Mindezen

népek felügyelőinek egy zolvnyik rendelkezik ki. Mindezen hat a sólymofogóknak tilos a sólymofogó munká rovására halásznia és vadászni. Fehér, felülről és pöttyös vadászsolymokat és fehér hajókat kell fogniuk.

A madarakat a legnagyobb gyorsasággal kell Holnongorba szállítani. Az útközbeni táplálékukhoz rendszeresen kell visszatérni.

Ha pedig Te Zolvnyik elhanyagolná a sólymofogók ellenőrzését és a rád bíznák jának szigorú megőrzését, ha útközben madarakat követnének el a madarak gondos megőrzésében vagy azokat bárkinek eladnák, vagy hanyagság következtében, amelyet Te elűrtél, a madarak útközben elpusztulnának, akkor Tegeđ Zolvnyik a Cár Öléskébe a sólymofogókkal együtt tolvajlásért fog könyrelten megérinteni.”

Ezen kívül mindazok számára, akik a sólymokkal foglalkoztak, tilos volt inni, dohányozni, kockajátékokat játszani és ehhez hasonló dolgokat tenni, nehogy a részeg és tisztátalan személyek a fűjedelmi madaraknak bármiképpen ártalmatlanok lehessenek. Minden madarról, amelyet a sólymofogók beszojgáltattak, azonosító levelet kellett kiállítani, melyből ki kellett derülnie a madár fajának, a befogás helyének, továbbá annak, hogy a madarat ki fogta be. A befogott sólymok egészségét állapotát a természeteg illetékes vajdának kellett Moszkvát értesíteni.

A vadászsolymokat már a helyszínen állománytörtségen etették, s a vajdák feladatul volt az ehhez szükséges pénzösszeg rendelkezésre bocsátása. A vadászsolymok Moszkvába szállítása általában október 1. és november 21. közötti időszakban történt az első szájtartással, de néha még januárban is szállítottak sólymokat (például 1669-ben Divnsk-főtől 77 példányt).

A madarak útközbeni táplálása napi 2 Dengába került. A vadászmadarakat olyan különleges zárú szimónok szállították, melyeknek belseje filccel és hársfűvel volt feltöltve, hogy a madarak, ha megérintik őket, meg ne jussanak. A vadászsolymokat szállításhoz szükséges jarmúveket és útközbeni táplálékot beszerzéséhez szükséges pénzösszeget a sólymcsallító járások szabályos útvonalára eső területi hatóságoknak kellett biztosítaniuk.

A sólymofogók egy város pécsettét ellátási kötelezettség megállapított rendelkezés, melyben feltüntetve voltak a számkra bízottított privilégiumok. A már említett pénzbeli ellátásokon kívül mentesek voltak valamennyi helyi adó és beszojgáltatási kötelezettség alól. Ezek a privilégiumok a XVIII. századig fennmaradtak.

A befogott vadászmadarak a cár sólymtelepeire kerültek. A város állománytörtségen megjelentek a vadászsolymok és külön telepet a többi vadászmadár részére. A sólymtelepekre csak külön engedélyvel lehetett lépni. A vadászsolym telepekre (kercsarára) külső személyeknek csak nagyon ritkán adták ki ilyen engedélyt.

A leírásokból tudjuk, hogy sólymokra vadfogott fiatal, legfeljebb 3 éves madarakat használtak, amelyek már megfelelő gyakorlatot rendelkeztek a vadászati területen.

A sólymofogók madárállományáról kaphatunk tájékoztatást a Kotosicsinból, az akkori idők hivatalos oklevelgyűjteményéből „Kotosicsin” állítása szerint Alekszej Mihailovics idejében évente 200 vadászsolymot szállítottak Moszkvába. Az összes vadászmadarak száma pedig elérte a 3000-at. Ez a mennyiség vitatható, de a cár 1656. évi vadászsolyom jászra, mely Alekszej Mihailovics vadászmadár tegegen láthatóan kitüntetésen sólymok és hajók felismeréséről is beszámol, azt állítja, hogy 70 tőp és 3 ezer sólym volt az állomány. Ha ezeket az adatokat összevetjük a solymászat virágkorának franciaországi adataival, az érdekes eredményre vezet.

IV. Henriknek (1596-ban) 96, XIII. Lajosnak (1634-ben) 99, XIV. Lajosnak (1641-ben) 83, XVI. Lajosnak (1777-ben) pedig 82 vadászmadara volt. Ez utóbbi felsorolásban összesítő szerepet kap a vándorsólyom, a kercsarányom és a vadászsolyom példányszámok. Felhívjuk, hogy Alekszej Mihailovics mielőtt negyvenhárom vadászsolymot használt solymászatában.

Oroszországban a solymászat intenzívnek státuszú hűbértartó voltak, tehát a rangos vadászok pozíciójukat hűbértartóként töltötték be. 1632-ből származó adatok szerint a vadászsolymos solymászat között 195 negyedvezérről 520 negyedvezérszerep terjedő méretű hűbértartókat osztottak szét. A „közösségek” solymászatoknak és hűbértartóknak valamivel kisebb juttot. A solymászatban igen kemény felügyelet uralkodott és betéplésők mindegyikét közzétek, hogy a harmadik hába után könyörögteték Kecs-Szabirába internáltak. A vadászmadarak osztásokba voltak sorolva, az osztatok fősolymások felügyelete alatt álltak. A

sólymokat származási helyük és színük alapján, valamint helyi és vonuló kategóriákba sorolták.

Az udvari solymászat előírásait, rendelkezéseit, szabályait és szervezeteit „Uragalmak Szokályoszevo Puty” tartalmazta. A vadászmadarak felzáróése nem különbözött a máttól. Sapkát, bekyót, rövid és hosszú porózt, csevegőt és nevértálat használtak. Csúspán díszesekkel, kivitelésűk, aranyozott és díszelt díszesekkel, fekete tulajdonosok vezéreltek a vadászsolymokat és madarak megbeszéléséig. Mindezt egy eszköz nem ismer illete nem használ a mai kor solymásza, így erre kifejezünk sincs. Ez egy farkó disz vagy farkotarkató disz, mely általában drágakövetű kincset aranykincsű kincset és különleges reprezentatív alkalmakkor helyezték föl a vadászsolymok farkára.

A madarak idomítása alapvetően nem különbözött a mai módszertől. A felszerelést madarat 24 óráig hordták, majd jutalomfalattal kínálák. Ha nem fogadták el, újabb és újabb 24 óráig következett, míg a madár be nem tört. A kerékkelváltó elszár szobában gyakorolták, majd szabadban. Itt szoktatták hozzá a lovakhoz, a későbbi vadászatrakhoz is. A madarak elhúzása ellenük is alkalmazták a vizezett húst.

A cél megtestesítésként megdöze volt. Az idomítás gyalogból, esekával és varjával kezdtek. Az idomítással ügyelték arra, nehogy a sólyom túlerőtlensébe kerüljön. A vadászsolymokkal kacsára, libára, hattyúra és darvakra vadásztak és külön kiemelkedő sport volt a kányavadászat. Ez utóbbiban az orosz solymások kitűnő eredményeket értek el. Mig Európában 2-3 vadászsolymot is bevetettek egy-egy kánya elejtéshez, az orosz solymások ezt egy sólyom bevetésével is meg tudták oldani. A vadászsolymokkal Oroszországban is vadásztak nyíra. A vadászsolymok széles alkalmazhatóságán belül az orosz solymások egyik legkedveltebb sportja

azonban kétségkívül a kányavadászat volt.

A vadászsolymok teljesítményét a vágásuk alapján ítélték meg. Egy átlagos vadászsolym 15-ször, egy jó képességű 25-ször is ráfogott predájára. A máské mutató a magasság volt, ahonnan lecsapott. A magasságot madarakat különösen értékesnek tartották.

Az orosz solymászatba való bejutást két vadászati eredménynek ismertetésével fejezték be: 1657. június 4-én és 12-én között 7 vadászsolym 11 kányát ejtett el. Volt közöttük egy szabályos vadászsolym, egy „Szerenyai”, amely másképp vezényelt tövövelgátot, az utolsó egy kányát és a 70. vágással lerövidítte le.

1660. június 7-én 18 kánya volt a zsákmány, s közülük hatot egyazon sólym terített le.

Az orosz vadászati-solymászi kultúrához szorosan kapcsolódtak, költődtek a szomszédos népek, melyek megértették nemzeti jellegüket, hagyományukat, s kevésbé hatottak rá a nyugat-európai királyi udvarok szokásai, évkörös. Ezeknek a purista népeknek a szokásaihoz állt közelebb az orosz solymászi gyakorlat. Azonban ennek ismertetése túlyulánk e cikk keretein.

Irodalom

Carskaja akota na rusce: Carj Mihaila Fedorovicsa i Alekszaja Mihailovicsa, XVII vek. (tíztoroscseszj ocserek Nyikolajka Kutepova, Szt. Peterburg. 1895.)

G. P. Demontiev: Der Gerfalke (1960)

Vöncszky-Schenk Jakab: Magyar solymászmadrak nevei: Turul-Zakhar-Kerecsen. (1935-39. Aquila XLI-XLVI)

A sással végzett vadászat és tulmadarunk

TORMA JÓZSEF

Első rész

„Ezt a kergeszen kívül más nép nem ismeri.”

A szerzőről

Jelen cikksorozat szerzője nyelvész, néprajz- és folklorológus, műfordító és diplomata. 1942-ben Kecskeméten született. Német-orosz szakos tanár

diplómát szerzett, majd *altajiszekről (turkologiai és monggoltan)* képezést kapott Szegeden. Tanulmányait ezután Kizilárkban, Hailuánban és Óbóben (oroszosan: Ulánba, Baskíria fővárosában) végezte. Fiatal tanár korában bejárta csaknem egész Európát az angliai Stonehenge-től az ómanországi Ecsomiszáig, de főleg a kisebbségek élő népek redőlték, ezért látogatókat a *brionók, a fapók, a hóoszlók és a bulgáriai törökök* közé. Szévesen

sással végzett vadászatot. Nagyon érdekesnek találom, hogy Szamakov orosz szerző pár évtizedre megjelölt közleményében lenyervegben ugyanígy írja le az egész műveletet, mint Almásy György vagy 70 évvel korábban. A körülmények és a szöveg elemzéséből azonban aligha tételvezető föl, hogy Szamakov ismerete volna Almásy eddig még csak magyarul kezeltett vaszkó könyvét. Szamakov négy szakasza osztja a sással végzett vadászatot: i) a sas befogása; ii) a sas kezessé tétele; iii) a sas vadászatra való betanítása; és iv) maga a vadászat.

Kirgizisztáni sztyeppi madarak Karkarali környékén.

Még érdekesebbnek találom, hogy DZsüsp Mamaj Kinában élő kirgiz költő Toltoj című hőskölteményének egy kifejezetten oktató célú részében ugyanígy tagolja a sással való foglalkozást, mint az orosz néprajztudós. Sőt, a sással aligha lehet főtételvezető, hogy a Kinában élő költő olvasta volna Szamakov Oroszországban egy tudományos folyóiratban megjelent cikkét, mégis ket-

tjük írásában is szinte szó szerinti egyezik meg minden. A kirgiz hősköltemény csupán egy dologban részletesebb: nagyobb figyelmet fordít a sas sapkájának díszítésére. Ezen kívül a sasos vadászati szakaszköncse is messzeemenőben egybeesik a kazák, a kirgiz és a mongol nyelvben. Ezt a nagy fóká-fóká-és-tribbeli egybeesést csak a jelenség ősi, leletlenül, mindenhol egységes voltával tudom magyarázni.

A sással végzett vadászati közép-ázsiai népköltészetben való megjelenésének bemutatását ezzel a legérdekesebb írással, DZsüsp Mamaj Toltoj című hőskölteményével kezdem. Itt a hősköltemény főhőse, Toltoj [ki-cijtse: Toltoj] új barátjának, a sasos vadászatról mit sem tudó Kontukéának [ki-cijtse: Kontuk-csu] készségesen elmagyarázza minden részletét. A mű eddig még csak kirgizul jelent meg két különböző kiadásban: az első kiadás Kinában jelent meg arab betűs írással, második kiadás Kirgizisztánban jelent meg cirill betűs írással. Én itt a szöveget a cirill betűs kiadás alapján saját latin betűs átirásomban és saját fordításomban közlöm. (Itt az eredetiben a 12-dik oldalon. Nem műfordításra torokodtam (erre nem is lettem volna képes), hanem szövegűhűsre, az eredetivel minél közelebb álló nyersfordításra. A témát ugyanígy tagolom, mint szakföldmunkákban Szamakov tette, mert a hősköltemény is ezt a logikát sorrendet követi.

1. A sas befogása

Ürkingő mükap iy tizet.

Ani kirgiz iya deyt,
Zolu kibah kya deyt,
Kop niganda äctü nyit,
Polhano eki birdi nigyt.
Aur mezil teke ay,
Cöghüsü barabiz,
Arkangai baylap biriona

„Barlangban épült megöröszített házat magának, (nyagye: fészket rak)
Ezt a kirgizek fészkekné mondják.
Az út oda merced szikla, – mondják.
Legfőjebb harmat szől (nyagys: költ).
Vagy (csak) egyet-kettőt szől (azaz: költ).
Bak havahab szadki ki (a fészkekből).
Összevittünk és odamegyünk,
Árkányra” költük egyikünkét.

Al a pörög salabiz,
Balgaymın ıyadın
Alıp keltip alabiz.

Leengedjük abba a barlangba,
(E) a fókákat a fészkekből
Kizetjük és elviszük.”

Megjegyzések a fordításhoz

¹ A Bak havra a hagyományos keleti naptár szerint: „július” (Judahin 7196).
² A magyar nyelvbeli árkanly szó a kunoktól átvett jövevényszó nálunk (TESz I, 177), amelynek kirgiz és kazak megfelelője is majdnem ugyanígy hangzik, mint magyarul: arkan (QNS 226). A kirgizben a

árkanok, a sztyeppi népek lésszajján pedig görög a kazak neve (QNS 1974, hozzávetőleges kiejtés: kark) Ithek formában ez a szó is megvan a magyar nyelvben is, de nálunk egy kicsit más, általában abba a jelentésbe, míg a kazakok csak a menekülő ló fejére vetik rá ezt a „hurjok”-ot, ha be akarják fogni.

A sással végzett vadászaton a kazakok között leghíresebbek a kerej és az alban törzsekből. Ők egy másik befogási módot is ismernek, nemcsak a fókáknak a fészkekből való kiszűrését, hanem hálót is be szoktak fogni a betanításra készített szálakból. Erre a célra négy földre szírt bottal kifeszítve hálót állítanak föl, amelynek közepébe egy csatéké- nek szánt galambot kötnék ki. A hálót olyan szorosra állítják föl, hogy a sas, – miután behatolna szármával zuhanva rácsapott a csatékékre, ne tudja fölcsúszlára készí- tve kitapasztani a szármát, hanem szármái bele- akadjanak a hálóba. Információim szerint ez a befogási mód azóta elenyészelt, mert a fészkekből kiszűrt fóká meg nem tud vadászni, ezért maga a vadász könyvtelen – sokkal nagyobb vesz- ségség árán – min- denre megtartani. Erről a hálós befogási módról nem szől a kirgiz hősköltemény, de népszerűsítő formá- ban bemutatja a Dilar nevelő, 1995-ben indult, angol és orosz két- nyelvű kazakisztáni folyóirat első számán és (Dilar 1995: 1, 44-49). Almái körműkén kerej (szövebeli kazakok között pedig magam is látam fölállítását).

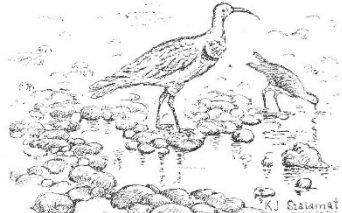
Közösi kecske (kirgizul böker) az Ala-Too hegységben.

Jelensége: 1. „lösszéből vagy gyapjából font köfél”; 2. „mértékességként pedig: „4-5 méternyi hossz” (Judahin 68b). A hosszú botra kötött lösször-

2. A sas kezessé tétele

Tura Zucop Zıgıdın,
Kındarup kuyap bogabiz,
Togadıan ayı bolgandı,
Cöğaragı Kımıstın
Zıbek bonu tagabız,
Bulgarıdın ıylegen
Ezi kınge ıylegen
Tomogusan ıygezib,
Sıgıkı tagıp egıne,
Zırılge kılıp ıygezib,
Tomogoso Zıbekten
Caldıgıan ıktıta baylaybız,
Cöka Zıgın ketap,
Ak kımıstın kamdaybız,
Bir tumarın, bırı cöñ
Okıos alı kıcıgıo,
Kımıstın cıge kıcıyabız,
Tırnagı kirgı ketet dep,
Kon tamırta Zıetı dep,
Iyletıp teke terıden,
Anı cıetıp Zırıp kıcıyaden
Mıley ıygep kıyabız,
Tıre burcına bayıkıep
Tur Zıbekten cök tagıp,
Kıñ bıkıtkı ıygezib,
Bırkıutın Zıca etterın
Al bıkıtkı salabız,
Zıkıstı Zıyın terıden,
Bolbosso Zırıp bıkıtkıden,
Cıgalkıtkı tababız,
Togolokıp kıyabız,
Terını kuyap Zıp ıygep,
Cıgı kılıp alabız.

„Ülkéket csinálnak fából,
Ráültetik, gondját viselik,
Kilenc hónap elteltével
Eztől gyűrűs
Selyemszínűt kötnek rá,
„Bagarjából” élített”,
Ami a két szemét nem érinti,
Sapítát varrnak,
Szűgyölő költünk az állára,
Ami egyenlő hosszúra fogunk össze.
A sapkára selyemből
Pomponi költünk,
Szépítjük (érsd: kirojsozzuk) a pompon oldalát, (és)
Fehér ezüstből készítenk
Egy talizmánt és egy nagyobb
Hat egyforma féműszit,
Eztől szeggyel ráverünk,
Hogy a karma ne sehessejen,
Életet kecskéből
Új nemezed kibékítve
Készítjük varrnak, fölveszük,
Négy sarkára pomponnal
Schemből díszít kéve,
Madáreldeles tarisznyát varrnak,
A húst, amit a sasnak adunk enni,
Belerakjuk abba a tarisznyába,
Jo faja, roszdcsin bıkıbıl
Vagy lókra a láböréből
Bábunkat valót keresünk,
Egy nemezarabot kerekre formálunk,
Ráházzuk a bőrt, madzagot kötünk rá,
Így készítenk (a betanításhoz) használandó babut.”

Kirgizisztáni vörös madarak az Iszık-öl mélyében.

Megjegyzések a fordításhoz

¹ Mind a kirgiz bulgari, mint a mogyer bagarja szavak a Volgai Bulgár Birodalom Ivárusának, Bulgár-nak a nevéből származnak. Ők híres volt a volgai bulgárok bírgyártása, hogy Ivárusok nevéből származik nemcsak a mogyerban és a kirgizben, hanem a világ sok-sok más nyelvében a legfinomabbra kikészített birkófia neve. A Volga- kanyarban lévő Tatarszárban még is gyártanak finom birkóból készült, nemzeti minőségi szőnyegkákat és cipőket. Amnyira finom birkóból készülnék, hogy leginkább ünnepi házi cipőként hordják. Fővárosuk: Kazán, oroszosan: Kazany neve a más jelentésben a mogyerban is szintén meglevő

kazán „üst” jelentésű tatar szóból származik. Kazán városra nevet arról az ústré emlékeztető völgyről kapták, amelyekben fészkek.
⁴ A kirgiz ıyle, mivelletté formában: İylet- saó jelentése: „birt finom, birt kikészít”. Érdekos, hogy az ıge élet formában a mogyerbanıgy tájnyelvben is megvan (Mándoky Kongur István 1993). Ez arra vall, hogy a kerek, amikor a XII-ik században, IV. Bıkta királyunk idejében betelepültek a Kirgiz- medencebe, fejlett birkóáldozási ismereteket is hoztak magukkal. Természetesen ez nem zárja ki azt, hogy már Árpád népe is fejlett birkóáldozással rendelkezett.

Fél lábbal a hátába akasztódó szirti sással menekülő sztyeppi aniólp (kazakul marot). Menet közben a sas a másik lábával olyan erősen akasztódott bele egy bokorba, hogy az egész madár ketté szakadt.

3. A sas vadászatra való betanítása

Tomogolu bırkıtın,
Kıdörıp ırık barabız,
Kıymıldırıp cırgını,
Tomogusan ıyabız,
Kıldon ıgıtı bırı cıep,
Bıyıp kalıt ılep etıp,
Olıonda bıız tez Zıetıp,

„A sapkával lefedett szemű sást
Folvéve messzire megvittük,
Mozgatjuk a sást sapkáját.
Levesszük a sas sapkáját.
(Mire az) kezünkkel ruhogva fölé száll,
Lecsap (a bábra) birtlen,
Amikor gyorsan odérünk,

Tomogolay kalabá,
Kis bafiktan et berrit,
Ehin minip tababá,
Avil cyhan et bilbeyt,
Orqolón eki eti deyt,
Alólón bergen eti Zeyt,
Bir kancá nábat úintip
Kónkürrip ulabá,
Ucúp ketse tróká
Óbábárip órgoná,
Sóyrip Zónóp kalabá,
Eki ókón et meren
Ósörip ebin tababá.

Rárajuk a sapkát,
A tarisznyából húst adunk,
Igy járunk el,
A nemes állat (vagyis a sas) semmit sem sejt,
Az a húst, hogy a bábu húst eszi,
Mogosi az odacsomposzt húst,
Igy egy kis idő múlva ily módon
Hozzászoktatjuk,
Ha messzire elroptuk,
Vonzakva a bábut,
Hozzuk magunk után,
Ket falat hússal
Igy járunk el."

Kiegyenlített hár szirti sas és aldozata között. (A kép fordíva is nézhető, mint a kártyajáték. Fordítva nézve a másik állat látszik fölülkerékben.)

4. A sással végzett vadászát

Andan kyan boyogoo
Töröp kópó bagobáz,
Zil mélnóná tir kónj,
Koyon atip, nákká atip,

„Erek után nyútra (tanuljuk vadászni),
Kiköjök (a csaléteknek szánt elő állatot),
és sokáig figyelek,
Egy év alatt ötletet a csalétekkel,
Elkapja a nyulat, megfogja a rókát,

E – É
et „hús” (Judahin 967)
ék / éq – „áll, roka” (Judahin 971)

vagy két ujji kesztyű” (Judahin 548b)
S [kiejtés: Sz]
szak [kiejtés: szögél] 1. „taka” 2. „szögélő” 3. „a sas nyakára kötött szj” (Judahin 619b)
súsar [kiejtés: szászor] „vidra” (Judahin 668b)

Letérített kőszál keszke.

K
kayk [kiejtés: kájs] „szj” (Judahin 325b)
kan [kiejtés: kán] „var” (Judahin 338)
kan tanir „ez vére” (Judahin –)
kan- [kiejtés: kán] „csillapít szomja, csillapít vágya, csillapít mohóság, elcsik vére” (Judahin 338b)
kár [kiejtés: kár] „acnez, halál” (Judahin 385b)
kíva [kiejtés: kíva] „szálka” (Judahin 501b-502a)
koyon [kiejtés: kóyon] „avul” (Judahin 391b)
kol „kar” (Judahin 395b-396b)
kumlár „(madara) tőst (útkéreg), rákelp” (Judahin 401a)
kürök-kürörög [kiejtés: kúrcaú-kúrcaúgól] „fémzúd a sas sapkáján” (Judahin 431a)
kú [kiejtés: kú] „madár” (Judahin 450b-457a)

lik- / íg- „var” (Judahin 733b). Vö: II: túvarróú,
teri „bör” (Judahin 728b)
lik- / íg- „var” (Judahin 733b). Vö: II: túvarróú,
tir „csaléteknek halába vagy csapdába kikötött elő állat” (Judahin –)
tirke- / tirde- „csaléteknek szánt állatot kiköt a halába vagy a csapdába” (Judahin 737b)
írmaq / írmaq: [kiejtés: írmaq] „karom” (Judahin 793b-794a)
tomogo „sás-sapka” (Judahin 747a)
tumar [kiejtés: tumar] „szemmeléverés elhárítására használt híromszögletes talizmán, amelybe arab betűs varázsszöveget varmak” (Judahin 765a)
tumarca „talizmánka, kis talizmán” (ibid., vagyis: ugyanezt)
tumarca. ld.: tumar
tú- l., „szál” 2. „jól” (Judahin 772a)
túra / tár „állás (a sas szárnyára)” (Judahin 772b)
tülkú „róka” (Judahin 780a)

M
merg [kiejtés: mer] (Judahin 522a)
mety „a sas kézen vagy karon tartására szolgáló egy

Sisar atat kabáta,
Berrit atat, tabáta,
ígna kelse iberrit,
Bir sayman har, balak deyt,
Barkútego orok deyt,
Al bolbon birkúte
Kývalip ot kalmak deyt,
Mýkzadon Zóimip rék kílp,
Ózógón temer bék kílp,
Ayoq óvot ter kílp,
Ayoq kany loqobá,
Aca kílp há Zóim
Erdin baylop kéšina
Kóvórip Zónóp kalabá.

Megfogja a vidrát, ha ránsad,
Megfogja a farkast, ha találkozik vele,
Ha a szővédet oldalról jön, a bódárcot is...
Van egy esköz, manónak hívják,
Nagy segítség (ez) a vadászaknak
Ha ez nincs, a vadász
Dolga sokkal nehezebb,
Szarvból horgot gyallatunk,
A nyelvet vassal megerősítjük,
A másik végét (verb-) a lábát) összelöglük,
Bánszját írunk hozzá,
Ágásra fogjuk a felső végét,
A kimagasló részhez hozzájárulunk,
Főteneljük és azon visszak (a sást)."

A hőkötönyön további részében a szerző részletezi, hogy Toltoj milyen nagyon szereti a sással végzett vadászatot, és milyen sok örömet lel benne. Búszkán és szívösen osztja meg ismeretét Kontukával, aki azonban csudán becsapja, és ellopja a jóindulatú Toltoj kedves vadászását.

Harmadik rész

A sással végzett vadászát kirgiz szóisménata

Az 1994-1995-ös Szóisménatváltásban megjelent élménybeszámolójában Sztj Oszkár több adatot közöl a sással végzett vadászát mongóliai kazak szóisménatból is. Ezt, a nyelvészet számára is értékes szójegyzékét, – már csak azért is, mivel a mongóliai kizet* kazaszak közé magyan sapos nem jutottam el, – később a más forrásokból származó nyelvi adatokkal össze fogom vetni.

A Toltoj-hőkötönyből az előzőekben közölt kirgiz népköltészeti részlet aprotéksága révén pedig lehetőséget kapunk a tünára vonatkozó kirgiz szóisménat összehasonlításra is. A Toltoj-hőkötöny-részlet fordításában magyan a szerző, Dzsaszp Mamay és Veltéigj Otemiszol Szalamat kazak festőművész és író volt segítségével. A kirgiz szószedet összehasonlítását viszont Judahin Kirgiz-orosz szótárában is elnézvérem minden adatot, és az alábbi szövegben a hozzártogató lapazimot is mindig megadom. A legtöbb adat magyan ebben a kiltünó szótárában is; ha valamelyik szót mégsem találham meg benne, ott a hiányt egy vízszintes vonallal jelzem. A saaszert magyar nyelvi megjelölések megtalálásához ahol szükséges – tisztelettel kérem a magyar szóisménatok szíves helyesbítéseit, de minden egyéb bíráló észrevételét is természetesen halásan fogadok.

A [kiejtés: a] magyar nyelvbelüli rövidsége [A]

ayak [kiejtés: aják] „láb” (Judahin 868-87a)
ayban [kiejtés: ajbán] „állat” (Judahin 28b)
al- [kiejtés: al] „megfog, elkap” (Judahin 43a-44a)
arkaa [kiejtés: arkaa] 1. „lósörből vagy gyögyűből font köte”; 2. (németkégyeseként) „4-5 méteres hossz” (Judahin 68b). Vö: II (vagyis a magyar nyelvben): arkaip (EESz. I. 177).

B

bayla- [kiejtés: bajlá] „megköt, ráköt, hozzáköt, megköti” (Judahin 96)
bak- / bag- [kiejtés: bák] „gondoz, gondját viseli” (Judahin 98b)
halapan [kiejtés: halápan] „süfütka” (Judahin 103b)
baldak [kiejtés: balák] 1. „a kard markolata” 2. „munkó” 3. „az az eszköz, amellyel aldtámazásja kárgit a levon álló vadász, miközben kesztyűbe dugott karjún tarja a vadászát” (Judahin 104b)
baš [kiejtés: bász] „fej” (Judahin 118a-119b)
bašók / bašúq [kiejtés: bászók] „a sas etetésére használt hús tartására szolgáló tartozéka” (Judahin 121b)
bö „zsinór, madzag, köte” (Judahin 144)
Zhek há „selyemcsinár” (Judahin 153b)
bíri „farkas” (Judahin 153b)
bulgari / bulgari „bagarja (a legfinomabb bőrfajta)” (Judahin 158a)
bírkúte [kiejtés: birkúte] „sáros vadász, „sásisz” (Judahin 168b)

É [kiejtés: Cq]

éagarak [kiejtés: éagarák] „gyűrű” (Judahin 832b)
éragra [kiejtés: éragra] „a sas betanítására használt, róka emlékeztető bábu” (Judahin 891a)
érgapka [kiejtés: érgapka] „a sas betanítására alkalmas bábu készítésére használt anyag” (Judahin –)
érgapki, ld.: érga
éok [kiejtés: éok] 1. „infra (a fő, 16. fejelet csőkö áramának előtte állító tuncs)” 2. „a sas sapkáját élelő dísz” (Judahin 840b)

U
uya „fészék” (Judahin 815)
Ü
üjkdár [kiejtés: újkdár] „barlang” (Judahin 822b)

Negyedik rész

A sással végzett vadászatra vonatkozó legfontosabb irdalmi tételek jegyzéke

Megjegyzés: Az alábbi irodalomjegyzék csak olyan tételeket tartalmaz, amelyek a cikksorozat elődigi részében már hivatkoztam. A sással végzett vadászát és turulkuatásról”- a sorozat további részének hivatkozásait alábbin jelen irodalomjegyzékünk valamelyest még bővíthet fog.

Almády György: 1903. Vándorlatam Ázsia sávébe. Királyi Magyar Természettudományi Társulat. Bp.
Babulógú: Z. (Babulógú, Z.–Törökbec, A.) 1983, 1987. Sajat Qoyar [Vadászat „Farkas” könyvkiadó] H. n.
Beyerbach, Uwe: 1995. Szóisménat Nyugat-Pakisztánban. (A Deutscher Falkenorden 1972-1973, 74-79 alapján alábbin). In: Szóisménatváltás 1994-1995, 27-34.
Bai Epos 1 – Baisport calq izadi. Epos. Ercsise kiadó. Baisporton kiadó nyelvtan. Ök (Baskir népköltészet. Hőkötöny. Ebbé köte. Baskiria könyvkiadó. Ufa), 1972, 187-222. Zaynatok menin Hwliniv [Húba Vágyakozó és Válmítér].
Bogay Frigyes: (Bogay Frigyes–Diczidzsi Dénes) 1995. Más népek szóisménata. I. Magbók II. Nyugat-Pakisztán. In: Szóisménatváltás 1994-1995, 20-34.
Bogay Frigyes: 1997. 3 Más népek szóisménata. III: A grúz szóisménat. In: Magyar szóisménat. Évkönyv – 1996, 49-50.
BRU = Baisport-russa hídek. 32 000 híd. Yawapik redaktor. Z. G. Urapin, „Digon” – „Ruszkij jark” nérsítate. Miskvár [Baskir-orosz szótár. 32 000 szó. Felölös szerkesztés: Uralzin, Z. G. „Digon” – „Orosz nyelv” kiadó. Moszkva], 1996.
Cherred Lavda: 1899. Magyarország madarait. Különös tekintettel gazdasági jelentőségükre. 1. 187. számított oldal. II / 1: 416. számított oldal. II / 2: 417-830. számított oldal. Magyar Ornitológiai Körpont. Bp. (Hasonló kiadás: Az Állat- és Értelmiségjessző Vállalat reprint sorozata. Kossuth Nyomda, 1983.)
Csopogevad, Givi: 1997. Szóisménat Grúziában. In: Magyar Szóisménat. Évkönyv – 1996, 50-51.
Csöre Pál, dr.: 1996. A szóisménat története. Terra Print. Bp., 1996. (94. számított oldal + képmelléklet.)

Z [kiejtés: Zs]
Zhek há „selyemcsinár” (Judahin 253a)
Zhek há „selyemcsinár” (Judahin 253a)
Zep 1. „érmé” 2. „madzag” (Judahin 255a)
Zéap [kiejtés: zéap] „fa” (Judahin 270b)
Zal [kiejtés: zal] „al” (Judahin 257b-258b)

Dal = Dal’, Vladimir 1880-1882: Tolkojcs slovar’ Zivogo velikusorogo jazyka. I: A-Z (1880, 699. számított oldal); II: I-O (1881, 779. számított oldal); III: P (1882, 555. számított oldal); IV: R-V (1882, 683. számított oldal). Szempeterv – Moszkva. (Hasonló kiadás: Goudisrvennoe izdatel’stvo inostranyih i nacional’nyh slovarjev. M., 1956.)
Demet’ev, G. P.: 1931. Sokola-krečety. Sistematika, rasprostranenie, obraz žizni i praktičeskoe značenie. Izdatel’stvo Mskoskogo obščestva nauchnoj teoretičeskoj prirody. M. [Súlynok. Rendezés, elterjedés, életmód és gyakorlati jelentőség. A Természetbarátok Moszkva Társaságának kiadása. Moszkva.] (186. számított oldal.)
Diczidzsi Dénes: (Bogay Frigyes – Diczidzsi Dénes) 1995. Más népek szóisménata. I- II. In: Szóisménatváltás 1994 – 1995, 20-34.
Dilar. Almati, 1995 – (Folyóirat.)
Döcz László: 1998. A közönlím élő tulajnadár. Bp. (93. számított oldal + képmelléklet.)
Győrffy-Villan Andrács: 1997. Ismerjük meg a turult. In: Magyar Szóisménat. Évkönyv – 1996, 55-57.
Herman, Ötö: 1914. A madarak hazsírati és kárjáról. Pállos részvénytársaság nyomdája. Bp. (404. számított oldal.)
Herman, Ötö: 1986. Erdők, rétek, nádasok. Válogatás Herman Ötö műveiből. Válogatta és szerkesztette: Szepes Anikó. Szekszárdi nyomdával. Móra Ferenc könyvkiadó. Bp. (195. számított oldal.)
Isbirde, E. F.: 1986. Baisporton qoštari. Beleszár kiadó. Baisporton kiadó nyelvtan. Ök (Baskiria madarai. Kézíróny. Baskiria könyvkiadó. Ufa).
Judahin = Kirgizko-ruszkij slovar’. Okolo 4000 slov. Izdatel’stvo „Sovetskaja enciklopedija”. M. [Kirgiz-orosz szótár. Körülbelül 40 ezer szó. „Sovjet enciklopédia” könyvkiadó. Moszkva], 1965.
Kara György: 1979. Mongólia. In: Panorima külföldi útikönyvek. Panoramia. H. n. (292. számított oldal.)
Kanaalszai, Birkómar: 1991. Sajat síri. Ölgys [A vadászati túka. Baján-Ölgés].
QNS = Qorazba-nemise szókil. Kasachisch-Deutsches Wörterbuch. 31 000 szóból készült szerkesztés. Zsuzsanna Országh vezetésével. Mirrabekova, Q. „Rajna” könyvkiadó. Almati-Aral, 1992.

László Gyula: 1944. A honfoglaló magyar nép élete. Magyar Élet kiadása. Bp.

László Gyula: 1982. 50 raga a honfoglalásról. A szerző rajzaival. Móra Ferenc könyvkiadó. Bp.

Ligeti László: 1977-1979. A magyar nyelv török kapcsolatai és az onomastika van. Szekesszentlőráti Könyvtár. I (1977, 430 oldal), II (1979, 480 oldal). In: Budapesti Oriental Reprints. Bp.

Magyar Solymsz. Évkönyv - 1996. H. n., 1997. (88 számozott oldal)

Manay, D. Zoltán: 1992. Tolloy, Munkácsy, 'Ükkan' koncert [Tolloy, Munkácsy, 'Ükkan' Allami Váltalásport]. Bükök.

Mándóky Kongor István: A kun nyelv magyarországi emlékei. Karác, 1993.

MOT = Mongol eres tel'. Ustin gdand, dótóndin olon helju itöl 'bügin' havel. M. [Mongol-ország szótár. Külföldi és nemzetiségi szótárak kiadója. Moszkva], 1957.

Peterson, R. T. - Münnöf, G. - Hellan, P. A. D.: 1986. Európa madarai. Magyar viszonylatokra alkalmazva. Dr. Tildy Zoltán Gondolat. Bp. (456 számozott oldal)

Riskólov, Sándor: 1991. Kara Sunkar. Adabjait [A fekete sólyom - 'Irodalom' könyvkiadó]. Frnzz [A város két világháború közötti népe: Péter, mai neve: Bükök].

Sági Oszkár: 1995. Egy kis néprajz. A sasról és farkasokról. In: Solymsz Évkönyv 1994 - 1995, 77.

Sági Oszkár: 1995a. A solymsz életrajza. In: Solymsz Évkönyv 1994 - 1995, 79-84.

Solymsz Évkönyv 1994 - 1995, 77. Szekesszentlőráti János. Olvaszkereszt és lejtő. Homonym Zombor. H. n., 1995. (126 számozott oldal)

Sonfai Kara Dávid: 1997. A püvendőmő tudal. In: Magyar Solymsz. Évkönyv - 1996, 57-59.

Sotér, Karl: 1995. A Magtref solymszata. In: Solymsz Évkönyv 1994 - 1995, 21-25.

Szrnakov, G.: Predmety otly s berkatom. Iz krgvyskij kollekcij Muzeja Arheologii i Antropologii [A sasról végezt vadászati eszközök. A Régiésten és Néprajz Múzeum kirgiz gyűjteméből].

TEZ = A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. I (1967), II (1970), III (1976), IV (1984). Akadémiai kiadó. Bp.

Torna József: 1995. Tradíció otly s berkatom v pozízi. Abaj. In: AI-Halál Karik 1995. Abaj. Nodolmiki na pereput' c... [Provetil'ski skita serija „Zvezdy Kazahstana”. Agenstvo AI-Halál. Almaty [A sasról végezt vadászati hagyományai Abaj költészetében. In: AI-Halál Karik 1995. Abaj. Válaszban az örökség... A „Kazakisztán csillag” népszerűsítő sorozata. AI-Halál ügynökség. Alma-ata], 145-154.

Torna József: 1996. Tradíció otly s berkatom v krgvyskom naródom ópise. In: Prator 1996 [A sasról végezt vadászati hagyományai a kirgiz népi époszban. In: Tér 1996]. (Alma-Ata [Almaty]). 1, 99-100.

Torna József: 1996a. Burkútillik dastarlet Abaydih éldheridne [A sasról végezt vadászati hagyományai Abaj versében]. In: Abay 1996. (Semey [Sempalatinok]). 1, 2-4.

Torna József: 1996b. Kirgiz elinik burkuntok satit [A sasról végezt vadászati hagyományai a kirgiz nyelvű]. In: Kirgizisztán madarai [Kirgizisztán kultúrája] 1996. 4 (1446, 21, 03), 7.

Torna József: 1997. A sasról végezt vadászati hagyományai a közép-ázsiai népek földrajzában és a magyarok tudományában. In: Karcaji kalendáriumban 1997. Karcaj. 1997. 40-54.

Törőgyey, A.: (Babaijöl, Z. - Törőgyey, A.) 1983, 1987. (Tízfelteleg toltólilij vékente ket baslak). Soyay Qaynar [Mádsodik, javított, bővített kiadás]. Vadászati Forrás. H. n.

A vadonfogott karvaly

(Részletek A karvaly c. könyvből)

BÉRCSES JÁNOS

A '96-os Magyar Solymszban megjelent írás folytatásaként ebben a cikkben a vadonfogott karvaly idomsáról lesz szó. (Vadonfogott madarakon a solymszban általában azt értjük, amikor az adott madár a szabad természetben nő fel, ott hosszabb (akár éveket), vagy rövidebb időt élte át. Tehát egy

kifejlett, kiválóan vadászó, idősbe egyedeknél feltételezhetően már szaporított, ivarérett madárról beszélünk.) A korábbi részben már kiemelt a természetvédelmi feltételekre, amit csak annyival egészítünk ki, hogy mindig a hatályos idevonatkozó törvény és rendelet az érvényes.

Vadászatra készen. (Bércses János)

A vadonfogott karvaly egy nagyon érzékeny kis élő mész. Nagy odafigyelést és szakértelmet igényel, mert a madártól, meg is tegye és hosszú időn keresztül kiváló egészségi állapotban legyen. Sok időt és türelmet követel a solymszról az idomsítás alatt, többet mint egy nevelt madár. Akkor fogjuk csak bele, ha az idomsítás 3-4 hetben napi 5-8 óráig tudunk madarunk idomsításra, a vele való foglalkozásra szünni. Ha ez nem illeszhető bele életvitelünkbe, akkor ne vállalkozunk sem a karvaly, sem más vadonfogott ragadozó madár idomsítására, mert csak a madár látja a kárát. Egy kiváló adottságú madártól csak egy másodosztályú, tollazatában és idegrendszerében ésszerűtlen, nekünk hamar bücsüt inó madárral lehet kibozni. Tehát körültekintően válasszunk, inkább neveljünk valakivel egy fiókat, ha megvárunk benne.

Lelovich György is Karvalytól a sasig, kutyától a lóg érettek a mesterséghez. A modernizálódás ennek az univerzális solymszatnak nem kedvezett. Ma már inkább egy-egy ágára specializálódnak a hazai és a külföldi solymszok is. Ezt sokszor lehetőségek is megszabják. A karvalyval való solymszatban a modern solymszatban három dolog indokolja. Az egyik, hogy kultúrtörténeti hagyományai vannak, a másik, hogy ma is lehet gyakorolni, hiszen minimális átlalában. Direkt befogás - persze előzetes engedélyk birtokában -, és ami a gyakorlatból, véletlen kérekerültségen ismerős körinkből, Nemzeti Parkokból, stb.

A véletlen kézzel került egyedek 99%-a sérült madár, mely vadászatra, effektív vadászatra nem alkalmas, ha csak nem toll, karom, vagy felület sérült személyek. A taggyakrabban szarv-, csőr-, combcsont-töréssel, illetve erős agyrázkóddással, koponyatöréssel jut el hozzánk a kére került karvaly. Ha frissnek a sérülések, akkor előszörban a tojó egyedeknél van esélyünk arra, hogy gyors orvosi beavatkozás segítségével megmentjük a madarunk életét. A hímek sokkal érzékenyebbek, és ehullásához vezetnek. A fiatal madarak inkább jellemző, hogy a befogásuk és sérüléseik okozta traumát, valamint betegségeiket is leküzdik kelőképpen.

A sörülések nagy szárákat a karvaly saját maga okozta elvált, kamikaze-szerű vadászatlúsának köszönhetően. Vemlenség szerelt nekivágódnai mindennek a zsiákányolási reményében. Ez lehet

A vadonfogott madár idomsításra is meg lehet kérti valamelyik solymszszakemberrel, de a saját eredményeire is rá fogja vonni a hatását - pozitív vagy negatív formában - az előző tréner munkája. Jávásokon, hogy mindig csak „nyers” madarat fogadjunk el, mert csak az ilyen madárral értünk munkát és eredményt sikerrel kényelhetjük el a magunkunk. Más dolog az az eset, amikor mi magunk idomsítunk, de ehhez tapasztaltabb solymsz(ok) véleményét is kérjük ki. A solymszatra jut el hozzánk a kére került karvaly. Ha frissnek a sérülések, akkor előszörban a tojó egyedeknél van esélyünk arra, hogy gyors orvosi beavatkozás segítségével megmentjük a madarunk életét. A hímek sokkal érzékenyebbek, és ehullásához vezetnek. A fiatal madarak inkább jellemző, hogy a befogásuk és sérüléseik okozta traumát, valamint betegségeiket is leküzdik kelőképpen.

ablak, kerítés, drótháló, sürgönydrótok szövésénye, farafás, útlejték falai, stb. Sok esetben az életével fizet megkülönböztetést. Ha időben solymszhoz került a sérült madár, több esetben sikeres volt a mentési akció, és bár a sérülési a szabadon engedést már nem tétik lehetővé, de tovészerre meg alkalmasnak bizonyult. Chalupa László solymszszakemberünk is ilyen szárazságot karvalyval produkálta az első sikeres zárttéri tenyésztési eredményt. Eszen néhány szó, az előzetes engedélyk birtokában, vadászmadár céljára történő befogásokról. Itt csak fiatal és tojó egyedekre orientálódjunk. Előszörban azért fiatal, mert a fiatal ragadozó madarak mintegy 70%-a elpusztul a szabad természetben az első életévben. (Tehát egy-egy fiatal egyed kiemelése a vadonban populációból sokkal kisebb hatással van a populáció további sorsára, mintha egy kifejlett madarat fogjunk be. A szerk.) Ezen a nehéz időszakon szakszerű tartás mellett át tudunk segíteni minden vadonfogott fiatal ragadozó madarat, így a karvalyt is. Az idősebb, egészséges egyedek befogását semmi sem indokolja, ráadásul etikailan is. Ez ellen szót az is, hogy az idősebb korból befogott egyedek ehullása a fégység miatt gyakoribb, mint a fiatal egyedek esetében, melyeknél körültekintéssel teljesen kizárható a stressz hatására bekövetkező ehullás. Ha lüm karvalyval szeretnénk vadászni, erre a célra a nevelt madár a megfelelő, kár kísérletek a vadonfogottak.

Egyébként Ásiasban is, ahol az iszai megzsellott karvalyok solymszatát el és ahunant ered, csak a fiatal fogott tojókat ajánlja és használja még ma is az ottani szakma. Törökországban, Grúziában nagy kelteje és hagyomány van a vadonfogott fiatal karvaly tojóval való solymszszakember, előszörban vonuló fiókat. A karvalyval való fégzés nem csupán a solymszszakember hagyomány része. Még ma is több helyi családnl fontos eklemezési módot is jelent a vonulás idején. Jellemző ezekre a solymsz szakemberekre, hogy a fégzési szezon végén a leszerelendő karvalyok - az utócsont pedzett fiúrjén, megitt bészóztások és szerencselövésnök közepette - a solymsz visszazárja a szabadba.

Vadonfogott solymszszakemberek esetében a legszabó és legutócsont solymszszakember illo cselekedet, hogy a szezon végén, vagy ha valamilyen okból nem tudja folytatni a vadászatra a vadászig elengedi leszerelendő madarát az utolsó zsáknyáig, vagy a vadászati végén egy műpáncsban történő becsélt után. Aki vadonfogott madaral vadászik, kérem merlegeje ezt a solymszszakember némes gesztusát is.

A befogás történetét csalóalóval, függőalóval és kotteccsapdával is. Javaslom, hogy csalóalóként a galambot használjuk, mert erre legkönnyebben fiatal tojó karvalyok vágnak. Veréb alkalmazása esetén a hímek fégzése is nagy szárákban várható ezért is alkalmazom inkább galambot. Ha galambal fogjuk karvalyunkat, ez egyben már feltételez is egy

Fiatall északi és hazai vadonfogott karvaly tojó.

Sokkal több a probléma velük, oklatokat lehetne csekkelt megintenni, és erőf nem is kívánok többet írni. Az idős korban befogott tojók ellen szakmai érvelést hozom fel, hogy megrögzött zsáknyá centrikusságuk miatt nem, vagy csak hosszadalmas rávezetéssel lehet az általuk elvált teljesítményt elérni, valamint egy megrögzött, ivarérettésgel elévő madarat nem szabad a természetes szaporodási köréből kivenni. Befogottak, hogy mind szakmailag, mind természetvédelmileg semmi sem indokolja, hogy idős, ivarérett egyedeket fogjunk be solymszszakember célra.

nagyobb méretű préda zsáknyáival hajlandóságot, készséget és rutint, melyet további idomsítással saját céjünk elévéséhez kedvezzünk befolyásolhatunk.

Már itt, az idomsítás elején felvetődhet a kérdés, hogy miért előnyösebb, jobbn egy vadonfogott karvaly, mint egy nevelt. Az én véleményem az, hogy egy megfelelő tréninget kapó, és nap mint nap vadászó nevelt karvaly sok esetben jobbn, mint egy vadonfogott. Sem azonos, sem vadászati rutinja nem marad el nagyon az azonos kori vadonfogottakétól. Hangsúlyozom, hogy mindezt tréning és vadászattal. Ráadásul a nevelt madár nehezebben vesztethető el, mert ragaszkodik. Nem rendelkezik olyan - solymszszakember név - orosz tapasztalatokkal, amiről nem tudunk. Nem olyan féltés és rebbentény, mint a vadonfogott, bár már látom cseztelőd vadonfogottait is. A nevelésnek még egy óriási előnyök van a vadonfogottakkal szemben, hogy teljes kondícióban reppethetik, melyet egy vadonfogott esetében nem lehet minden esetben elérni. Tenyésztési szempontból is jobb a nevelt, bár az évek múlásával már nem lehet ilyen élesen kategorizálni sem a vadászt, sem a tenyésztést.

A célirányos, egyfajta vadászati módra - pl. szarkázásra - való idomsítás is egyszerűbb és jobbn egy nevelt madár esetében. Vadonfogott madár esetében ugyanez a kivételben a legjobbn esetben sok tanítalot és időt igényel, és akkor sem biztos, hogy erőteljesítéssel sikeres lesz - bár itt is ismerünk kivételeket.

Megeshet, hogy fiókanevelési időszakban nem érnék rá, vagy vedő madarunkat balcsét éri, betegségekben elpusztul, így csak a vadonfogott karvaly lehetőség marad. Itt a mérleg másik oldalán elmondható, hogy „pótlás időt” takarítunk meg azaz, ha a természet és a szálmadarakra bízunk a fióka felnevelést és bevadászását.

Arra kell törekednünk, hogy minél korábbi vadonfogott fiatal karvalyt szerezzünk, mert cunál a madárnál meg megvan az esély - kevés tapasztalattal birtokában -, hogy minélkor rossz tapasztalattal azokkal a zsáknyáivalokkal kapcsolatban, amire be kívánjuk vadászni. Nem alakultatott ki még egyfajta zsáknyáorientáltság sem, nem „apróra” el magát, továbbá a civilizált környezetből sem tapasztalt túl sok rémséget.

A vadonfogott karvalyhoz a zánkéséges eszközökkel és fégőbelyről már előre gondoskodjunk, ne a madár érkeztéskor kapjuk meg az idő hiányában a legrosszabb megoldásra kényszerülünk. Egy ilyen zánkéséges madár esetében különösen fontos a körültekintés és az előző lez megközelítések. Ez mind segítő és hasznos támasza lesz karvalyunk idomsításának.

Karvalyunk szarvát: egy pár béklyó, mégpedig előszörban ringlis béklyó. Már az első részben

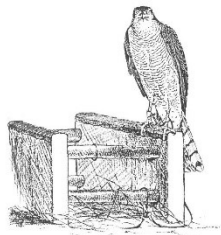
hangsúlyoztam, hogy milyen előnyök vannak a hagyományos béklyókál szemben. Ennek érdekében az a legfontosabb jó tulajdonsága a ringlis béklyók, hogy kelő méretezés esetén nem tudnak felcsavarni, öszegabályitván madarunk pilókka lábait. Ez az idegesítő vadonfogott karvalyál tulajdonságától érvényes, mert az idegen test a lábán, a gyűrűvel együtt, kezében állandó szabadulási vágyat táplálnak. Így a madár tépi, szagantja, leszondi próbálja kibontani, mely sok lepedéssel jár. Itt a ringlis béklyó típus klasszikus megközelítéssel biztonságosságban a hagyományos béklyókat más, általánosan tartott vadászmadár esetében is. A madaratsza szarv minimum 15 mm széles legyen, így jobbn vedéi és tartja a csudot.

Gondoskodjunk arról egy kimerített, jól és könnyen fergő forgókarunkat is, mely könnyű súlyú kell hogy legyen. Régebben SHTI Imre barátunk látott el ilyen forgókar, most Guba Tibi forgó már jobbn, mert kisebbek, könnyebbek és két pont körül lazabban forognak. Angliából és Németországból származó karvalyforgóim is vannak, melyek hátránya, hogy csak egy tengely körül forognak, így béklyóvág béklyókészlet esetén évtizedek funkciójukat. Dr. Aradi Jancsint kaptam az első belső tüdőgégő forgókarját, melyet csak forgáztatással gyártottak. Ez kiváló darab mindaddig, amíg finom viasz honok nem tapad bele.

A sörültség I m körüli, vékony, nem túl lágy meggyású zsinór, vagy vékony, zsinór börpöráz legyen. Ezek nem csomóznak spontán, és kedvező vékonyáguk miatt erőteljes és rugalmasaságuk garanciát nyújtanak a biztonságos lekötéshez. A pótlás végén egy fül legyen (börzsinjal pedig csomó), melyet a forgó ató karakájába hurkoljunk bele. Így lesz a legbiztonságosabb a pótlás-kötés kapcsolata.

A vadonfogott karvaly legfontosabb felszerelése a sapka. Ez lehet indiai, vagy arab (szíriai). A jó sapkában a madár tud enni és köpöcsölni, de nem tudja azt magáról levenni. A hejával eldőlten a karvaly, a solyomhoz hasonlóan, nem fogja a fejét a sapka alatt. Ha tartósan fogja a fejét a sapkában a madár, biztos, hogy valahol szorítja a sapkát. A sapka alátja is a solymszszakember megfigyeli, hiszen a karvalyunk is „golyófej” van. A sapkával szemben további követelmény, hogy nagyon könnyű, puha, de alaktartó bőrrel készüljön. A kiteményelt sapka a nu céljaira nem alkalmas, mert téri kis madarunk fejét. Tapasztalatom szerint a harmonika záras sapkák jobbnak, mint kíméltek a madár tarkóitól. A sapka fogóját minél kisebbre és könnyebbre készítsük. Semmi esetre az legyen töltettség a sapka. A szel belteleva erősen ringlisan érekeny madarunk fejét, ezért az ilyen típusú dísszapkákat hagyjuk

inkább a vitrine szekrényben. Sapkáim készítésekor a piros szín egyszerű okok miatt használatos: terpecen leveje, elvisezve nagyobb az csészé a megatlására.

A „sámlif”. (Sávin & Brodrick nyomán)

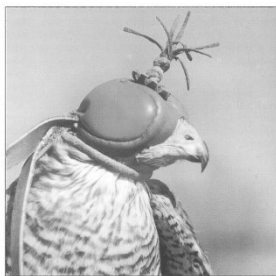
szemben egy zöld, vagy barna kompozíciója sapkával. En kétféle sapkát készítik illetve használják a karvalyokhoz. A befogásához mindig indit sapkát használnak, melyet az időmításnál lecserelek egy végleges szíriai sapkára. Aki látta már a sapkaim alatt ülő madarakat, azoknak nem kell tovább részleteztem a karvalykn való ideális sapkát.

A csőréről. Mindig a legkisebbet és a legjobb hangút használjuk a már (a korábbi cikkben) leirt patentes rögzítéssel.

Végül az adórol. Csak a farkotlora rögzítjük a legkisebb adókat, mert a vékony lábuk erre nem alkalmasak, mint már erre is részletesen kiírtam korábban. En a magyar FT 400X adót használom (4,5 g), mely a farkvég felé mutató rugó kampójával fölülről lefelé történő beakasztást tesz lehetővé. Így biztos, hogy nem fog felakadni ezen a madarunk, nekem még ilyen irányú problémám nem volt. Az antennája vékony, így és csak 12 cm hosszú. Ezzel a hosszúsággal a farkotlakt háromnegyedéig ér csak, így az antenna sem tud félcsavarodni egy ágra sem.

A vadonfogott karvaly kezdetben sem volterben, sem kerti ülőkéhez lekötve (sapka

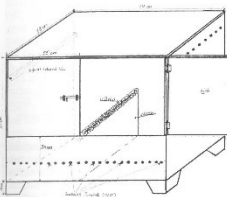
nélkül) az időmítás ideje alatt nem tartható! Menekülési vágyának nem kivéve magát, néhány óra alatt összetört tojait és testét, saját pusztulását okozta. Mi a megoldás? A klasszikus régi solymászat elterjedt kamráit elő, melynek talaja puha homokkal van felhívve és egy alacsony simított sűrű állványra van lekötve sapkában az első időben a madár (később már anélkül is tartható). A homok szükségességét és praktikuságát a következők indokolják. Mindenkor és mindenhol könnyen beszerezhető, így gyakori cseréje sem jelenthet problémát. Jól elszívja az ürítéket (és a fertőzőlény peremet is), víz pormészével a madárnak és tollainak a legmegfelelőbb páratartalmat lehet vele biztosítani. Félgyöngyökre, elsősorban az ürítéket és a köpet általa

A „jó” sapka. (Wrahel György)

könnyen ellenőrizhető. Az alacsony ülőkéről elugró madár nem üti meg magát rajta (10 cm homok vastagság), kamrai állapotát tökéletes méretnél és tülségviszonyok megőrzésére, fenntartja.

En a kamra helyett egy madár szekrényt alkalmazok,

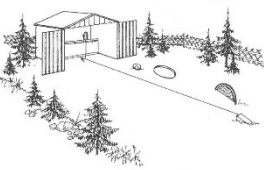
„Böröcs-féle” madár szekrény.

mely méretezése a madárhoz igazodó. Alul, felül és kétoldalt az aerodinamikai áramlások figyelembe vételével rejtejt szellőző lyukak vannak rajta. Középen belül egy ülőke, a szekrény aljában 10 cm vastagságban homok van. Ajtaja könnyen és halkán nyitló, egyszerűen és zárható. A madárszekrényt mindig árnyékos és csapadéktól mentes helyre helyezjük. Ez a szekrény mindart a funkciót el tudja látni, amit egy kamra. Előnye viszont, hogy kisebb helyiségek, így könnyebben és egyszerűbben, elhelyezhető, takarítható, fertőtleníthető.

Fából készüljön. A fa részei hővezetésének elsősorban a téli hidegekben van nagy jelentősége egy téglalapúlettel szemben. Nem kell hozzá építési engedély és nagy beruházás. Magunk is elkészíthetjük bútorgépből és deszkából. A levegőt az legyen, hogy a fény ne dőzhessen rá. A szekrény nagy előnye a menjen be schol olyan intenzív, melyben a madár menekülési lehetőséget vélhetne és összetörné magát. A mellékelt vázlatra rajzolunk a szekrényt, melynek mérete a helyéhez is jó. A szekrény nagy előnye a leggyorsabban és a legkevesebb jogséget okozva tudjuk ki-, illetve kézre venni. De erről majd később.

A magasállványra való lekötést a vadonfogott karvalyok esetében is ellenzem, még sötét kamrában

való elhelyezés mellett is. A már szelőd és bevadászott vadonfogott karvaly egy volterben erit ülőkéhez lekötve, vagy futó, röpösörös lekötés mellett tarthatjuk a továbbiakban. Fontos, hogy ha röpösörösön tartjuk karvalyunkat, a kifésztett sodány hossza a 3 méter ne haladja meg! A karvaly már kis távolságon is be tud gyorsulni olyan sebességre, hogy saját lábát is kirántani. A röpösörös egyébként minden vadászmadár számára ideális tartási mód, mely hazánkban kevésbé ismert. Főleg német és angol

Röpösörös tartási módok. (Henischel nyomán)

solymászterekben divatos ez a tartási mód, mely a madár röpökészégének és nagyobb mozgásigényének kielégítését szolgálja.

Megvan a madarunk felszerelése és tartási lehetősége,

már csak a takarmánybizsáról kell gondoskodni. Kezdetben galamb, japánfű), vagy egyéb madár színhúst, majd mutató megcsodálható, csontos és kopotes táplálékot is kaphat. Elsősorban madárevő a karvaly, így takarmány szempontjából ez legyen az irányadó. Minden olyan madár szőbe jöhet, mely vadászható, illetve könnyen tenyészhető. Az említek közül elsősorban az egerféléket és a gerbil (mongol futóegér), vagy a tengerimalac, a pészempök, sítb. jöhet szőbe.

Most már jöhet a karvaly. Ajánlom, hogy a befogással legyünk jelen, hogy az első pillanattól kezdve a saját elképzelésünk szerint alakuljon vadmadárról vadászmadárrá. Csak megfelelő gyakorlat ismeretében vállalkozzunk saját magunk a befogásra, ennek hiányában kérjünk segítséget tapasztaltabb solymásztól, gyűrűzőktől.

A befogás legjobb időszaka az augusztus hónap. A frissen kirepült, kevés tapasztalattal, de már megfelelő röp- és vadász-készséggel bíró fiatal tojó karvaly még bármely vadászati irányzatra felfrasszóként alkalmazható.

A hálótól befogott madarat mindjárti sapkázunk le és csak ezután kezdjük kibontogatni a háló szeméből. A kézen fogott karvalyra (szárm, farkot, lábak együttes összerögzítése) az előre elkészített bekötőket rányújtjuk, befozzuk a hasított bekötőszaknak, karlakt, majd a rövörpörözt rögzítjük. A külső farkotlort csévéljére, közel a farkotlortól rögzítjük az adó hüvelyt. Mindezzel kevéze próbáljuk készüv öklünkre utelni a folyamatosan sapka alatt tartott madarat. Kezdfőhet az időmítás.

Csöpöhlő alatt. (F. Robichaux)

Elmondható, hogy a vadonfogott karvaly hamar, szinte az egyik napról a másikra megszokja! Persze ehhez a szelődüléshez hozzá tartozik egy bizonyos szintű kondícióss is. Legjobb, ha a befogáskor lemérjük a madarat. A befogási súly alá (üres bogvet feltöltézz) maximum 20%-kal mehetünk az időmítási szakaszban, madarunk kondíciójától terén. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy egy 280 grammban fogott karvalynál a 230 g már alacsony kondit jelent, mely ellúllásra és megbetegedésre adhat nagyon hamar figyelmeztető jelet. Ajánlom hát mindenkinnek madara súlyának folyamatos mérését. A fél jeletit súlylan fogott karvalyt igyekszünk 240-250 g között tartani az időmítás alatt (az augusztus-szeptember hónapban fogottaknál). A telen fogott madárnál 90% alá nem csökkenthet a testtömeg a hideg miatt.

A vadonfogott karvalyunk a kondíciója hirtelen esik le, gyorsabban és drasztikusabban, mint más vadászmadárnál. Így a folyamatos mérlegelés mellett figyelemmel kell lennünk arra is, hogy mit etetünk. Mindenki isztában van vele, melyek a kondíciót emelő „szalonnás” húsek. Itt csak egy fontos dolgot kívánok megjegyezni: Leccsét kondíciójú madárral ne etessünk zsíros, szírián gazdag húst, mert nagyon lassan fogja az erősen zsíros (pl galamb hús) takarmányt megemészteni. A gyors kondíció emelésre inkább a többeseti etetést, a madár stressztelen pihenését javaslom. Hideg időszakban az előbbiek biztosítása mellett a madarat 0 °C körüli szelmentes helységben tartunk mindaddig, amíg vissza nem nyeri megfelelő testsúlyát.

A karvalyval évekig tartó solymászat alfája és ömégája a helyes (magas) kondíció beállítása és a tartási feltételek biztosítása.

Tehát kerünkön ut a frissen fogott madár. Hangunkra és érintésünkre általában szerteperesztet szármakkal jjszgetve, lábával erősen markolva öklünket, feszítlen ut. Az első nap ne akarjunk nagy attrakciókat, a helyes mozgásközlés is tartózkodjunk, mert egyébként is nagy stresszt jelentett számára a befogás. A stressz a sapka alatt hordás mellett szépen

lassan lecsat. A sapkát csak este szabad levenni a madárról, hogy nyugalma megmaradjon. Az első napi hordást az előző cikkben írtak szerinti végezzük. Csak teljes sötétben vegyük le a sapkát, mert ebben az esetben a madár cél és menekülési irányának a hiányában nem fog tombolva ugrálni.

Az első etetésnél ügyeljünk arra, hogy semmi és szerki ne zökkenje ki a madarat az evésből. Olyan helyre menjünk, ahol nem teljesen vakusítottan leszünk. Jó a madárkamra, egy szoba, ahova az est korlátozott természetes fény némi világosságot adnak. Mozgásunk mindig csak az evési készletre korlátozódik, akkor is a lassúság és a kimértesség legyen a jellemző! Még akkor is, ha megcsipje, vagy vándorland befogásra az ujunkba. Ne rántsuk el a kezünket, hanem várjuk meg, amíg elengedi, vagy finoman próbáljuk karimat lefejteni ujunkról. Tudom, ez igazi onfelgyehmet és megpróbáltatást jelent, főleg ha a kárományunkat járja át a tülségvesztés. A fegyelmeztetést is csak magunkban folytassuk, nehogy „kifőrtünk” kizökkenjen a madár.

Javasolom, hogy az első napon az evéshez ne alkalmazzunk semmilyen világító eszközt. A klasszikus gyertyavízit is halasszuk a következő napokra. Ez több dolog is indokolja. Ha a madár az esti fények mellett emi kezd, hagnyi kell, hogy teljezz magat, hiszen aszt vágott a hálóbólban lévő csalimadarunkra, mert ehés volt. A napi izgalom és hordás elfárasztotta és még éhesebb tette, így omie kell, nehogy másnapra kondit lessen. Ha gyertyát gyújtunk, a hirtelen világosságra albhagyhatóság az evést, és megförténhet, hogy aznap már nem is akarja folytatni. Ezt mindenféleképpen el kell kerülni.

Fontos, hogy türelmesen kivárjunk, amíg evésre nem szánja magát, és ne adjuk fel azzal, hogy nem ehés, azért nem eszik. Ez megbóhsabbítja az időmítási munkánkat, ráadásul a madár sem fog szelődni, mert ehés gyomorral minden állat ideges. Az evés befejeztével ne várjunk arra, hogy a csőrét letörli, emnyire még nem szeli. El kell telnie még jó néhány napnak, mire le méri a kesztyűt férfi a csőrét, de akkor már az alapdokumentál fogunk tartani. Ne sokáig hagyjuk esznelni, inkább kossuk be a helyére a szekrénybe, vagy a kamrába, persze továbbra is a sötétségbe burkolozza. Az éjszakát sötétben, jól láthatatlan, nyugalomban tölti.

Másnap, amint időnk engedi, vegyük kézre az folyamatosan 4-5 óráig hordozzuk. Ha csak egy-szét óránk van, akkor ne bolygassuk napközben mert csak vándorlunk, inkább este, eleve nyugodtabb körülmények között foglalkozzunk vele ismét. Az előkövetkező napok munkájának szisztematikusnak és egymásra épülöknek kell lenniük. Az elején már

utaltam rá, hogy sok idő kell a vadonfogott madarakhoz, csak így tudjuk kellemes megszoktatni és munkába venni őket. Fontos, hogy a bevadászásig a madár folyamatosan és intenzív tréninget kapjon, minél többet legyen kézen és a nap végén bőségesen ebessen, hiszen ez a legköltségesebb élménye kezdetben velünk kapcsolatban. Ha naponta csak rövid időszakokon, öltöztetésen venünk kézre hordás gyánadt a madarat, akkor elbizonytalanítanak, hiszen nem éri, hogy miért vesszük ki a helyéről (nyugalomból), majd miért rájuk ismét vissza (evés nélkül). Az ilyen konkrét és nélküli foglalkozás mellett az időmítés elhúzódnak és sikere is kétséges lesz. „A madár nem gondolatolvasó!” volt Lovelich Gyuri bácsi ótató szentenciája. Ez legyen előttem időmításunk alatt. A madár a tapasztalások útján szerzi információit és nem csak egy találgatja őket. Hibás nézet az is, hogy az okok feltárása nélkül úgy „büntetjük” a madarat, hogy ha egyből nem úgy dolgozik, ahogy mi szeretnénk, akkor nem adunk neki enmi. Csak romani fogunk a dolgozni, mely az adott szituációban lehet, hogy jól működik, de egy kondíció emelését hamar rájövünk, hogy a főlünk távolodó madarat odig csak az éhsége tartotta a közelünkben és nem a szelődés! Ez az egyik legfontosabb szempont a vadászmadarak időmításában, és más állatok tanításánál is, hogy az okokat felismerjük. Mindig az által feltevel gondolkodva próbáljuk megközelíteni a dolgokat. Ennek felismerésével tudjuk igazán megtervezni a következő időmítási lépéseit. Ezek hiányában nem beszélhetünk a solymászat művészetéről, csak az által óherzetéséről, mely kényeszer segítséget átmeneti siket ugyan elérhetünk, de ez soha sem lesz tartós, megalapozott. Tanaestalanok leszünk akkor, hiszen még az előbb precízén dolgozott a madár, most meg kakkadva tombol, minden tanultját felejtve. Sokan ilyenkor a madár rendkívüli vadásztúra, ostobaságra hivatkoznak, pedig lehet, hogy szegény pára csak áldozott. Madarak között is vannak könnyebben szelődők és lassabban tanulók is, mint minálunk embereknek. Kérdeti nehézségeknél gondoljunk erre is.

Vadászmadarunk időmítási három egymást követő, átfedő és egymásra épülő részből kell, hogy álljon.

- 1. a madár megszoktatása, kezessé tételé.
- 2. alapdokumentáció, befogelmérés.
- 3. bevadászás.

A további időszakban az előzőekben tanult ismeretek fenntartása, ismeretlekekkel történő bevéssé történik a napi vadászatok során.

Tehát a befogást követő második napon kézre vesszük a madarat, mely folyamatosan gyorsan kell lejárnia, hiszen megjelenésünkre, a hirtelen fény hatására

ugrára készen várja hívásukat. Nem fél kezéltől, főkéntől, bizalmasan. Nem törődve velük tolatkozik az óhírnök, éves után már letérni a csőrére a keztyűnkön. Vele való foglalkozásunk alkalmával és az emésztési fázisban nem lefejtünk, hanem felindult, ellazított tolatást. Készségesen és aktívan jön megdőlő hívásunkra.

Az idomítási időszakban még két dologhoz kell a madarunkat hozzászoktatni. Az egyik egy tollbaba, a másik a vadaskönyv. A tollbaba galamb nagyságra, melyre olyan madárszárnyakat rögzítünk, amilyenre a későbbiek során vadászni kívünnünk. Általában elmondható, hogy hús rakóközébe nélkül is szívesen várja rá, potenciálisan zsákmányt látva benne. Ha mégsem keltette fel az érdeklődését, akkor a nap végén egy nagyobb hívásból rákötözve, erre hívjuk a madarat és ezen is fejezzük be a napot. Néhány nap után már egyéb vadok a szatujára, melyet kitérődik elé. A bábutra való hívás akkor kezdődik el, ha a madarunk már ismeri a bábut, és a madár is bizalmas már irántukban. Az első bábutra való hívásokról közelről hívjuk a madarat, és úgy, hogy leguagolva dobjuk ki elől a bábut, a hívó hangot hallatva. Az első alkalommal ne pörgessük a bábut! Aztart maradjunk guagolva, hogy a bábutra való madár főleg ne törnyosuljunk, megjesszev őt, hiszen ez neki egy zsákmány. Ha a bábut jól markolja, a hívó hang adásával bizalmas evésre, kopaszozásra.

Amennyiben kopasz és evésnek lát, nemigen foglalkozva közelgünkkel, akkor közelgünkkel lassan hozzá. A mizskánnyal segítünk evésért, nyújtunk neki néhány falatot is, hogy tudassuk vele, a zsákmányt nem akarjuk elvenni tőle. Tapasztalni fogjuk, hogy ebben az esetben is feljuttatja magát és bátran lakarni fogja zsákmányát, mint a nevelt madarak. Amíg a bábut eszik, eszerjük le a röpészőrt a porzara, rögzítve azt kesztyű kezünkkel. Tekerjük fel a zsinórunkat, közben könnyű simogathatjuk, majd későbbiek fel a madár bábutra való levestére egy nagyobb hívással.

A bábutra való idomítási fázisától már a nevelt madarunkat iram részletesen. Az első a vadonfogottak esetében is alkalmazhatók, illetve igazak. A bábutra való viselkedéséből már következtethetünk a zsákmányföltölti, cipelési hajlandóságra, melyet könnyen korrigitálhatunk. Ne felejtsük el, hogy a vad karvaly a zsákmányát minden esetben valami takarásba hídözök nyugodt és veszélytelen táplálkozás céljából. Kistésti ragadozó művilágból adódik, hogy más madarak, elsősorban a varjúfélék támaszkodnak a zsákmányát minden esetben. Nagyobb ragadozó madarak (főleg a hóp) szívesen zsákmányát. Jellemző a karvaly, hogy zsákmány védelmében a végéig kitart, így könnyebben átköztet eshet támaszát.

A következő nap már állva maradtunk, és 10-15 méterrel hívjuk a madarat. Néhányzor megporgatva az lendítők magunk elé. Ha kicsit kértük maguk, és különbe a nap folyamán kére jó jött, akkor a földön fekvő bábut a 2 méteres zsinórral lassan húzzuk, és kisebb rángatásokkal tegyük előbb száma az a mizskánnyal. Többször ne pörgessük, csak így a földön húzogassuk a szatuját, biztos, hogy le fog jönni rá.

A következő fokozatok, amikor messzebből hívjuk, majd amikor csak akkor dobjuk el a bábut, amikor a madár elnyugta magát a hívásunkra. Vegül folyamatosan pörgessük mindaddig, amíg a madár a közelünkbe nem érkezik, és akkor magára felhívjuk neki, hogy a mizskánnyal még intenzívebb legyen számára. Persze akkor már szabadon reptet a madár.

A vadonfogottakhoz a zsinórát megelőzően kell a vadonfogott madarunkat fokozatosan hozzászoktatni. A kutyának figyelemmel kell lennie, különben roha sem fogja megszokni a madarunk. Vízalaptári vadok, mert a vérmérséklete nem olyan szereten, mint a pointernek. Bármely kutyafajta pusztos hozzá lehet szoktatni a karvaly, ha mint iram, a kutyát megfelelő idomítottsággal és figyelemmel kell rendelkezik.

Amikor a vadonfogott madarunk az első napok után már napvilágot is jól eszik a kézen, akkor kell először a kutyát megmutatni neki. A kutyát lefektetjük, és kissé távolabb állva sapkázunk le a karvaly, hogy már hűg legyen a karmai alatt. Bár szuggérálni fogja a kutyát, de ha az nem mozdul el féktől, evéshez fog látni a karvaly. Az evésre belemenő madaral mi közelgünk a főkóv kutyá felé. Szálljunk körülötte. Madarunkat bizalmas evésre, ha eszedeg tovább elidőzve tekintse a kutyát.

A következő lépésnél a kutyát megmozdítani maradt, de 5 méterrel közelbe ne engedjük, illetve ha a madár megszokta az evést, droppolassuk. Ha a madár az evéssel teljesen leköti magát, csak akkor közelíthet a kutyá felé, és akkor is csak hívásunkra. Felkészülünk kell lenniük arra, hogy bármely pillanathoz droppolassuk. A karvaly egy hirtelen megtanulja, hogy a kutyát nem bántják, és a zsákmányát nem akarja megfosztani. A kutyának kezében nem szabad feléni szaladnia amikor a karvaly a kezében ül sapka nélkül, inkább mi menjünk a kutyá felé. Amikor a karvaly evés közben feljuttatja magát a kutyá közelébe miatt és nem mutat menekülést, akkor a leültetett kutyá fejéhez közelítsük a karvaly. Ha a kutyát megfelelően idomított, akkor nem azzal kezd, hogy mindjárt a karvaly lábait alatt lévő hasrú vesz, egy mély szuggatást a nagy orrát odadugva, hanem szoborként ül, nem törődik madarunkkal. A karvaly a passzívítástól felhőtörök,

és bátran vési a zsákmányát. A kutyá felével legyezzethetünk a madár lábait elől. Ha erre feltételeken kirög, vagy számaival sátorozásba kezd, már bátran kitérhetünk a kutyá társaságában is a területre. A területen mindig előtűnik legyen a kutyá. Ha látkor akarunk paraszolni, akkor jobb, ha előtérjük és mellé menve igazuk a lábunkhoz. Ha ez akadályokba ütközik, akkor hívjuk be a kutyát lábunkhoz paraszolva. A karvalyunkat mindig úgy tartjuk, hogy szemben álljon a közelbe kutyával, az ne kerüljön a hátdő. A kutyát lassuk le, ne vágatban, hanem lépésben közelgjen felénk. Persze ez mind csak az idomítási idő elejére érvényes, hiszen hamar megszokunk, és a későbbiekben már nem kell ez a fajta elővigyázatosság. Kutyánk ez tréning alatt megmutatja, hogy nem lehet szélszerű, ha madár a tá kezében, és ez benne még is marad, aminek további solumszóveinkben tapasztaljuk előnyét.

A kére hívási, bábutra repítési gyakorlatok alatt minden esetben feldűnie kell a kutyának, amíg paraszol fel a madarunkat. A későbbiek során is feldűnie kell, vagy legalább is meg kell állnia, ha a madarunk elengedik, illetve kére hívjuk. A zsákmányt madarhoz csak akkor engedjük, amikor már madarunk teljesen szelid és megszokta vadászásra állandó jelenlétét. A kutyá mindennapi tréningjénél legyen jelen, és főleg az evések alatt, mint arról már az előző részben írtam. A vadászata mindig nagy hasznára van a solumszók, még ha karvaly vadászunk is. A vizitál intelligenciája hamar a karvaly vadászás stílusához igazodik, nem tagad le a fiktív keresést, hanem aktív kereset és be is állja a gazda menekült veretét is. Szarka és szjako hajlások is nagy segítséget jelent a kutyá

A legszebb pillanat – szarkafogás. (Hérecs-János)

munkáján, főleg erősen fedett terepen.

Az alapidomítás utolsó fázisában meg kell ismeretünk az élő zsákmány fogásának a lehetőségével, illetve a zsákmányról való levetéssel. A napi horász és hivatás végén egy kistésti galambot, japánfajtrú kistést ki egy méternyi zsinóron a tartóra, rövid fűvel érte. Ha minden sejtésünk, akkor a mizskánnyal közelgünk tegyére sapkázunk fel a madarat. A napi munkát úgy kell megterveznünk, hogy csak néhány kére hívásból álljon a nap, az is inkább a horász első félre essen. Így a nap végére a madár támaszkodást és érdeklődést feltűnik. Hírást elgondolós, hogy az első mizskánnyal vagy szabadon hívást megelőző napon kevésbé elnevet a madarunk, hogy ehesebb legyen. A napi táplálék-mennyiség mindig a munkával kell, hogy arányban álljon. Ha kevesebb elnevet juttatásával elnevetjük a madarat és nem munkával olgathatjuk le a kalerátát, akkor csak átmenet és nem tartós sikerrel érhetünk el madarunkat.

A kikötött mizskánnyal felé sétáltunk lassan, kutyánkat fektessük le, és a madarat a figyelemmel feltűnik hangokkal készítünk fel a támaszra. Lehet, hogy egészen közel kell mennünk a földön fekvő zsákmányunkhoz, de ez nem baj. Ha a madarunk már erősen fókuszálja a prédáját, illetve hajlandóságot mutat a támaszra, finoman lefordítunk, békésen a támaszra a madarat. Mielőtt elmozdítjuk a zsákmányát, a hívóhangot hallatva sétálunk felé. Ha minden megáll, akkor folyamatosan beszélgetve, ugyanígy sétálva megközelítjük, mint amikor a bábutra hívjuk. Amíg kopasz és eszik eszerjük le a zsinórt és zsákmányát együtt vegyük fel kére. Amiótt evésünk vele, amennyi a napi horász és tanítás időközébe a fenntartáshoz.

Amennyiben a karvalyunk a zsákmányt lefutol, lefejezve, vad madár módjára lesi közelgésünket, akkor jallunk meg és halkán addig adjuk a hívó hangot, amíg vissza nem kattan, és a zsákmányt felülva, azt valami rejtekhely felé cábajuk, vagy kopaszozásra nem szítja magát. Ekkor közelgünk hozzá lassan és szarkozson. Mozgásunkat mindig az határozza meg, hogy a madaral ne jussunk le a zsákmányról, illetve a madár bizalmát fenntartsuk. Ez a kikapcsolás vagy felkészítés abban az esetben eszt meg, ha nem elég szelid a madarunk, hiszen kellően behívva, vagy az egész procedúrát siettetjük, korán fogtunk neki.

A zsákmányával történő madarfelvételt nem vételezni iram. Az első egy-két mizskánnyal, és korábban a bábutra is mindig vegyük fel a madarat, és már a kezünkbe adjuk a csőrébe egy nagyobb húst, ami kénytelen lefogni, így elengedi a zsákmányt, illetve a bábut. Ekkor gyorsan ki tudjuk

venni azt alól ügy, hogy közben a nagyobb hús evésével van elfoglalva. Ez azért fontos, mert így a zsákmánytól nem fosztjuk meg és nem alakul ki benne a zsákmányföltölti és cipelési hajlama, mely minden vadonfogott karvaly esetében fennáll, a korábban ismertetett okok miatt. Mielőtt a bábut, illetve a zsákmányt kiteszünk az óhírnök elé, megvárjuk, hogy a vad karvaly a zsákmányát minden esetben valami takarásba hídözök nyugodt és veszélytelen táplálkozás céljából. Kistésti ragadozó művilágból adódik, hogy más madarak, elsősorban a varjúfélék támaszkodnak a zsákmányát minden esetben. Nagyobb ragadozó madarak (főleg a hóp) szívesen zsákmányát. Jellemző a karvaly, hogy zsákmány védelmében a végéig kitart, így könnyebben átköztet eshet támaszát.

Néhány gyakorlat után lőni fogjuk, hogy nem idegenkedik a közelgésünktől, zsákmányt való falozgatásával és a zsákmányt történő felvétellel kitűnik bédőle a bizalmatlanság lánya. Ekkor próbáljuk először a madarat a zsákmányról levenni. A kutyát látkor hiva sétáltunk hozzáfelé. Madarunk első idomítási szakasza lezárult.

Az alapidomítás alatt, mint a neveltékét, itt is az idomítás elején tegyük fel a csőréket és az adott elemek nélkül – a madarát, mintha rendszeren vadászni mennénk. Az így alapidomított vadonfogott madarunkat a zsinórral és a szabadon hívás, és majd a vadászot óraszólva, nem tud kitérődést tenni a madár, hiszen minden nap hasonló dolog történik vele.

Előzetekünk ahhoz a szivobogatót naphoz, amikor a madarat szabadon hívjuk. Madarunk az előző hetek intenzív tanításának köszönhetően már megfelelően szelid, kormánváltató, a maximális zsinórválasztásig első hívásunkra kére és bábutra egyaránt jön, kutyánkat már ismeri. Az első bírónon fogja, zsákmányáról leléptethető, nem félti azt.

A területre kére kitérődik a kutyánkat előre keresni úgy, ahogy az előző hetek alatt tettük. A madarát még ne szarkozdunk le, csak horjúk a napi tréning-étől több mint félig. Ezután mutassuk meg neki a hívóhúst. Ha nekünk mindjárt a húst látván, elkerülzi az idő, hogy a madarát leszer- szarkozunk. Az adóban már elem van, a csőrégt

a lábát patentoltuk, és a hasított béklyókat is kitesztük a vadaskönyv szarkára. Ugyanarra a helyre menjünk, ahol az előző napokban a kézrehozott gyakorlatokat végeztettük, mert ez ismerős a madár számára is. Az első hívás előtt ne dobjuk le a fára a madarat, hanem fél magasságra keletve, néhány méter távolodás után pattintuk kére. A következő hívás már zsinórválasztás történjen. Ha pataszón jön, (és mi is megugrunk már), akkor dobjuk vissza ugyanarra az úthelyre, ahonnan eddig hívtuk. Az első néhány kézrehozás után szálljunk tovább ugyanígy, mint az előzőekben tettük. A madár tudja, hogy a napi edzés végé, de azt is éri, hogy szabadabban repülhet. Tapasztalhatjuk, hogy szinte élvezni a repülést. Néhány kére hívási gyakorlat után egy szelidesebb lőni fiasoportba vagy fasorba menjünk. Semmi esetre se nyit területen hívogassuk a madarat. A fiasorban egy fára lendítsük madarunkat, majd hívóhang nélkül emeljük búson önként hívásra, közben lassan sétálunk. Miből kére jött a madár, már adhatjuk a hívó hangot. Ezt az előzetes napokban is gyakoroltuk, hogy mozgásunkra is jöjjen, ha nem is hallja hívó hangunkat, pl. erdésben szelben. Ennek az ellenétét is gyakorolathatjuk a későbbiek folyamán, amikor elővünk előle, és a hangunkkal hívjuk csak be. Ezt már csak akkor kezdjük el, amikor a madár szabadon jött előle. Az első nap már a szabadon követést is megpróbálhatjuk. A karvaly nagy mestere a szabadonkövetésnek, hiszen a szabad életéhez is hozzá tartozik a fára-fára való csúszás. Az első napokban ne nagyon távolodjunk el a madaról, folyamatos hangadással állandóan maradjunk kapcsolatban vele. Ha mégis elugraszakodna valami

után és hívásunkra nem reagálna, ami ritka, akkor vegyük elő a bábut, vagy az élő galambot. Ha megvünk a madár felé és ő erre előtűnik mindig előrelép, akkor egy kör levágásával próbáljuk elkerülni. Mindig a sűrűbe hívjuk le, mert a nyit területre nehezebben jön le. Ez minden vadonfogott madarunkra igaz. Amint lejött a madár, jedszünk nem kell mindjárt befejezni a napot, hiszen mindig arra kell törekednünk, hogy a legjobb pozícióból, a legjobb élményt biztosítsa fejezzük be a napot. A hűltetőkő madarat jutalmazzuk, és horjúk mindaddig, amíg újra hatásunk alá kerül. Ekkor tenet rövid távra pattintuk be, majd dupla zsinórválasztás, és ha egyből jön, fejezzük be a napot és a szabadonkövetés gyakoroltatását folytassuk másnap.

Legjobb egy hetet röptük szabadon ahhoz, hogy megfelelő környezothozásban maradjon, illetve ez az idő alatt a szabadon követést is megtanulja. Ha mindjárt az első napok sikere után vadászni kezdünk vele – mint a neveltékkel –, a zsákmányolás élménye miatt a benne mélyebben élő vad művilva pillanatok alatt felszíre kerülhet, és így kikapcsolhat a madár, visszazökkenve eredeti életébe. Ezért ne sietessük a dolgot, lesz még bőven időnk a vadászatra.

Egy hét tapasztalatunk a hirtelen eldőlőhetjük madarunk munkája alapján, hogy vadászhatunk-e már vele. A vadonfogott madár bevdaszásának nem okoz különösebb nehézséget, csak arra a zsákmányra kell koncentrálnunk, amehyre vadászni kívünnünk. Ez pedig az adott állat mizskánnyal érhető el. A nevelt madár bevdaszásánál leirtuk itt is érvényesek anyai

különbséggel, hogy a vadonfogott madarakkal ne fogtunk meg, mert eről tudjuk úgyis, hogy potenciálisan zsákmányok. Így is bőven fogja spontán támaszni az aprómadarokat, akarunktól figyelemmel. Csak célirányos és minél jobb pozícióit teremtve kezdjük el a vadászatainkat. Mindig legyen nálunk élő prédáinkat.

Milyen vadak jöhettek szóba? Mindazt meg lehet fogatni egy vadonfogott, amit egy neveltékkel a haszonvadászok a foglyi, és bár nehéz, a facányok, valamint a vadászató galambok és a halgani gerle. A karvaly való vadászati szíjfolttól és mértékességét szívesen meg a szarkák és a szjako vadászata. A gyarmati vadak a szerlegly pedése sem egyszerű dolog, főleg mert a nagy csapat forgása nemcsak a karvaly, hanem más ragadozó is sokszor elbizonytlanít.

A fenti potenciális vadak vadászatól az előző részben már részletesen megemlégtünk, az ott leírtak a vadonfogottak esetében is igazak.

Összegeve, a vadonfogott karvaly nagyobb odafigyelést és türelmet kíván a solumszórástól, mint a nevelt madár. Kondíciójának folyamatos mérlegeléseivel és a megfelelő minőségű és mennyiségű táplálék adása mellett – akár kitérési a naponta – a kelő idomítás, szelidítés és egy adott zsákmányállatra való rávezetés után kiváló solumszómadár válik belőle, mely mindazt a teljesítményt nyújtja hosszú időn át, amit elvárunk tőle.

Vörös vércse idomítás

HORVÁTI ZOLTÁN

Elojáróban szeretném közölni, hogy vannak e jól bevált módszerektől eltérő, szintén bevált módszerek is.

Szörzünk be egy vörös vércset (tenyésztett vagy engedélyezett szelket példány) lehetőleg 2-3 heics korban. Igyekezzünk jól felkészíteni, szelben, lehetőleg változatos táplálékkal (egér, veréb, galamb, japán fű). A fiókat kedvelten eszettel etessük – ételtől elgyn csontosabb, tollasabb falatokkal, majd ha már nem olyan szívesen nyit érte, hűsesebb darabokkal folytassuk. Madarunk egy valószínűleg szépen és egészségesen fejlődik, és rövidesen a röpében fogja problémáit a szárnyait. Ebben az időben az a dolgnak, hogy megtanítsuk őt önállóan repülni. Készenlést elvégezzük, amire zsinórral kikötjük a húst, hogy azt a madár ne tudja elcipelni. Az nekünk sem a hűgimé, sem későbbiekben

a vadászati során nem volna célszerű. A fiatal madár még hamar kifárad a tépészől, ezért eleinte amikor albulagya, esetünk rá kézzel, hogy jóllájon. Később elég a tépét mennyiség is. Tépés közben érdemes a madarat felkötyözni, hogy ez megszokja adagja, mikorra kivesszük a röpéből.

Amikor vércsénk tollai már majdnem beszárultak, és még naponta kétszer kap enni, etelési időben mindig megvárjuk be hozzá, és próbáljuk a deszka helyett a kezünkkel lenni a húst. Rövid távolságról madarunk biztosan oda fog röpülni. Folytassuk az szoktatást mindaddig, amíg a madár tollai be nem száradnak. Pletés közben óvatosan sétáljunk vele – eleinte csak a vállon, később felszeresztve az azon kívül – arra törekedve, hogy a madár ne ijedessen és ne ugorjon le.

Madár, kutyá, ember sikere – fánán podzás.

többszáz métert is elérheti. Ennek a magasságnak az elkerése valóban kitűnő edzés a sólyomnak. Ezenkívül az évszaktól viszonyosvárosára sem lehet jobbat elképzelni, mint a többszáz méter magas lebegő sárkányt. Sajnos a módszer nem arvarra tanítja a sólymot, hanem arra, hogy fent fejt a sárkányt, repüljön fel utána. Vajon mi csinal az így tanított sólyom, ha nincs fenn a sárkány? A sárkányos gyakorlatnál megszokott magasságban közelebb fog a sólymász feje felé? Ha igen, akkor ez a legjobb

arvarra tanítási módszer. Ha nem, akkor megdöztük a madár izmat, de elvezettünk néhány érdekes hetet, amíg a „sárkány podást” betanítottuk és gyakoroltuk. Márpedig abban minden szerző és gyakorlati. Márpedig abban minden szerző és gyakorlati, hogy az arvarat nem a lehető legkíméletesebbre kell tanítani. Magam is ezen a véleményen vagyok. A magasságról való vadászatot a legjobban az arvarból való minél több vadászat fejleszti.

Fűzgyarmat, 1997. – Idei első közös vadászatunk

CSURCSIA IMRE

Mint minden év vadászati évadját elején, nagy reményekkel érkezünk közös szálláshegyre. Fűzgyarmat meglevő fűzhegyre. Ekkorra Kovács Gyuri lóra már simára legelte a medencék körüli pászolt, hiszen ők néhány nappal korábban érkeztek. Igen nagy örömi imént találkozik sólymász barátainkkal, megszélesíti madarait – melyik hogyan vedlett, milyen kondícióban van – mert tolluhaját elvárja az évközi bánásmódot, takarmányozást, elhelyezést.

A reggeli aligolást követően, külön a sólymászok és külön a hejások vadász csoportjai, a vadászterület immár jól ismerve sorakoznak, megbeszél, az erősítési sorrendet.

Nagy biztatásban vonul fel a hejás csapat. Székelen, cstonna mentem a him hejék, köztben a nyílra ahihoz tojój hejék, akik között kicemelkedik Kovács Gyuri sportártnak, a lovassólymász... mint az ősidőkben vala Kéri, várjuk meg, vissza kell mennie, kocuban fejeitje tarisznyját, s a sípot. Rendben, várakozunk amíg megérkezik, s indul a hejás!

Percek biztatásánál megáll, Dani a magyar vizsla rohan utána, Grosz a tojój hasznán üldöz, Gyuri vadat, nyíl... megalv! – hangzik mindenhonnan.

Hajás halad, Puskás Laci a fiatal tojój hejék engedi egy tyúk után. Mielőtt az biztos menekedek találna a fészeken, erjekt vezesse letesse a buzartalon, Veszpré, mert nyakon lett csipve.

A hejás vonala beéri Kovács Gyurit. Gratulálók nék, mire ő röstelekedve mégsem mentem vissza a tarisznyért, nemes mite tenni a nyuzát. – Viszem fel – mondóm, s hetszenn tarisznyamba. Puskás Laci túl soká keresi madárát, aki közben a magas tarló takarásában vígan falozza a tyúkot.

A „Tanár úr”, Berkesi Józsi sólymászártnak öreg tojój hejájával kuszák át a cstonán, és ekkor mutatja

kék-zöld bokáját, mely már pár napja kibesáskolt. Mekkora szenvedély az, amely felfedlteni tudja azt az éles fűzfát, mely minden lépésnél befalvó!

Délidőben a kisse szétszórt csapat egy útt fogvászja ebből, jöböz a pilnesek mindünknek! A csapathoz közeledve Bagyura Pisti elött nyúl ugrik, a fiatal tojój a nyakában! Pisti rohan... és megalv! Szép látvány volt valamennyünknek.

A fácskózó heják kisse szétszórtak. Több madár a fákon landel. A madárnak is, mi is kezdjük megsejteni a közeget, ezeket, melyek ugyan nagy vesztelt jelenlenség, de szerencsére ez ideig nem történt bajest.

Aki még nem fogott, földszőlők egy jó pozícióért, barázdában. Na sebj! – biztatom a madarant, nyakon a hejék, akik között kicemelkedik Kovács Gyuri sportártnak, a lovassólymász... mint az ősidőkben vala Kéri, várjuk meg, vissza kell mennie, kocuban fejeitje tarisznyját, s a sípot. Rendben, várakozunk amíg megérkezik, s indul a hejás!

A hejás vonala beéri Kovács Gyurit. Gratulálók nék, mire ő röstelekedve mégsem mentem vissza a tarisznyért, nemes mite tenni a nyuzát. – Viszem fel – mondóm, s hetszenn tarisznyamba. Puskás Laci túl soká keresi madárát, aki közben a magas tarló takarásában vígan falozza a tyúkot.

Hajás halad, Puskás Laci a fiatal tojój hejék engedi egy tyúk után. Mielőtt az biztos menekedek találna a fészeken, erjekt vezesse letesse a buzartalon, Veszpré, mert nyakon lett csipve.

A hejás vonala beéri Kovács Gyurit. Gratulálók nék, mire ő röstelekedve mégsem mentem vissza a tarisznyért, nemes mite tenni a nyuzát. – Viszem fel – mondóm, s hetszenn tarisznyamba. Puskás Laci túl soká keresi madárát, aki közben a magas tarló takarásában vígan falozza a tyúkot.

A hejás vonala beéri Kovács Gyurit. Gratulálók nék, mire ő röstelekedve mégsem mentem vissza a tarisznyért, nemes mite tenni a nyuzát. – Viszem fel – mondóm, s hetszenn tarisznyamba. Puskás Laci túl soká keresi madárát, aki közben a magas tarló takarásában vígan falozza a tyúkot.

A hejás vonala beéri Kovács Gyurit. Gratulálók nék, mire ő röstelekedve mégsem mentem vissza a tarisznyért, nemes mite tenni a nyuzát. – Viszem fel – mondóm, s hetszenn tarisznyamba. Puskás Laci túl soká keresi madárát, aki közben a magas tarló takarásában vígan falozza a tyúkot.

A hejás vonala beéri Kovács Gyurit. Gratulálók nék, mire ő röstelekedve mégsem mentem vissza a tarisznyért, nemes mite tenni a nyuzát. – Viszem fel – mondóm, s hetszenn tarisznyamba. Puskás Laci túl soká keresi madárát, aki közben a magas tarló takarásában vígan falozza a tyúkot.

A fűzgyarmati találkozóról röviden

DR. LAKOS ISTVÁN

Szálláshegyünk a strand felhárta voltak. Kisse nyirkos, de sólymászaink megelégedtek. A közelebbi dűzönök és ami a legényvesztő volt, használhatunk a fűzöz összes medencéjét. Megfáradt sólymászok ártárták a melegvizet a sólymászok alatt megkopott tüzelőket. A római fürdőkre emlékeztető hangulatban beszéltek meg a „sólymáspolitikát” – okkor pezsgőzés mellett.

A korai időpont miatt a terület fedett volt és sok növények volt a fűzszállyalok közt. Vadat eleget találunk, igaz a zsákmány mellett is bevitték sólymászni, ahol a pedész tanítalt fogatásának felélt meg.

Ez a korai sólymászást nem szabadu egyesületi finanszírozásban folytatták.

A sólymászok nagyon korai volt ez az időszak. Tóth János fiatal sólymász már mutatta „oroszlániakörmeit”. „Horváth Palika” is a fellegkőben körözött, után azert, hogy az alatta kellé fűzfától mind magasabb lehetlenség, segítség után kell néznie. Ezt igyetes segítségére talál egy helybeli vadász személyében, aki

A hejások zsákmányfűzjé megintta egyesületünk anyagi helyzetét – 58 fűzfát és 52 nyulat fogtak.

Sólymászatalkozó Szarvason

(1997. XI. 3-7.)

DR. LAKOS ISTVÁN

A megszokott idővelben gyűlekeztünk és a megszokott helyeken sólymászunk (a Szarvasi Táncos és a Csabacsudó VI területein), kiegszítve a Nagyszarvasi VI területtel. A fűzgyarmati vadászat óta elefnt három hetet jól lábaszárkál a sólymászok. Madaruk röpte acélosabb, látványosabb lett, de a zsákmányállatok is sokat erősödtek. A szarvasi találkozon már megszokott, vonulásra csábító időben, nagy szelben és napfényben sólymászunk,

Sorakozás (Bagyura János)

mely egy kisse zavarata a madarak vadászatát.

8 sólyom vadásztól, 11 fiácut fogtak. Kiemelkedően soknak 600 g körüli fiatal him vándora. Böven 100 m feletti magasságban, figyelmeztető a fejünk felett baült és egyforma heveséggel lefelé is verve zuhant haladva, tyukra. Ezt a magasságot 20-30 percig is tartotta és 3-4 ülközés után is jmet felment. Kis sólyva többször megakadályozta abban, hogy a helyezett vadat megtartás. Első nap egy 100 m-es függőleges vágás után markolta el a fiácut tyúkot.

Második nap Kaszart ránkelt. Egy 20 perces látványt szeli teremtés után beállt a fejünk fölé. Két fiácut nem tudott megtartani, de harmadikra is felment egy 50 m magasra. Ekkor már szemmel sem bízt a vellelőre. Az alatta kelő fiácut tyúkot hangos durranás közepette ugrik feje fölé, hogy az holtan zuhant a lábam elé. Mindegyik sólyom zsákmányt, és először fordult elő, hogy a

írta a dolgait! Korra hajnalban a segítség megérkezett. Ellátja a lovat rendfén. Gyuri mekört, adjon enni a magyar vészának is, majd valamennyien reggelizni megyünk, immár új reményekkel majd ma megmutatjuk, mit tudunk!

Indulunk sorakozóra. Gyuri jóga orral jön szömbé. – Mi történt?

– Hát, megoldott engem az égi! – az én segítségem a vizslán kívül, egy nyúlcomball, jóllakatta a madarant is!!! – mondja teljes elkeseredéssel, hisz a mai nap biztos nem, de még holnap sem fog ezek után a madár dolgot. Gyuri ezen a napon lekölt vett a sólymos csoport tudásából.

Hejás csoportunk az előző napokhoz hasonlóan sorakozott fel a tarló után a repáföldön.

„Tanár urat”, úgy tűnik, megajándékozta Habertus egy nyulascskával.

Bagyura Pistinek igazán imponálóan repul a madara, eredményes is, mindannyiunknak nagyon tetszik.

A fiatal sólymászok közül Horváth Zoltán II. és Sebestény Sándor fogoly pedzssel hívja fel magára a figyelmet. Jól időmított madaruk nem hagyják sajnókonk őket. Amint látközbe egy-két idősebb sólymász! Ugyan ők az eredménytelenség okát a terület vadsgény voltának tulajdonítják, és nem éppen minősíthető módon követik, hogy a hivatásos vadász a fiácutélp közelébe vigye a csoportot vadászni! Ezzel természetesen nem mindenki ért egyet, többek között Békési Feri sem, aki nyomban megafolja a tézist, minthogy egy öreg kakast zsákmányol.

A korai őszi napfényes délidőben a madarak nem sívesen vadásznak, így néhányan elhelve a fűzben, társalgásra vártak a szokásos délutáni repítési időt. A Zaborszky házaspárral az étem a nyulacskák ez idő tájt is fáradhatatlanul tapostak a lucernást annak reményében, hogy kiugrik valami a sírűből.

A szieszának vége, Medgyesi Gyurival egy árokparton haladunk, amikor egy kakas rebent! Ösztönösen, üstönt engodjuk madarainkat – egyidőre – s csak azután dobogtunk rá, mely esztendősig sikerült elkerülni az együtt engedésel! Fiatal madarunk könnyen az öreg tojój karmai közt végezhet!

No, szerencsére nem így történt! Madarom lelt. Medgyesé viszont sajnos a nagyfeszültség vástráverre szállt, pár másodpercig fenn maradt, majd

aléltan lezuhant Zuhánás közén felérőkét, és végül egy akácfa föl ki. Reméljük, nem történt komoly baja. Hosszsz unósulára Gyuri kezére kerül a madár... majd késsé délután bravúrosan egy fiácut fog! Váladásos esodot! Hisz komolyabb árharmás ebbete, ugyanez néhány nap után mindkét lábán egy-egy ujja lesorvad! Szegények!

Wrábel Gyurival tapossuk a nádaszt segélyező „pannapfűvet”. Csöves kutajm jelzi, valami van körülötünk, de fű alatt a kakas kieselet bennünket, s a hitám mögött kel. Persze ugyetlemlé dobom a madarát utána. Önmoml tapasztalásom, ügyetlenség ellenére a hejás nagyon is meg akartja fogni a kakast. Eltűnik az erdő felet. Fűtés, de a nádas s az erdő után áll! A nyulacskó csoport – köztük „Süni”, kiűl a madarant kaplám – szentantánja a fiatal hejás kakas pedzsesnek. Akáckorú koronamagasságban csipje nyakon a kakast, aki hangosan kátdhába méltalankodott. Mire berömm öket, madarom már félg megfeszította szegény kakast ékesen csillagó tollalát. E fiatal hejja Nyiregyháza környékén hájt ki a lejáról, és isten tudja, hogy került egy zugsólymász közelébe, aki komoly ószeg reményében vitte piacra a madarát! Ennek híre jutott Sünhez, aki nem rest, félkereste a „sólymászot” és elkozabta a madarát. Mivel már minden madárgényteljesült, így maradt „nyakamost” e madár. No, de nem bñom! Igen sok örömmel telt benn!

A harmadik napom – eleget téve ama igyének, hogy a fiácutélp közelében lehessen vadászni – két csoportra osztott a hejás társaság.

Alig maradtunk néhányan, akik a természetes vad esztést részesítettük előnyben.

Kovács Gyuri madara immár megemésztette a nyulcoml-csemegét, és újabb három nyúl fogásával zárta a vadászatot.

Bagyura Pista futásai alul maradtak madara teljesítményén. Bár nekem lenne ilyen jó madarom!

Kovács Pista és madara remek együttest alkotnak – a nyulak bántára, hisz két nyúl került általuk területek!

„Tanár úr” bizonyította, hogy „örög madár is tud nyulat fogni” – nem is egyet!

A másik csoport, Zaborszkyné Márti vezetésével amny fiácut hozott területe, mint az összes sólymász az elélt három nap alatt.

Nagyon eredményes a sólymászok között az idei szezon! Köszönöm érte a szervezőknek!

sólymók többet fogtak mint a heják.

„Palika” is szápen repült, nem félt már a fiácutól. Volt egy érdekes momentum. „Palika” röpült, majd a kezemen levő Kaszatra rászállt, behajlott karmával, majd onnan lerzártan a földön kezdett körtözni. Márti megjegyezte, jellemző, hogy mit láthat otthon „Palika”.

Gróf Sanyó Györgyre az első napi szép tarapélus után kiakadt. Rájavet egy termékre felköszött és a fejük fölött eltűnt a felhők között. Félórás várakozás után egy galamb magashozott felkötött. A galamb is már a látóhatár szélén volt, mikor György felöltött zuhavva a galambra azt megfogta. Ettől kezdve csak galambszóval volt hajtandó.

Árpi fiatal vándora is megfogta első vadját.

Azt hiszem, hogy a magyar sólymászok sokat fejlődtek. Most nem kellett madarat kerzeni, a sólymók figyelmeztető, sebj magam arvarán repítve vadásztak. Nagyon jó területek voltak. Néhány száz méter megéve mindegyik sólymot tudtunk engadni.

A találkozók hejás vadászatáról Imre tud bővebben beszámolni. Imi, a nagyuszású vadór szinte sügva valótka meg nekem, hogy a Zaborszky házaspár egy beállt pár, hisz mindent, ami mozgott, megfogtak! Néhány dolgot, amiről én is tudtam, megemlíttem.

Kellemes 5 napot töltöttünk el Szarvason, szép emlékeket őriztünk.

Szarvas – 1997

(Részlet sólymáznaplómból)

ZABORSZKY EDE

Nézem a hotel parkját mely üres már, és sívesem ósszszorult. Ezt az érzést elmondani nem lehet, mert könny sokak a szemembe, és gomboc van a torkomban. Egy üres sólymútkó, és egy fűrdőfőlt áruikodt arról, hogy vadászmadarak káprázatos serege népszájtta be ezt a fákkal keretezett füves területet. Egy évig eszedes lesz a új, nem venk fel a eszedet dűszeg madaraink ércbangyi csevegtyűi. Nehéz belefogdani is, hogy megint egy hosszú óvig kell várnunk, és akkor talán megint itt vadászatunk a magyar alföld e káprázatos vidékén. Szarvas, már mindelőkre belevesztél az emlékezetembe! Olyan sólymász élményeivel ajándékozott meg szűd rósságod, amit soha többé feljeleni nem tudok. Nem tudom feljeleni tudó nekiramodó nyulaidat, melyeknek fétkelen szegűldását törte meg erőskarmú hejám. Sem egyelőző fiácutakassid porcellán tollát, amikor villogó szemű madarom nem kis bámatára tarisznyamba raktam őket.

Hogy is kezdődött? Csezszen haladt velünk az autó Nagyszarvas felé, és akkor még nem gondoltuk, milyen esodlatos élmények várnak ránk aznap. Imre, a házigazda vadászárság hivatásos vadászra már várt ránk a vadászterületen. Első pillanatra látszott, hogy izgój vég vadászokhoz hozott össze a sere. Átvette csoportunk vezetését, és már pár perc múlva tartotta az eligazítást a vadászatra kijelölt területen. Elmondta, ő még sólymászát nem látott, ezért

törték vár segítségét, mondjuk el, milyen területen, hogy szeretnék vadászni. Bámolatos volt, amilyen hamar megálta a dolgok lényegét, és meanyire segítségünkre volt a vadászatunk. A kezdeti lehangoló sikeretelenség után dél körül egy telepített akácshoz hajítottunk az új melet. Ugy iz sor fából állt, és két kilométer léheltét. Kovács Gyuri odaszólt nekem: „Ede fogas már válnam!” Jé – videszteltam – csak megbeszéltem a Mixó nevével. Oda is szigam nek: „Kedves madarom, te aki már anyai reménytelenség látszó helyzetben voltál képen bravúros teljesítményekre, ne hagyj eszben most sem.” Dána, lass csodát, tényleg kegyes voltál hozzá, alig tettem pár lépést, és az út és az akácvas közti gázosbó szinte a lábam alól felelt egy gyönyörű fiácutakas, sebesen repült a fásoron vészdelte. Természetesen Mixó nem már a nyomában darálta a levegőt, és elűntek a fák mögött! Gyermekünk után!k! Mire odaértem már csak a fiácut látható tudtam konstánál. Legnagyobb bánatomra a fogást nem láthatam. Na mindegy, no legynék telhetetlen, a maccs már megvan, lelkes vezetőnk nem gondolhatja, hogy a sólymászok csak legelőn jönnek ide. Utóerre a rám váró társaságot, két nagy kukoricabúza között egy keskeny úton vágunk át. Kívre a kukoricaból az elénk táruló látványból sejteti lehetett, hogy ez egy jó nyulás hely. Magángazdálkodók valkozatosan nyívtól madárgászaj parcellához értünk. A terület kielmavez, közelvélő a kukoricás mellett, egy ötven méter széles nyílszáztal vadászottam

megérkeztek, pontosság és figyelemzettségük feni kijelentésem támasztotta alá. A közös bücsüteríték elkészítése után a felsorakozott selymások és vendégek fedetlen fívet beszélgettek tisztelettel a három nap vadászati terítékét. A selymásmester a teríték előtti jelentést tett a szervezőknek a háromnapos vadászati eredményeiről, terítékéről, részletesen értékelve a hűség csoportok részvételét, vadászati személyre lebontva. Mint szervező és a selymásmester vezetője, én is értékeltem a vadászokat, melyek belső és madárvezetésük nélkül, figyelemzetten és sportszerűséggel áthatottan rajoltak.

Dicsőretek változásnak könyvelhetjük el, hogy a fiatalabb generáció is egyre nagyobb létszámmal, tudással, jól idomított madarakkal és sikeres pedzésekkel jellemeztek ezen a találkozón is. A selymásmestereknek eleget tve, az első zsákmányon felavatott az „első halozó” selymásmestert is, kik bücsük mutatták fel (sajó fűcsékel) ereklévé való avató palkaját. Selymásmesterek közösségének szilárdulása, az eredményeket már felmutató új generáció, hagyományaink tisztulása és ápolása, a ragadozó madarak és a selymásmester iránt érzett elköltés és elfogult szeretetük, a már megnyitva teniükarunk mind-mind azt mutatja, hogy ez a közösség igencs joggal a magyar selymásmester képviselője.

Egyesületünk nevében megköszönöm a Nagygyömbösi VI. képviselőnek a vadászati lehetőséget és a baráti figyelmét, bizakodásait felveve ki arról, hogy a jövőben is vadászhatunk kiváló területen. Köszönöm illete minden alkotás résztvevő tag és vendég segítségét, mely e vadászati sikeres lezajlását elősegítette.

A három nap terítéken 8 mezei nyúl és 21 fácán fekad. Ebből 8 fácánt a selymásmester csoport jett el.

Személyre lebontva itt is szeretnék megemlíteni, kiemelni, egyfelől példátlanul is a legeredményesebb vadászó selymásmestereket.

Selymásmester

1. *Tóth János*, elnök
fiatal hím vándorselym – 2 fácán
2. *Kis Árpád*
fiatal hím vándorselym – 3 fácán
3. *Dr. Lakos István*, főselymásmester
örög hím hibríd selym – 2 fácán
4. *Horváth Zoltán*
örög hím hibríd selym – 1 fácán
5. *Ernst László*
örög tojó vándorselym – 1 fácán.

Héjas (nyúl) csoport

1. *Zaborszky K. Mária*
örög tojó héja – 3 mezei nyúl
2. *Zaborszky Ede*
örög tojó héja – 2 mezei nyúl, 1 fácán
3. *Kovács István*
örög tojó héja – 2 mezei nyúl, 1 fácán
4. *Káló Ferenc*
örög tojó héja – 1 mezei nyúl

A másik héjas csoportban, a hím héjakok közül szinte minden alkotás vadászó tudott egy fácánt zsákmányolni, itt csak Skórcse Balázst emelném ki, aki ög hím héjával az első fácskát jette el, s mint felavató, az avatópalkáját talán még a fácskájánál is bücsűben tartotta.

A teríték értékelése után a selymásmesterek zsákmányait felvéve beszélgettek, de nem végezetten. A teríték szálva már a következő „Tököl és környéke” vadászati várta hajlottak el a költés és sötétségbe burkolódzó havasi dombok közül.

Néhány gondolat a közelmúlt selymásmesterről

DR. BALAZS ISTVÁN

A selymásmesterek, pontosabban a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Selymásmester Szakosztályával még a korábbi időkben, 1991-ig beszéltünk volt kapcsolatunk, mint Pest megyei vadászati, erdészeti és természetvédelmi felügyelőnek.

Ez a kapcsolat, így visszatekintve napjainkban a múlt, megjelentéppen – és ezen lépésben meg ezen írás készítője – sokrétű volt, olyannyira, hogy személyesen ismertem a szakosztály vezetőit (Dr. Tusnádi Győző, Bechtold István, Duha György, Balázs István).

és Bogyai Frigyes urat), és – a szakosztály működését szinte folyamatosan figyelve – a szakosztály ragadozó madárral vadászati kiváló tagjait is, akiket az állami vadászati igazgatóság keretében is találkoztam. Ezzel máris érintett kapcsolatunk sokrétűsége, és ez történelmi visszajáratású esteiben akár részletezni is indokolt.

Kezdem azval, hogy ragadozó madárral – akkor már csak héjával, és kivételként engedély birtokában néhány selymásmester – vadászhattak azok a személyek, akik

lehető az állami vadászati, engedélyteríték számlára a ragadozó madár tartását és az adott esztendőre kiváltságos a vadászteríték.

Ebből a vadászteríték bizottság működése és a vadászteríték kiváltsága a megyei vadászati hatóság hatáskörébe tartozott. A madártartási engedélyt a természetvédelmi hatóság adta ki, de csak azoknak, akik a szakosztály tagjai voltak. Ennek alapján a szakosztály vezetője, ha máskor nem, de egy decembert végű vagy január eleji időpontban minden évben felkértem, hogy a vállaltó létszáma, akkor még 20-25 fős taglétszáma az éves vadászteríték kiváltása. Ez mindig ismerkedés, tájékozódás is jelentett a szakosztály és tagjai tevékenységéről, eredményeiről. Soha nem felejttem el, hogy ezen alkalmak során mindig felmerült: miért kell a madárral vadászati kiváló személyeknek vadászteríték tenni, vadászteríték váltani, hiszen ők nem fegyverrel vadásznak, na meg nem nagyvadra, csak legfeljebb fácánra és mezei nyúlra. Akkor is azt vallottam és ma is állítom – ez utóbbinál könnyű a dolgom, mert a jelenlegi jogszabályok is előírják mindkét, sőt még a külön közzétett vizsga is kötelező – hogy általános vadászati ismeretekkel kell rendelkeznie azoknak, akik kint járnak a vadászterítéken és bármilyen formában, módon, eszközzel (vagy madárral) fizik a vadászteríték.

Ma is állítom, szívvel, kellemes, tárgyiszertű volt a megyei vadászati hatóság és a Selymásmester Szakosztály kapcsolata.

Enlitést érdemel talán az a helyzet is, hogy a megyei vadászati hatóságnál dolgozott Sági Oszkár, a szakosztály tagja, szenvedélyes madárárs. Engedélyvel tartott vágómadárral néha be is hozta az ürökhöz, mi meg csak bámultuk, csodálunk, a fészfés tartató állatot. Selymásmester valaki egy sűrűn héját hozott be, amit úgy talált. Tartottuk, majd Sági Oszkár elvitté haza és sérülésből gyógyította. Saját madárral, miután megyei természetvédelmi őri munkatárs elvitté be és juttat egész lehen a megézt, magával vitte ellenőrző körjáratra és ott roptate. Volt is iradalom néhány oktalan vadászterítékénél,

kaptam a bejelentéseket, hogy a területükön „selymásmester orvadászkodik”. Bizonyteríték nem volt, csak mondják a magukét. Sági Oszkárnak este agyban sem volt orvadászani. Ezért külön írást engedélyt, igazolást adtam ki részre, amely felhatalmazta madárral történő „ártalmatlan” reptelés folytatására.

Ahogy írni ez a kis visszatekintésem, életem történetem azok a napok, amikor az évente rendezésített megyei vadászati események egyik leglátványosabb műsoránál a vadászmadarak reptetésé, bemutatása, sőt események engedélyezett vadászteríték volt. Valóban látványos eseménynek lehetett szemtanúi a jelenlévők, és még a puskás vadászok is érdeklődve figyelték a madarak vadászterítékét. Legjobb esetben annak szurkolóik, hogy sikerüljön a kézzel elengedett madárnak megfogni a felpárló fácskát vagy a sebészen iramodó nyulat. Erre is volt példa.

Ezek a látványos bemutatások leginkább azt bizonyították, hogy a puskás vadászok és a madárral vadászó akárok egy helyen, egy időben lehetnek, s minél oly sok selymásmester, sőt vadászmadár, ami bármilyen merítőkü „vesztéséget” jelentene az apróvadban, vagy a vadászteríték jogosítottak.

Napjaink ilyen, vagy a témához kapcsolódó történetek, eseményei, a kapcsolattudásunk nem ismerem, de nem is ez volt tárgya írásoknak. Jól emlékszem gondolkodni vissza a selymásmesteri munkáimhoz, és az ottani években, mielőtt még elfogadtam, befogadtam, támogatást nem volt olyan kedvező min. napjainkban (reméltem így van), sok élménytelenség, előéletet kellett legyőznöm, hogy elismerést helyezte karóimra.

Az gondolatom, ez volt a hősök és ők voltak az igaz történetek a selymásmesteri eseményekről folytatott tevékenységben. Elismerést illeti ezért írtam.

Közösben, hogy felkérésre e néhány sort papírra vettem.

Budapest, 1998. április

Selymásmesterek a Magaskola című film forgatójáról

BANFFY GYÖRGY

Sőt! volt még a hajnal éppen csak érettezet halvány közt. Mikor kiszálltam a kocsiból, a zaj, a fény, a világosság, a természet és környéküzelmet szerető ember, élete gyönyörű emlékeit érzem magamban, míg emlékezem fog.

lakóhelye házódást meg a vándori akárok felok között. Mikor kiszálltam a kocsiból, a zaj, a fény, a világosság, a természet és környéküzelmet szerető ember, élete gyönyörű emlékeit érzem magamban, míg emlékezem fog.

lármat jelentő reggeli autózásunk.

A munka aztán legelőször velük kezdődött. Mert a madaras jeleneteket addig kellett leforgatni, amíg a pusztai nap nem vált egézővé. Nem felejttem el első nagy élményemet, mikor a vastag selymásmestert felhúzták a jobbjamban, ballal tartottam a gyönyörű Csabok szőrezt fogott gyepjéjét, és a kezébe ráültettek a madarat. Erős, gyönyörű kereszt volt, ezt látta a filmfelvétel gép a legelőben, még a messzeségből is.

És aztán jött a harsány kiáltás. Előre, a távolban éppen hogy látható bokros fegy. Abban állt a fegy, oda kellett megérkezni madárral, levannál, kálapostál. Nem vettem a sorrend. Úgy kellett hirtelen pihással tartani a jobbon ülő

madarat, hogy a vágózárs ztykóló utemét a madár né érezze. Ha rosszul csináltam, azonnal veresni kezdett gyönyörű szármányával. A lónak is meg kellett éreznie peckesen, száp elegáns fűfűszál, rajta én és a madár. No meg a fejemen a kálapok is, mert az sokszor volt onalóvá, s repült a nagy vágózárs alatt. És melyik kezemmel igazítsam? Jobbomon a madár, ballal a lovat tartom, irányítom. A harmadik nagy vágó előtt már semmi szőpárcám nem maradt kalap egyben egy behúztam, olyan nyágyre, hogy a szemem is alig látszott ki alóla. De fejemen maradt, minden vágta és madárszármány csatlós után is. Aztán a jutalomfalatok ideje jött el, izgalmas és ősi erők bűvésze alakult ki ló-madár-galambócsám és a „gázda” közt, míg el nem fejezett minden két húscsát. Szerettem ezeket a napokat. Mindaz, ami ott lezajlott, akár velem, akár körülöttem, egészen ősi, mélyben elrejtve, val mindkét szemem világát érezteztet fel. Talán valamennyiünkben, akik végigjártuk az a hal vagy hét hetet.

Az eredmény legelőző lett: világszerte díjak, elismerések pontogtak a film körébe, kivéve persze itthon. Az akkori világ és vezetői nem szerették, ha valaki előlük tartotta saját lelkiükben is feltehető tulajdonságuk tükröz: vigyázz, Te is lehetél diktátor, akármilyen címszóval kengtet a népfelkelés elléplő draperiát.

Mert a madarak világa nem csak az ősi tulajdonságokra vetett fény. Az állomány jászott szőp kíméletlen vezetők gyakorlata volt leplező abban a korban. Sokan mondták, hogy csak azért nem gyűlöltek meg jobban, mert az látszott rajtam, szerettem a madarakat, meg a lovat. Hát, bizony sokszor könnyebb velük együtt élni, mint sok ember-társunkkal.

Amikor forgatás után leültünk selymásmesterekkel a rönköre, melyk szálláshelyünk körülvettek, s ők hallok elemzettek előttem egy-egy madár tulajdonságait, szokásait, meg hogy majd holnap ezt meg ezt kell csinálnom velük, hogy minden jól sikerüljön, olyan

nyugalom és biztonság alakult ki a térségben, amit műszerekkel mérni lehetett volna. A fiúk rajongtak, ahogy a madarakat nézték. Olykor igazítottak a szájukon valamit. Ahogyan beszélgettünk, ködösretem ahogy valszóllak, varázslat volt. És ezeket a hangulatokat meg a forgatásokat bizony

kenény megpórbólataimasi sem árnyékolhat be. Sőt. A megfeszített munka, a röptetéses feszültség, biztonságos helyő világát állt össze a néhány hét alatt. A Szécs, természet és környéküzelmet szerető ember, élete gyönyörű emlékeit érzem magamban, míg emlékezem fog.

Varjú pedzés a Hortobágyon

PUSKÁS LÁSZLÓ

„Sok szép pedzés után előtűt egyik selymásmesterek és barátom Gyomáról. Puszkás László ma is a biológiai tanóra ott az egyik iskolában. Kíváncsi volt ennek a selymásmestereknek a munkájára.”

Lelovics György (a Selymásmester voltam a Hortobágyon, 1997, Nimród Alapítvány kötetből)

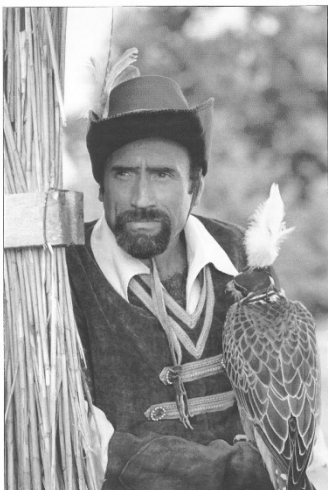
Kora hajnalban érkeztem meg Közép-Európa legélhetőbb selymásmestere, Opat-Pusztaköcsre. Lelovics György selymásmester éppen figyelemző gyorkorlatot tart Symburg nevű kereszénységével. A segédselymásmesterrel van elfoglalva. Ez nap mint nap órámi pontossággal ismétlődik, mert a madárral való foglalkozás a lehető legnagyobb következtetést igényel. Bízalmat figyelemmel dolgoz, a hívó szóra azonnal engedelmesséklő madarai válaszokkal amulata jelenek.

Csak Castor és Pollux, a két kis hím vándorselym nyugtalanoknál hiába magaskolájukon. Számlára ma nem lesz figyelemző. Ők vadászni mennek! A selymásmesterek egy-egy eseményt bíráll közelkednek a madarak felé. Azok már mesztöröl, szármány gyors, türelem csapdázással „advóznok” bennük. Béklyók feladás, madarak felszálkázása után elindulunk a búzaveték hívatlan detszmákonk ritkítására. Révid menetelés után hatalmas varjúcsapat röppen fel. A két híres legvádasz a legelőbe nyúl. Castor nyugtalan-keleti irányba, Pollux pedig kelet-nyugati irányba körítve bekerül az ellenséges csapatot. A több százból álló varjúcsapat élet-halál harcra kezd. A fekete legfelhőként fel-s madarak oly hirtelen tűnnek le, mintha valamilyen látványtalan kéz itene vagy vezérelne nekik. Nagy veszedelmbe kerültek. Amikor kissé feljebb szállnak a selymásmester, a varjak azonnal felroppannak. Szeretnék megfogni a kínos fogságú Csakhogy erre a selymásmester a lábátmozok. Ismét az akácokba vágódnak. Úgy látják, ez az egyetlen mentésük.

A vándorselym az ellenfélét főleg a levegőben tudja leküzdeni. A varjak ezt nagyon jól tudják. Ma a fák alatt kibúválnak, kurjongatnak, és ami a kedves olvasó

előtt talán hihetetlennek hangzik, teljes erővel ráznak a varjakkal megakódott fákat. A halálra jött varjúk már alig tudnak röptelni. Fától-fáig tartó útjukat követ kecsa léghérsége emlékeztető módon teszik meg. A halálraesett igaztező gyűrűből többször megüresednek kitörni, és mindig eredménytelenül. Ki tudja hányadszor vágódnak már vissza az akácokba. A selymásmester pedig az ismeri kis akrobatiak, annál tempósabban táncol, minél tovább tart a legihare. Most erősebben táncolnak. Par varjú megint megpróbál kitörni. A selymásmester kb. 160 km-es gyorsaságnak megfelelő zuhanással kezdenek. Mi hangosan biztatjuk őket, így akárcsak elvonni a varjú figyelmét a selymásmester. Helyesebben ezzel megoszorjuk a varjú figyelmét. Örösi sebességgel zuhannak a madarak áldozataikra. Tompa puffadás közepette kerülnék őket a gyönyörűen zökendő búzavetésbe. Többet tesznek ebből, azaz izletes falat van. Ezt kapják jutalmul a nemese küzdelemért.

Eddig a vadászati. A többi varjú pünkszerien menekül el. A varjaknak a selymásmester ellenlége. A puskás vadász elől hamar ki tud futni. Legelőben eszben egy sem kerül csövégre. Árvátlának egy terpeszszállal és további folytatják vetésről munkájukat. A vándorselym elöl messze menekül. Ez az oka annak, hogy egy-egy eredményes varjú pedzés után napokig sem lehet látni varjúkat a környéken. Közben a búza szépen nőlet. Nemzetgazdasági szempontból tehát egyáltalán nem közömbös ténykedés a selymásmester. A varjak által meggyújtott búzavetés 60%-kal kevesebbet terem. A varjak tömeges pusztítása természetesen is megpolgálta volna, gondolják egyesek. Ebben igaznak van. Csakhogy a varjú a búzavetés rongálása mellett a mező legelőre pusztításával igen sok hasznot bújhat. Mi tehát nem akarjuk kiirtani, hanem helyes biológiai védekezéssel távol tartjuk tartani búzavetését.

A szerző a film egyik jelenetében.

elrészlet Sok-sok családnak biztosítani tudja két diómentőt madár az egész estendő fagyjagát.

A Viktória nevű tó vendérszobán is szépen kitért magáról ebben a vadászati szobában. Több mint 120 szürke gem halgazdaság mintegy 150000 Ft hasznót hajtott a halgazdaságuk s továbbá a dolgozó napok.

Igen meggyőződéssel és tisztelettel méltó dolgot tetét, amit ez a halszaki, vezetői mezdori sólymásmester produkál segédanyagával együtt. Mindenesetre, ha

a sólymotelepet korszerűbb építményekkel ellátják, akkor még lényegesen több hasznót tudnának felmutatni. Ebben az esetben a madarak helyes átteleltetésekre, a sólymász lakása, a vadászok helye, az időmóltó fő elhelyezése nagyserűen megoldható.

Már mesze elhagytam a sólymotelepet, s egyezt azon gondolkodom, hogy mennyire szerves része képezi a sólymászati a mezőgazdasági védelemnek.

Gyoma, 1956. január

Pákászitörvény

BÉRCSES JÁNOS

Kötöm a hálót, a pergő szemek régi emlékeket idéznek...

– A szőlőgát alá vezet a tít, majd a szembe befűve a fűzőt hálót, utána így átkerülök! És kézen is van az első szem! – hallom boldog emlékü apám nyugodt, pedagógus hangját, ahogy az ősi mesterségre ókít.

Lehettem talán 6 éves. Emlékszem, mandulagyulladásig voltam köve és unatkozom nagyon. Fekör jött apám, hogy a családja ősi hagyományának, a pákászati munkaszakmának a készítését átadja nekem.

Alkorrhalm meg nem volt, szántépig, még szesz tévé sem ezerről eatornál, csak a Kékes, az sem mindenkinek és különben is csak délután volt adás. Így a délutáni unalmas lázzal teltek. Hogy a lázamat meg tudják fektetni, szeltem kényszerpihenőre próbálták szorítani. De egy gyerek és főleg a magamfajta, ez teljességgel képtelenség volt!

Apám tudja jól, hogy az államesselkel már nem lehet megközelíteni (új)jogommat, ezért elővette a naccó (tít). Elkeresztelték talán az utolsó tagja volt. Előtem láttam napcserezt, ránképlő arcát, dolmányos ajkát, amit a Berettyó partján feszít hálóját, vagy a Káló mooszáiban kosárral tapogatta

– Ha négyzetet akarsz kötni, akkor mindig egy szemmel kezdünk, így! Majd minden sor végére kétszer egy szaporító szemet. Ebből lesz az az igazi emelő háló! – fűző meg hozzá érdeklődésem felkelt. Bízottam, mert, tudta, fogynak vagyok minden hálal-vadász kapcsolatos fondorlatban.

Kötögettem a hálót, jól-rosszul, közben állító fűlkéket hallgatam apám visszaemlékezései nagypapámról, ki a pákászok nemzedékének talán az utolsó tagja volt. Előtem láttam napcserezt, ránképlő arcát, dolmányos ajkát, amit a Berettyó partján feszít hálóját, vagy a Káló mooszáiban kosárral tapogatta

a kárászát és a csikót.

Óregapám ritkán volt otthon. Apám szerint csak akkor, amikor „a szőlőben” munka volt, vagy elfogyt a dohánya, ne adj’ isten, szűz este a saját faragási rúszgavóker pipája.

A háló munkaszakos, a megelhetésinköbe elengedhetetlen alkalmasság volt, így a család apraja és nagja hamar megtanulta a kötet.

Ez mindig apától fűre szállt, kimondottan férfimunka, mint a szőlő- és a bortermelés. Bár a derekunk bomlottak elég savanykás nedűt adtak, mégis nagyapám csak ezt volt hajlandó megenni. Na meg a presolt torkolyi mérgezős párlatot. Hajhatalan volt a dohány kérdésben is. Csak az általa természet és gyűjtött, majd a szénapárlaton szárított szálaként szerte, melyet időközben beki tisztítottak és a szőlő sorai között természetek között.

– A dobáló és a más. Egy fénkarikára, talán ekkorára – mutatja félén apám karikába hajlított mutató és hüvelykuját, – először 32 szemű kötsz le, majd 10 szeműként beszaportod. Elég 3 méter átmérője, mert ezt még kényelmesen el lehet dobni.

Matematika tanár nyilvánhoz bűn elmesélt az ólmozsa és beléltetés szabályait, a póráz bekötését, majd fűlkéses inszallába kezd, a háló működését illusztrálva.

Közben kelkesen, egyre szaporabban kötöm első hálómam, melynek szemei már hasonlítanak egymásra. Megismerem a csikógó varsát és a szigonyt, a mézős nyúl lőrt és a fiacéskéntét. Lélegzet visszafojtva hallgatom, ahogy nagyapám az előlőltés karabélyával az őzkét erőzza, vagy ahogy halba fogja a nagyapám eskiréke szokott józó hóját.

Most is mondanám neki:

– Látja, ott van a ponty! – mutat már a vízben egy kis nádából tükrözve bőve. Ilyenkor lehet látni a hálót, a vízből – talán meg suttogva.

– Az eddig csak zöld víztükröknek hitt vízfűlkét megnyitotta tükre előtt, megmutatva a nagy sötét testet, cuppogó, sárga szájjával.

– Így tartás a villát, a hálót nem molyozzon a torzák között! Így, így kell kezelni a hálót! Mindig a feje alá célozzon kisse!

A villa megpendül és az acélos izmok az izszipig taszítottak.

– A villát csak egy pillanatra mutassa a halnak, azt had’ erregyen! – mondta most már természetesen részletes hangján.

– Megvan! – kékzetem izgottan, elakadó lélegzettel, mert nem láttam semmi mozgást a nyelven, bár ottlátom izmai sem emyedetek.

– Hogy a fenebe ne! – mondta mérgesen. – Csak a feneleg le kell taszítani, a villán nincsen szakáll, amiben a hal felakadna.

– Lenyitok érte – hajolt a víz fölé. – Keresse a fejét, hüvelykuját nyomja a szájába, a többi a kopolyvívi alá. I-lyéjny – emelte a jó három kilos halat a víz fölé.

– Először felült, csak utána vészi le a villát! Na mos már tud minden! – nyomta a kezembe a villát.

– Halat meg maga is talált már – utalt horgász eredményeire, melyeket korábban mindig büszkén és hangozó mutattam fel neki. Most már szágélylen a dolgot, de nem haragudhatott, mert kezembe nyomta A Villát!

Igazán nem is jónak részletes emlékek egy szemem elé, csak az emlék fel, hogy több magyob bal is sültette magát nyugira a nádokban. En meg emelem a villát, már nem fohászokodom, nem idegeskedem, csak a ragadozó természet kedvéért emelem tovább a villát, és gyémánt lenyittem a villával megadó hal teste tőre meg.

– Nyomja már feneke! – csattant megélttem a dörgő hang és a nyel viusitának határozott mozdulattal vettem végét.

Alig egy kilós lehetett első pontyom, mégis elmondhatatlan volt az örömem. Minden érzelmű kitérőnk, csillogó szemmel néztem nádi tanítómra, a már felhalozott „filozófiát” mutatra. Borostás arcú serceve simította, mindig mosolygott volna.

– Jól van, mára ennyi rendelt, holnap is van egy nap – vette ki a kezemből a nyelvet, s megindult a nádhoz

kiféle.

A dícsértel őseim pákászitörvényét visszahallva meggyőződésem, álltam meg ott egy darabig, zsekmányommal a kezemben.

Kötöm a hálót, nézem a szemek..., mint minden Szilveszterén.

A háló szemét felbotja a tekintetem, a galamb szemét kerese. Ez olyan mint a horgász pedzöje, előre jelzi, ha vendég érkezik.

Nem rángatom a családmagam, hisz az idő foga már zuzmaritá ragott a háló szemre. Összekötve a gubbaszokot nádkonyhám között tanított hozott szalmájában.

Szél sem rendül, csak a cinkögó kereszlenek az ünnepi fűchére előtűnt táj bokrai között hangosan.

A galamb lefeszült fejét mereven a csendes irányába fordítja. Tudja, ha megmozdul, az végetes lehet.

A napi pontok most feljűlkének, a dermeszt egy pillant alatt elszáll a zsinórt megrántó ujjaimból. A galamb csak egy szükséges rövidet esp szármával az egyensúlyi érkébe, majd óluga magá. Számok, tudom, hogy a harmadik elragaszkodás után ragadozó is fog jönni.

Egy-kettő-három-négy, nyílveszőként vágódik a karvly a galambhoz, de celeri már nem tudja a rázható hálótól. A pókhalókat ráterülő háló szemétől ócegreve próbálna szabadulni, de egyre csak gubalyodik.

Ugrók frissen a siker érzésével és bontom a hálót szemem boldog szívével, hogy megint sikerült. Szap fiatal tejs, bíróis jó volna vadászadnak. Minden karvly jó! Valaszok csak úgy magannak. Egy fogdosom és simított ki borzolt tollait, mintha csak egy törökny eszesen volna. Gyors mérlegelés és gyűrűzés után becsúszom.

– Vigyázz magadra! – engedem útjára elmaradhatatlan búcsúszavaimmal. Gyönyörködtem öltében, míg a bokrok el nem takarják előlem alacsony sultané, karcsi testét. Már csak a cinkögó jelző útját.

Kifesztem ismét a hálómam, kukoricával jutalmazom a galambomat, bár ő ezt nem respektálja. Dakt kongatnak a távoli horangok, amikor a hossa ledug órák után ismét tőre megéltetést ért belem az újamat a galambhal ószokott zsinórt megfeszítésre. Szemem elé, mint lassított film kockái perengnek az események. A galamb halálos felcélommal a szűzrebb retengve ugrál, csak ugrál. Nem tudja, hogy hálót vedlőn ottlalmazza, igaz a ragadozó sem sejt, hogy ő

– Mesélj még!

Kötöm a hálót, nem csúsznak a szemek, látodszán soronköveti egymást...

Zöld mundaerban, felnyitv fejjel feszitem titokban a hálómam négy karó közé, bár kevés a tapasztalatom, de a karvlyt, mely a laktányá körüli bozótos verébállományt szabályozza, meg kell fognom! Ma nem vagyok szolgálatban és a hivatalosok is elmentek már a laktányából. Csak jöjöm ma este is!

Antán ott álltam felette, szívem a torkomban dobogott, mint aki tudja, hogy fölőban jár és ócsim tanítása által készített törtévelembe begabalyodva sárga szikrákat szört felem az öreg tojó karvly szemé, életem első vadonfogott karvlya.

Több sebből végezve, szívem ritmusával szánkront remegő kézzel vettem ki a hálóból karvlyom, gyönyörködve kékeszínre hátában, rökavörös díszöltében, hüvelykujamat szorongató cingár lábában.

– Amire nincsen szükséged, ezersz el, hogy jóvőre is fughass! – hallom a pákászitörvény nagypapámtól, és kinyitott tanyerem egy pillanatra értetlenül néz rám a karvly, majd óluga magát az előtem tonyosuló fa alsó ágára felülve, válla fölött visszetekint koszosformán, és alacsonyban a tuják felé veszi útját. A cinkögó még sokáig „szinak” clesen, riasztva tanyámat.

Azta is mindig felkapom a fejem, ha ezt a hangot meghallom, hogy ha csak egy pillanatra is, de megláthassam a szellemzárnyó légi harost.

Kötöm a hálót, perengek a szemek...

– Na mi van? – kérdezem fölött hangon barátomtól a hajnali sötétben.

– Jól dolgoztok – csigázza zsekmányoszerő újfi lázám, – rendesen rángat! A potkákat is lemertette úgy gaborgyázni! Na itt van az első ponty.

Felcsúszva a hálót, vödörnyi keszeg és három szép aranyhász fekszik a laktában.

– Jól sikerült az ereszdő, nekem is kölcsénel így ihyet – zárja le barátom a hálóm vizsgáztatását.

– Inkább beszélj apáddal, hogy tanítsd meg a villával bánni – próbálom az útkétre rávenni.

A Sziva családban nagy szerepe és keletje volt a halnak. Gyerekefjeid mindig esodallattal néztem barátom újfi „munka” közben. Nagypám alakját láttam benne, amit harszaborgóit, fektette le pöccével, vagy a balnoknak kötött ki habsz tét egy nádcsozó köré. A hálózás nyugmestere is volt, főleg

a tükör- és az ereszdőhálómam. De a villázás az más! Az mívészet.

Báróam apja sófólkak, szigony fűjta, aki a magam 12-13 éves forma gyerekkel szóba sem állt. A nádi takarásban biva szentekdem derégek a vízben, levek kímélt és hegyzoktató mozdulatát. Csak egy hosszú pórázra szerelt villát és egy spárga hálótól húzott maga után, szelvére a nádas napfényben öblött. Azután méhetelen lassúsággal emelte és emelte a villát. Göröcsően szorítottam egymásba igazolomtól remegő ujjaimat a látottak harszát. Azt, Villányors és halálos biztonsággal sajgótt ki, majd jobb karjával lenyitva, a villához rögzítve emelte ki a természetes nádi nyugrát. Pár száz méter megtétele után a klotgatványj már le-le húzta a megzigonyozott 5-6 természetes háló sávja. Sola nem zavart el, de nyújt is hivat, hogy közelről lássam a csodát.

– Derek egy háló! Hallom villámi akar – gyerek létemre magzózt, megadóan az idegemen kijáró tiszteletet, régi magyar szokás szerint, mely mint sok más, a feladás hómolyába merült. Szó nem jött a számrá, csak bölöntöttem és szemléstve álltam a portáján egy fűlkével és dobogó szívével, hogy most mi lesz. Féltem a halásznak, mindig morcos alakjától, bár lágyan simította fia fejét.

– Maga a tanító fia igaz? A fián mondta. Szóval villámi akar... – mondta elgondolkozva.

– Igen! – találtam meg hirtelen a hangom, bár férfiasabba szeretem volna.

– Holnap kilencet itt legyen, és ne készen! – nyújtott felém kérges kezét bűzőző. Isten áldja!

Fűgész egyjén nem aludtam, már nem féltem cserezt száfa tereztől, berki vilárt sejtő hangjától, kemény kézzorítástól.

Kilenc előtt – kék-fehér fűlkékben – már ott álltam a kis sárga hál előtt. Szokott barna klotgatványjában, a pendelyzóra kötélt ólós „fűzível” megjelent, biccentve avvalát. A fűzívelt lettemte villáját szelvével, fontasan vizsgálta, majd a kezembe nyomta, amiólt kisse megfűlkélt. Visszament a hátrá és egy méteres spárgát hozott.

– Gondolom szükség lesz rá, látom nem hozott.

Minek hoztam volna, arra sem szánítottam, hogy a kezembe vehetem a hálót áltól szorszárom.

– Ez a villa. A nyele mogyó, mert ez a jó! Nem reped és óreges is ruganyos. Ez pedig egy kemény bordás számszűzött villa volt. Parizsba egy tonyi, hogy jól felpisorított, majd a lapjára kalapált. A két szelő ága meg így, befűlkélt kell kovácsolni, hogy tartasson legyen. Így nem esik le róla könnyen a hal.

Psilógus nélkül, bologatva itam ókító szavait.

meg rabul fogja etjoni.

A szürkötó fehér hátterből sötét, vagy madár zuhan egyre csak lejebb, vereső galambomra. A fehér hálózások jól kirajzolódnak a sötét, szűzre tartt fűlköz számy- és farktollakon. Az ólyv hosszan előnyújtott lábakkal akarla tehetetlenek vélt zsekmányt megragadni. Szeme már régen felbontotta a vékony háló szűzűjét, elvakított már csak a galambot látja.

Majd hirtelen felgyorsulnak a kockák és a tőrbe csett ragadozó összagabalyodva, maga körül a havat porfűlkébe rugva, magát dobálva próbál menekülni. Mire a kezembe fogom a csúdját, ősi vadászázám is csútl. A rabszűzítő ókózó háló bontogtatása közben be-

szék hozzá eszednem. Mindig beszégetek velük, ez mindkettőnek meggyűvát.

Gyűrűvel a lábán a legközelebbi fára repül, borzolja, rendözött tollait. Míg a hálótak felszedtem és a szerszámaimat elpakoltom, ott áll és figyél. Talán nem érti, hogy miért történt mindez. Egy gyűrűvel gazdagabb.

A felhámadó től szél suttogja fűtem óregapám szavait. „Amire nincsen szükséged, ezersz el, hogy jóvőre is fughass! Ez a törvény!”

Az ólyv a suttogó szelőköré fedűve elindul a jövővé felé.

Hibridek a természetben és fogságban

PENNY OLSEN és JERRY OLSEN

A hibridek, mint fajok közti átmeneti alakok nem tartoznak az ismert határozó bélyegek alapján azonosított madarakhoz. A változatos izotípós mechanizmusok (filozofia, klimatikus, etológiai vagy anatómiai) általában biztosítják az egyes fajok fajtársak közti történő párválasztását. Ahol ezek a természetes gátak leomlottak, a hibridizáció is lehetővé vált, sőt egyre általánosabb is lett. Így a korábban tőrben izolált populációk érintkezésekor, vagy éppen a populációk elterjedési halárán, ahol sokszor korlátozott az azonos fajhoz tartozó egyedekből a párválasztás. Ilyen példa a típusos sziklák körüli, amikor egy him vendérszobom elkerült egy him présorszobom (*Falco mexicanus*) és kötött a tojóval.

Hibridek előfordulnak ott is, ahol a két faj nagyon ritka, mint például Svédországban és Németországban a barna és a vörös kánya (*Milvus migrans* és *Milvus milvus*). Mindazonáltal a hibridek ritkák a természetben, különösen ragadozó madaraknál, ahol a párválasztás és udvarlás szertartást számos szignál meghatározott (hang és vizuális) etológiai jel kíséri, valószínűleg téve a tévedéseket.

Ezenkívül néhány, már-már természetes hibridizáció okai lehetővé elszabadult foglyok, szokott madarak, melyeket nádszi körülmények, tapasztalatnak nem megfelelő pár választásra kényszerít. Fogságban sok, a természetben működő gát elhagyásával vagy

megszűnésük, és az előkötés vagy az összezárás végül hibridizációhoz vezet. Legvalószínűbb a harsz (pl. *Haliaeetus spheonius* és *H. indus*) között (bár a hibridizáció nem szükséges vagy elcsúszás bizonyítka a rokonsági fűnkök). Ha találkoznak sok mindkét madár párzása kész, netán rokon fajok egyedek, akkor mindkettőre hasonlító utódok jöhetnek a világra. Így például egy *Accipiter novae-hollandiae* him és egy *A. fasciatus* tojó bizonyítottan több szezonban eredményesen kötött. Hibridek az országos-lepárd vagy a fő-zebra hibridekhez vetődtek.

Mesterséges manipulációk is növelhetik a hibridek számat. Különböző fajú ragadozó madár fiókat nevelőszülők fűsükébe helyezve valószínűleg feloldott konokban könnyebben párba állnak más fajjal. Mesterséges megtermékenyítéssel a legtöbb természetes gát kiküldhető. Így például a sólymszabóban a szuper és különleges vadászmadár keresése vezetett néhány valószínűtlen kombinációhoz. Olyan hibridek születtek, mint például egy 200 grammos kis sólyom (*Falco columbarius*) x vadászólyom (*Falco rusticolus*) utód, mely sokkal agilisabb, mint a szülő, néhézesebb társai.

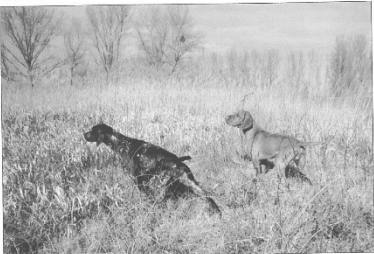
(Forrás: *Birds of Prey*, Merrell, London 1990. Fordította: SOLI SZABOLCS)

telten próbára a szakállt kis kolykót, mely hihetetlen vizagszót. Nyolc hetes korig több esetben telten próbára a kolykókat. A játkában a többi kolykók is fokozatosan bekapcsolódtak, így hat hetesen bizonyítva azt, hogy a jó tulajdonságokat hordozták magukban, és azt könnyen a felszínre lehetett hozni. A stabil állást is jól örökölték a kolykók, hiszen a szomszéd kertben szedgató tyúkókat, egymást „szakundálva” hosszú percekig spontán álltak már nyolc hetesen, mindenféle biztatás és dicsejtés nélkül.

A legfontosabb szempontnak a lendő solymászkutyánk választásakor a jó orrot tudni is tudnia kell a kikutyának. A példa is mutatja, érdemes első választásnál lenni, még ha az többszöröseket is jelentene, mert így hasonló adottságú kolykók közül a legjobbat tudjuk választani.

Hogy melyik nemű a jobb, erre „Játékosok” tudak választott. Vadászati szempontból tekintetlen egyszemélyes, így mindkét a saját karakterének megfelelő neműt választanija.

A drótszörny magyar vizslát eredetileg rövid keresési stílusra (előtér puskához) idomították, tenyésztették, de mezei munkánál csak idomítás függő, hogy kétszáz méteres lénakkal, vágatlan kerssen. Tehát meg tudja tenni mindazt, amit a pointerrel elvárunk, bár nem olyan sokesetű. A pointerrel szemben a vizslát nem állja olyan gyakran „vakon”. Ha stabilan „bedől” a szagba, akkor ott vadnak kell felkutatnia. Ez abból adódik, hogy alacsony orral keres, így orszálya képes a szagok elősegítését, frissességét. Csapatában feltűnő a pointerrel, mely témán a spánieknél is jobbabb. Kiváló tulajdonságok, vadra húzósk és stabil állásuk a nyugodt, higgadt vérmérsékletből adódik. Nem olyan féktelen szágúdozó, mint a pointer és a szetterek, így ritkábban is futnak bele, vagy futnak el a fészék vad mellett. Nem lehet vira tárgya, hogy a pointer egy lucernatáblát gyorsabban keres le, és messzebből állja be a vadat. Vizslát egy sasos, tudatos, bokros-gazdas akadályos terepen tudásunk csak kis részét tudja kamatoztatni. Ráadásul a fedett sírűsekbe

Szekundások – Sisi és Soma. (Béres János)

A vizsámától már írtam. En még nem hallottam, hogy dróts vizslának vizsazonja lett volna. Vizslámat nem rettentette el a zajló Dana lávanyva egy kis iszótól. Dana kutyaam rendszeresen úrté a befagyott esztorna centis jegét, hatalmas hasas ugrásával, hogy utána egy új tudjon úszni, vízből apparitrozni. Ennek a rövidszőrű kutyák több esetében csak didergős szemléltől voltak. Úszáson természetesen a négy lábát harmonikusán úrté kutyáit értem, melynek hátróval a vízszinttel esik egybe, és nem valamiféle függőleges kalimpálást, mello lábás úszási kísérletet.

A drótszörny vizslásoknál sokszor tapasztaljuk, hogy terpi munkánál nem használják sítót, és a „gyere ide az anyád keszervi” és egyéb cifra tvöltések is ritkábban hangzanak el, mint más fajták esetében. Ennek oka a kiváló kezelhetőség és a fajta simukony természet, mely a gazdával való folyamatos kapcsolatban áll. A vizsla fél szeme mindig a gazdán van, leve hang- és kézzel. Ez a kiváló tulajdonság a többi vadászokura fajtájában nincs jelen, mert azok függetlenebb egységek, nem kötiknek annyira az emberhez. Ez is választási szempont.

hiszen tapasztalhatjuk, hogy a függetlenséget, heveséget magában hordozó embereknek általában más típusú vadászoktyúkai vannak.

A drótszörny magyar vizsla túlfaradó szerrelett vizslák gazdája, és egyelőre a barátságos, közvetlen ember felé. Borzasztóan igényli a környezetet, melyet ha egyszer már megkapott, akkor azt az elkövetkezőekben is ki fogja könyörögni magának. Ezért résen kell lenniük, megvárva egy időt, hogy meggid meg el kutyánk. Szóbeli ért a vizsla (is) így minden megbeszélhető vele. Állandó figyelmre bizon számíthatunk.

A fajtára jellemző, hogy igényli az állandó törődést és foglalkozást, kitörő örömmel fogadja a munkát, melyet meggyőződésem, hogy csak egy jó kis játéknak tekint. Erdéklenség esetén mindent labba vet, keresi az alkalmat, hogy gazdája figyelmét magára vonja.

Mozgékonyága, élénkisége ellenére szeret pihenni, mondhatni lustálkodik, és főleg a gazda közelében. Számára a legideálisabb pihenési mód, ha a gazdája lábának dőve alhat. De mihelyt munka, vagy játék készülődik, máris pattan és létre kész.

A fajta szakértőnek a véleménye – melyhez én is csatlakozom –, hogy ha a vizsla a vadat úzi, majd megfogja, az a rossz megfogási alakra” vezetődik vissza, vagy rossz tanítási metodikának, következtelen idomításnak az eredménye. A kutyának, ha hajlandóságot mutat rá, az első vad úzása, megfogási próbálását meg a csatájában el kell folytatni! Így a későbbiek folyamán nem fog visszatérni ez a probléma, mely zavarja a vadásztunkat, esetleg mások vadászatát is.

Kutyámat még a sebest vadat sem voltak hajlandók megfogni maguktól, csak parancsra, akkor is inkább a melósi lábakkal szorították le a „szakmányt”, amíg odatért. Csak akkor vették a szájukba, ha apparitrozni kellett nekik. Ez a tulajdonságukat eredmény hozta magukkal. Az idomítás során csak fent kellett tartanom ezt a fontos tudataltal információt, illetve készségekre kellett azt emelni, nehogy a későbbiek

folyamán törődjön és káros vadúzásba, vadragásba csapjon át. Megvan ennek is a veszélye az olyan kutyáknál, melyekkel minden nap vadászunk, és kontrolluk nélkül engedjük keresni, vagy épp a vad megfogására bízjukjuk. Mivel a kutya imád vadászni, és ha az első ilyen hajkurászás, vagy vadmegfogás alkalmával nem bűnteljük meg azonnal, akkor ő ezt a vadászati játék egy szabályának fogja venni. A későbbiekben meg nem tudja venni a dolgot, ha ezért a magatartásért dorgálást kap. A következtelen kutya nevelés minden fajtánál előbb-utóbb problémát szül, mert a kutya gondolkodásmodját nem veszi figyelembe. A kutya mindig a tapasztalás révén tanul. Ha egy ideig miatt egyszer jutalmazzuk, máskor megfenyítjük, biztosan leteünk abban, hogy a kutya annak alapján fog dönteni, hogy számára egyébként melyik a kedvezőbb (hiszen azt már tudja, hogy nem lehet kiszámítani, éppen jutalom vagy büntetés jár érte). Tehát legyenik mindig következetesek, mert ez a kutya tanításának az alapja.

Az apparitrozás a drótszörny – és minden munkakutya – veszteléstér jó tulajdonsága. A solymászkutyákban ritkábban van szerepe, mint a puskás vadászati során. Előfordulhat, hogy a sólyom egy csatornába rugja bele a fészék, ahonnan ki kell hozatni a kutyával. Erre a vizsla kiválóan alkalmas minden időben, hiszen évtizedesig a vadalkozás volt az alapkövetelménye – a vadmeleglással párhuzamosan – a puskás vadásztában.

A csapás és vadra húzás szintén nagyon fontos szillett tulajdonsága a vadászoktyúkának, így a solymászkutyáknál is ilyen tekintetben a vizslaféle,

Vadra hívza – Soma. (Béres János)

sőt a spánieknél is az angol vizslák előtt állnak. A drótszörny magyar vizsla csapású kézzel univerzális és kitűnő. Mind szárazon, mind vízen való vadpészázásra nagyon alkalmas, vércsapásán is jeleskedik. Ezek mind-mind olyan tulajdonságok, melyek a fajtát mindenes vadászoktyúvá teszik.

Soma kutyaam kitűnő képességei már kiválasztásánál ében a vadászoktyúkó lemaradt és boldog gyerekkorát éle szerető családjában. Fél éves volt, amikor előttem egy autó, és több helyen szálláskosan tört el a meló lába, melyet fél évig lemezek, csavarok és drótszörny tartottak össze. Meggőzölő sem vezettet rá, mégis ha kellett, még 24 óra elteltével is katonán végezték ezt a feladatot. Történt, hogy este félre jó 150 méterre lévő rókatól Gyvn barátom. A róka jelezte, hogy a nagygyólyos lyukat ott a kábfáján, de egy pillanat alatt az ott melletti kiterjedt kukoricásban ugrott. Még jó ideig

eltemeréssel bírálta a kutya kitűnő öröklött képességeit. Igaz az is, hogy a kutyaam kelleges „bellepési” már előre láttam és elébük mentem. Ebben korábbi kutyás tapasztalataim segítettek. Mindamellétt, elmondhatom, hogy ezt a kutyát bevalásámi és kálénszében tanítani a vadászatra nem kellett, csak tulajdonságait a helyes mederbe tereltem, az alvokat felszínre hoztam, és ma is tovább csiszolom. Köszönhetem ezt annak, hogy családjában az úkszülők féltékenyen mindenki vadászott.

Példának hozom azt is elő – dicsejtve a drótszörny magyar vizslát –, hogy vércsapóra egyik kutyaam sem vezettet rá, mégis ha kellett, még 24 óra elteltével is katonán végezték ezt a feladatot. Történt, hogy este félre jó 150 méterre lévő rókatól Gyvn barátom. A róka jelezte, hogy a nagygyólyos lyukat ott a kábfáján, de egy pillanat alatt az ott melletti kiterjedt kukoricásban ugrott. Még jó ideig

síltásban kezdett keresni az első nap, rövid fittymenék engedelmessé fordult, és csodák csodájára, egyszer csak vadat állt mervev. Az állásra az okot egy fácskaszál szolgáltatta. Kutyaam a felvert fácskára nem ugrott be, hanem mindjárt bősé csapásába kezdett, melynek eredményeként egy elmaradt fiatal tyúkót állt be ismét. Ettől az alkalomtól kezdve szisztematikus és célirányos idomításra gondoltam, de felesleges volt, mert spontán, saját magától tanítva a mindennapos vadásztok tapasztalataival, szinte idomítás nélkül bevadászták saját maguk. Az első próbát kezdve soha nem mutatta a kitörést és a beugrás, a vad elkápana és időzőse legesokélyebb jelt sem. Hivatásos vadász barátom, ki ismert és elismert vadászoktyúk,

hallottuk a kukoricaszárak zörgését. Nem baj, majd holnap megkeressük – biztató barátom. Ő a kutyaamra és saját nyomonkeresés tapasztalataira utalt. En az adott pillanatban kedvelem, hiszen csak néhány magja kezdődött a kutyával vadászni. A nagygyólyos puská agyverszerű hangjára kutyaam egy sem rezgett, mivel már látott puskát – sőt, és tudta már, hogy a durranás után érdekes feladatok következnek. Így igazított lett mindjárt, és mánap dél felé, kizsálva a kocsiból, rögtön emlékezett, hogy miért is állunk itt meg. Egyelőre soha nem volt fegyver- és hangféltés, bizonyítékul stabil idögredzserének. A kutyát előre küldték keresni, és ő egy helyben, messze előtűnt megállt és a fejét a kukoricás irányába fordítva bevárta minket. A

nyomonköl egyértelműen látszott, hogy nem tévedett a kutya, mert pont a róka elugrástól a helyén állt. Nem szaporított a sórt, némi biztatás és sűrű dicsejtés kíséretében megindult a kukoricásba vizslám. Sokáig kitérkedtem a helyes irányban, ráadásul a sűrű és magas kukoricaszárak miatt mintegy száz méter kacsikaróig utam elvezetett a legközelebbi képességeim is. Az első vérvonattal viszont már biztosan lehettünk abban, hogy a kutya jó nyomon csapoz. Bő kétszáz méteres nyomonkötést után igazoltabb lett kutyáim, így hajszára engedtem. Csak halts morogás alapján találtunk rá, ahogy hátán felborzolt szőrrel a már régen kihalt róka előt állt behúzott fárólak, ellenségesen. A vizslámnak köszönhetően nem vesztett el az értékes róka, de ma is maradt el a jutalmazás sem.

A drótszörny magyar vizsla tulajdonságai elcmzével környeket lehetne megolteni. Röviden így tudnám jellemelni, hogy egy kitűnő minden vadászoktyuka, mely család- és gyerekszerű, igazi vadászter, emellett über jelő és ha kell fogós házrózó is tud lenni. Talán sokan mosolyognak meg ennek az utolsó tulajdonságának a valóságát, pedig csak tanítás kérdése. Az én kutyusom is „bekész állat” volt mindaddig, amíg rendszeresen nem jártam érteve látkam vadászimborod tanyáján. Itt a véreketől és a pulitól rövid úton iskolát kapott, hogy hogy is kell a porrt orzani. Halladó szintre jutott már ebben a műfajban is, a ma minden parancs nélkül messzeről jzta az idegert, és a bicikl még ugro etnikamot is egyesen megcsipi. Mi lenne, ha még uszítanám?!

Tapasztalatom szerint a drótszörny magyar vizsla 6-8 hónapos korára bevdaszható. Ekkor már rendelkezik az alapidomítási tudnivalókkal és már tudja a vadászat alapkövetelményeit. Ez a stílusos keresés, csapás, vadragás és stabil állás. Persze ez mindennapi tréninget jelent, mely a solymász számára nem lehet nehézség, hiszen amúgy is nap mint nap járja a határt madrával. Állítom, hogy a napi vadászatok alatt többet tanul a kolykók akár egy hét alatt is, mintha hónapokat töltené a „szarvöldi” kutyaiskolák edzésén. A vizslák profizmusát a tapasztalat és a kor adja, mint minden

más fajtánál. Tapasztalatom szerint a drótszörny magyar vizsla 3-4 éves korában válik igazi „gyémánt”, ez után már csak „ékszerre” ésszülődik.

Többen azt állítják, hogy ezt a fajtát keményen kell fogni, mert konkrét és makacs természetű. Ilyet csak olyan ember állíthat, akinek nem volt több drótszörny magyar vizslája. Lásunk egy példát. Bogyai Frincnek hallgatam egy előadását még a Jókai Klubban a példa: „A drótszörny magyar vizslát ritkán kell fenytetni, és akkor is az összeszavar újságírókkal való megպaplyntás is sok lehet! Inkább beszéljük meg vele a dolgot!” A kónoksgórol és a makacsaságról onyvit. Igazat adok Frincnek, hozzátevé, ha nem okai kidörtenek, nem kell mindjárt kritikával illetünk szögny vizslánkat. Hátha bennünk a hita.

Ha a fajtát „hibát” keressük, egy dolgot el kell ismerni. Rendkívül érzékeny lelkű kutya. Ebből fakadóan szerető, vagy durva bánásmód mellett féltékenység mutathat, mely ideali formában depresszióba csaphat át. Tehát olyan emberek nem való, aki labilis idegrendszerű, érzéketlen, ráadásul egoista típus. Nekik inkább egy temperamntumozosabb, „hidegvérű” kutyafajta feléne meg.

A solymászmadrárok harmonikusán viszonyul, könnyen összedomíthatóak. Már az első adandó

A mi fegyvereink: a madár és a kutya – Dani és Bendegúz. (Szerke B.)

alkalommal meg lehet vele beszélni, hogy a madár által elfogott zsákmány az ővé is, de ezért nem kell a madárról elvenni. A kis sora fog kerülni, ha a madarat fétvetük a zsákmányról. Egy véresebb tejő

A területileg illetékes természetvédelmi hatóságok

KvM Élővilágmegőrzési Főosztály

Dr. Demeter András főosztályvezető
Dr. Kalós Zsolt osztályvezető
1121 Budapest, Köllő u. 21.
Tel.: 3757-8357

CITES referens

Dr. Rodics Katalin
1121 Budapest, Köllő u. 21.
Tel.: 3756-4358

Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság

Budapest, II. Hűvösvölgyi út 52.
1525 Budapest, Pf. 86.
Tel.: 200-4033

Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság

7625 Pécs, Tettei tér 9.
Tel./Fax: 72-324-749, 72-200-4066

Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság

758 Jászvaskúti, Tengerszem oldal 1.
Tel./Fax: 48-350-006

Büki Nemzeti Park Igazgatóság

3304 Eger, Sánc u. 6.
Tel./Fax: 36-411-581, 36-412-791

Fertő-Hansági Nemzeti Park Igazgatóság

9435 Sarród-Köcsagvár, Pf. 4.
Tel./Fax: 99-370-926, 99-371-590

Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság

6001 Kecskemet, Lisztf. u. 19.
Tel./Fax: 76-482-611, 76-481-074

Balatonfelvidéki Nemzeti Park Igazgatóság

8200 Veszprém, Vár u. 31.
Tel./Fax: 88-427-855, 88-427-056

Körös-Maros-vídközi Nemzeti Park Igazgatóság

5540 Szarvas-Amanaliget, Pf. 72.
Tel./Fax: 66-313-855, 66-311-658

Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság

4031 Debrecen, Somen u. 2.
Tel.: 52-349-922

Madárreparitáló telep

Hortobágyi Nemzeti Park – Görös
Tel.: 60-311-432

Summaries

From Year-book to Year-book (JÁNOS TÓTH)

A review of the last year activity of the Club from the president. He mentions the nature conservation commitment of our members, and among the aims of the Club, promoting the acknowledgement as well as the professionalism of falconry. Field meetings – held in every month of the open season – are one of the most useful ways in raising our members falconry knowledge and ethics. Our members usually take part in falconry shows (programmes). We equipped with repair keeping equipment and knowledge the newly established wounded bird farms. The Club also has international commitments in the IAP, as well as in the C. I. C. committees. By our opinion the new regulations of the Ministry for Environment and Regional Policy and the Governmental Decrees from this year do not consider the factual effect of falconry on the natural population of birds of prey (hunting with hybrids is prohibited from now).

Reparitaring Sakers (*Falco cherrug*) by Hacking (JÁNOS BAGYURA & SÁNDOR GRIG)S

The diary of the reparitaring of 6 saker falcons by hacking between 10. aug.-21. szept. 1996 at Übőpuszta and Kungeszvár. The six (2 young and 4 tierced) confiscated sakers (the species is strictly protected in Hungary thus can not be kept in captivity) were cured (from diphtheria and bungfoot) and transported to the Great Plain. They were kept there with only the minimum human presence and disturbance and were never fed by hand throughout the reparitaring process. The four tierced birds were on the wing first time in their 28 months age! The birds were released for hocking 4 days after the onset of the camp. The juveniles caught their first natural prey 8 days after the release and were able to care themselves a month later. Tierced got accustomed free flying much slower than the young, and adult females learned to fly perfectly later than adult males. They were able to catch normal prey two weeks after the release. One of the tierced males was recorded to successfully hunt voles. After the hacking (additional

feeding and monitoring birds) was finished the two young birds and the two old females were recorded. Even in January, 1998 one of the adult females was seen. The success of the reparitaring was – at least partly – thanks to the falconry „knowhow” and routine of the conservationist activists. If camp should be set up for reparitaring, a minimum 4 persons are necessary for managing it and the birds.

Saker (Can. Jones)

A translation of an English article about the Mauritius Kestrel, which was saved from extinction by nature conservationist.

Falconry in Portugal (JÁNOS TÓTH)

Short summary of the historical and recent Portugal falconry and falconers' societies. The hunting conditions are so preferable there (huge areas without human population, open inland plains, open season from Oct. to the end of Dec., valuable game species) that falconry will very probably become more intensive in the future.

Falconry in Russia of the Middle Ages (FÉLIXYES BOVY)S

A study based on the articles of Nykolaj Kislopov, Dr. G. P. Dementjev and Vozozky-Schenk. Detailed description of capturing, transporting, keeping, training of and hunting with falcons. Regulations for and duties of falconers or falcon keepers. Preferential rights and social status of falconers. Falcon stock of the tsar: usually 200 falcons were newly captured a year, or the stock of 1656 was 70 goshawks and 29 peregrines, comparing to the 83 birds – all species – used in falconry and hawking by 14. Louis, France.

Hunting with Eagle and the Tural Bird of the Ancient Hungarians (JÓZSEF TORJAS)

The author is a philologist, ethnologist and folklorist, translator, and served as diplomat between 1991 and 1997 in several Middle-Asian and Central-Asian countries. The themes of the article (which is a first part of a longer study) are all based on comparative linguistics. Among them: the distribution of „falcons” with eagle (originally only Central-Asia), the used species (mainly golden eagle), detailed description of hunting with eagle – together with translated sections of the Kirghiz Toltoy-epic. Until recently the tural was identified as three different species: as saker by the Hungarian falconry literature, as eagle by the ethnologists, and as goshawk by philologists.

Sparrowhawk Taken from the Wild (JÁNOS BÉRCSES)

Selection from the author's book titled „The Sparrowhawk”. Detailed information about taking, keeping and training a female sparrowhawk taken from the wild as juvenile (first autumn). Reasons and potential aims of hunting, as well as target prey of a sparrowhawk, also listed. Conditions and provisions, necessary equipment, a special bird cage (Bércses-box), the everyday

practice, as well as the history of this type of hawking and the ideas of famous falconers about the topic, are discussed. Training method is written step-by-step. Some examples from the article: If the bird starts to eat the meal first evening, do not use any lighting (even not a candle) – the dusk will be enough – and never disturb the feeding bird. Be patient and wait until the bird starts and finishes the feeding. The key factor in keeping and hunting with a sparrowhawk is her condition – that should be high enough, because the species has a natural disposition to sudden drop of condition.

Training the Kestrel (ZOLTÁN HORVÁTH)

Step-by-step description of raising, keeping and progressive training of a kestrel taken from the wild as 2-3 weeks old nestling.

Training Falcons for Waiting-on Flights (ÁRPÁD ÁMBROVY)

How to make a peregrine to hover at great heights and to keep that high? Why an obedient pointer or viola, a suitable hunting ground and significant time is necessary for this type of falconry? The author does not agree with hawking and with using pigeon and kite or balloon during training, but promotes the use of lure and sparrows (after J. Bagyura).

First Field Meeting of the Season – 1997, Füzesgyarmat (MÁRCS BÉRCSES)

Lively report of the meeting held first time in Füzesgyarmat, an artesian spa. Gentle rally about goshawk owners wanted to go much closer to the pheasant „nursery”.

Few Words about the Field Meeting at Füzesgyarmat (DR. ISTVÁN LAKOS)

Short report of the same meeting from a falcon owner. The date of the meeting was a little early (many young prey, much covered ground, unexperienced and not fully trained birds). One pheasant by the falcon party and 58 pheasants and 37 were preyed by goshawks.

Field Meeting at Szarvas (DR. ISTVÁN LAKOS)

Short report of the usual Szarvas meeting. The 8 falcons took 11 pheasants, and all of the falcons had prey. The hunting-fields were very rich, all falcons could have been flown within zone hundred meters.

Szarvas – 1997 (EDE ZABORSKY)

The most eventful report from 1997. Imagine a female goshawk named Lidia having three lures within one release, exactly 15 minutes, or another female (Méva) sitting in a small patch of reeds – after a long aerial chase – and waiting for the running pheasant cock.

Third Field Meeting at Hatvan (JÁNOS BÉRCSES)

Report from the same meeting. More than 60 falconers gathered on the well known locality with 10 falcons, 10

female and 8 male goshawks, 2 golden eagles, 1 sparrowhawk and 1 buzzard. Mr. R. Pfeiffer our honorary member represented Germany, and our Slovak friends with their eagles made our meeting an international one. Thanks to the wild pheasant population, the first day bag was 2 pheasants from falcons and 2 from goshawks altogether, 4 successful pheasant hits from falcons, as well as 4 pheasants and 5 hares were taken on the second day by goshawks. That evening the participants could get a closer look and experience on the Hungarian made telemetry system. Our new falconers were initiated.

My Reflections about the Falconry of the Past Decades (DR. ISTVÁN BALAZS)

The author had annual meeting routinely with falconers until 1991 when he left his post of Pest county hunting, forestry and nature conservation supervisor. He recalls several permitting processes in which he took part: the state hunting test (which was obligatory for any person who wanted to be a falconer), the nature conservation approval of keeping a birds of prey, the game licence for the year. In those years there were only cca. 20-25 active falconers. The most spectacular programme of the ceremonial openings of the seasons for regular hunters was the falconry show every year. The author's view is that those years were the heroic age of falconry in Hungary, and the falconers of that age should deserve credit.

My Reflections about Falconry when Making the Movie „Haute Ecole” (GYÖRGY BANSZFY)

Impressions of an actor at Apajpuszta.

Crow Hit at Hortobágy (LÁSZLÓ PUSKÁS)

This is a letter (dated 1956) written by a teacher who visited the falconry station of Oláh-Puszták, and Mr Gy. Lelovich. Two male peregrines were trained in pairs to hit crows, and a female peregrine to catch grey heron. Crow and heron were considered to important enemies of the socialist economy – in fact this situation made possible the survival of falconry those years.

The Law of Old-style Fishing (JÁNOS BÉRCSES)

Memories from childhood about a man practicing that primitive type of fish-catching meanwhile teaching a child about nature. „What prey does not necessary for you now – let go free. Another year is coming.”

Hybrids in Nature and in Captivity (PENNY OLSEN & JERRY OLSEN)

Translated from „Birds of Prey” (Merchurst, London, 1991). Conditions and situations lead to hybridization in birds of prey, among them the hybrid falcons produced and used by falconers.

Ravens (*Corvus corax*) Depredating a Nest of Saker Falcon (*Falco cherrug*) (JÁNOS BAGYURA)

A falcon pair and a raven pair bred regularly in one quarry of the Börzöeny-mountains. In the late spring of 1994 the falcons (male probably unfamiliar to the area, female with probable one year experience) arrived late, when the ravens were incubating their eggs in a very near cliff (6-9 m to the traditional falcon nest site). Although the birds accustomed each other, and the ravens learned how to get to their nest without a falcon attack, the falcon eggs were robbed about in the time of hatching. The author's opinion is that the sound of falcon chicks could awake the ravens' predatory behaviour.

„Kite Training” (PÁL NAGY)

The making and practical use of artificial kite in falconry – after an Australian example. Advantages and disadvantages are briefly discussed.

Radiotelemetry News 1997-98 (JÁNOS BÉRCSES)

New Hungarian developments and their tests in falconry. The receiver FR 4000 (132-138 MHz, weight with batteries 500g, IPC included) has some advantages comparing to other receivers of the same power: has a greater transmission distance with smaller and lighter antennas. The construction is user friendly, 4 programmes to chose. Examples from the field (successful searching from 6 and from 25 km). Tests of transmitters (FT 400X, FTM 6652, FTM 665, FTM 465) are also reported.

The Wirehair Viszla (JÁNOS BÉRCSES)

Enthusiastic study about the wirehair hungarian vizsla which is a perfect hawking dog. Examples from the author and also mentioned other falconers using this breed (Gy. Lelovich, F. Bogvári, Á. Kis, Á. Ambrózy, L. Somogyi).

Bumblefoot (DR. ATTILA BÉRCZ)

Causes, identification and healing of bumblefoot.

Szállok Veled fent...

Ereplűz kezemről,
Égy darabbal szivemből,
Szemedben kitűzöl a határ,
Repűl, Te kedves, szép madár.

Repűl ott fent, mint oly sokan,
En nézelek itt lennül boldogan,
Szemedet látom – így hiszem,
S megélelök örömmel bús szívem.

Repűden látom oly vidám,
Hogy rabságban tartlak – az én hibám,
De lennül csak helyemben, idelelt,
Megérintéd nekem ez mit jelent.

Szállok Veled fent a felhők fölött,
S szivemből a bú elkötözött...

(Gál László)